

PARISUHDEVÄKIVALLAN SELITTÄMINEN – MONITIETEISEN
TUTKIMUSOTTEEN HAASTEET SOSIAALITYÖN TEORIAN-
MUODOSTUKSEN NÄKÖKULMASTA

Pro Gradu- tutkielma

Vili Virtanen

50476

Sosiaalityö

Sosiaalitieteidenlaitos

Yhteiskuntatieteellinentiede-
kunta

Turun yliopisto

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos, sosiaalityön oppiaine

VIRTANEN, VILLI: Parisuhdeväkivallan selittäminen – Monitieteisen tutkimus-
otteen haasteet sosiaalityön teorianmuodostuksen näkökul-
masta

Pro Gradu -tutkielma, 78 sivua

Joulukuu 2020

Aion tutkielmassani selvittää kahden eri tutkimustradition välisen vuoropuhelun mahdollisuuksia miesten naisiin kohdistaman parisuhdeväkivallan ymmärtämisessä. Evoluutiopsykologinen näkökulma käsittelee miehen naisen välisissä suhteissa esiintyviä konflikteja lähinnä seksuaalivalinnan tuottamien psykologisten adaptaatioiden kautta. Feministinen väkivaltatutkimus puolestaan lähestyy ilmiötä sukupuolten välisen epäsymmetrian ja tuota epäsymmetriaa ylläpitävien kulttuuristen käytänteiden näkökulmasta. Sukupuoli määrittyy kulttuurisena konstruktiona ja väkivalta selittyy näin ollen yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden ja diskurssien tuotteena tai sivutuotteena. Evoluutiopsykologinen teoria lähtee biologisesta, sukusolujen kokoeroon, perustuvasta sukupuolimääritelmästä. Molempien teorioiden edustajat lähtevät ajatuksesta, että naisen seksuaalisuuden hallinta on miesten kontrollipyrkimysten ytimessä. Tavoissa ymmärtää ja selittää väkivaltaa on kuitenkin suuria eroja.

Tutkielman aineisto koostuu keskeisestä suomalaisesta feministisestä väkivaltatutkimuksesta ja evoluutiopsykologisesta sukupuolten välisiä konflikteja tarkastelevasta tutkimuksesta. Tutkielma on teoreettinen tutkimus ja metodi perustuu pitkälti argumentaatioon, mutta aineistoa analysoidaan myös teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Analyysi rakentuu kahden erilaisen näkökulman ympärille ja tarkoituksena on analyysitasoja yhdistelemällä löytää mahdollisuuksia vuoropuhelulle luonnollisen ja sosiaalisen yhdistämiseksi.

Analyysini perusteella argumentoin poikkitieteellisen ja avoimen akateemisen vuoropuhelun puolesta ja esittelen myös muutamia käytännönläheisiä lähtökohtia, joita evoluutiopsykologinen tutkimus ihmisen käyttäytymisen selittämiseen, ennakoimiseen ja mallintamiseen tuo. Tutkimuksen tarve liittyy sosiaalityön kohtaamiin usein moniselitteisiin pirullisiin ongelmiin, joiden lähestymisessä usein painottuu moniteoreettinen selittämisen tapa. Tämän tutkielman keskeisimmät tulokset liittyvät vertailemieni tutkimustraditioiden vuoropuhelun mahdollisuuksien ja esteiden paljastamiseen. Lisäksi esitän, että feminististä näkökulmaa on paitsi mahdollista, myös väkivaltatutkimuksen kannalta hedelmällistä, hyödyntää evolutiivisten selitysten alueella.

Avainsanat: Parisuhdeväkivalta, teoreettinen tutkimus, väkivaltatutkimus, evoluutiopsykologia, sosiaalinen konstruktivismi, feministinen väkivaltatutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
2 TUTKIELMAN TIETEENFILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1 MONITETEISYYDEN DILEMMA JA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEN KAHDET KASVOT.....	7
2.2 PYRKIMYS TIETEIDENVÄLISEEN TUTKIMUSTAPAAN	10
3 NÄKÖKULMIA JA APUVÄLINEITÄ SUKUPUOLTEN VÄLISEN KONFLIKTIN YMMÄRTÄMISEEN	14
3.1 EVOLUUTIOPSYKOLOGISEN TRADITION TOORETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	15
3.2 FEMINISTISEN TRADITION TOORETTISET LÄHTÖKOHDAT	17
3.3 EVOLUUTIOPSYKOLOGISEN JA FEMINISTISEN TEORIAN MAHDOLLISIA YHTYMÄKOHTIA	21
3.4 EVOLUUTIOPSYKOLOGINEN TEORIA OSANA ANALYYSIRUNKOA.....	22
3.5 FEMINISTINEN NÄKÖKULMA OSANA ANALYYSIRUNKOA.....	26
4 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	28
4.1 AINEISTO JA AINEISTONVALINTA.....	29
4.1 TEORIALÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	32
4.2 ANALYYSIRUNKO JA AINEISTON LUOKITTELU	33
5 MIESTEN NAISIIN KOHDISTAMA PARISUHDEVÄKIVALTA.....	34
6 TUTKIELMAN TULOKSET.....	36
6.1 KONFLIKTI PARISUHTEEN SISÄÄNRAKENNETTUNA OMINAISUUTENA	36
6.2 ANTINATURALISTINEN VIRHEPÄÄTELMÄ VUOROPUHELUN ESTEENÄ	38
6.3 BIOLOGINEN SUKUPUOLI OSANA FEMINISTISTÄ DISKURSSIA	40
6.4 PARISUHDEVÄKIVALLAN KULTTUURISET SELITYKSET	43
6.4.1 Korostunut miehinen seksuaalivietti haitallisena yhteiskunnallisena diskurssina	43
6.4.2 Väkivalta maskuliinisena ongelmanratkaisukeinona.....	48
6.4.3 Naisen rooli hoivaajana ja ymmärtäjänä	50
6.4.4 Mustasukkaisuus – oire, yleinen tunne ja väkivallan oikeuttaja	51
6.5 YKSILÖTASON SELITYKSET.....	54
6.6 TAVOITTEENA KULTTUURIVALLANKUMOUS – MITEN UUSI SOSIAALINEN TODELLISUUS KONSTRUOIDAAN?	56
6.7 EVOLUUTIOPSYKOLOGISIA TULKINTOJA PARISUHDEVÄKIVALLASTA	58
6.7.1 Sukupuolten välinen konflikti.....	58
6.7.2 Sukupuolten välinen harmonia	60
6.8 VUOROPUHELUA ERILAISISTA LÄHTÖKOHDISTA	62
6.8.1 Kulttuurirevoluutio.....	62
6.8.2 Darwinilainen feminisismi	63
6.8.3 Kriittinen realismi	65

7	JOHTOPÄÄTÖKSET	67
	LÄHTEET	71

JOHDANTO

Sosiaalityön tutkimuksen teoriasuhdetta pohtivaa kirjallisuutta on kansainvälisestikin tarkasteltuna melko vähän ja sosiaalityön teoriaa tarkastellaan usein käytännön (sovelletavuuden) näkökulmasta (Mäntysaari, Pohjola & Pösö 2008). Lienee turvallista todeta, että sosiaalityön voimakas käytäntösuhde ja toiminnallinen luonne tekevät sosiaalityöstä tieteenalana erityisen. Sosiaalityön teorianmuodostuksen voikin ajatella olevan myös vastaamista ja reagoimista käytännön tasolta kumpuavaan kysyntään (Payne 2005, 12). Tämän takia sosiaalityötä onkin toisinaan arvosteltu siitä, että teorioihin suhtaudutaan väli-neellisesti (Mäntysaari ym. 2008, 8). Huomioitavaa on myös sosiaalityölle tunnusomai-nen diversiteetti, jota on lähestyttävä systemaattisesti, jotta sosiaalityölle asetetun yhteis-kunnallisen tehtävän hoitaminen ei näyttäisi mielivaltaiselta traditioiden ja käytäntöjen sekamelskalta, vaan siinä tunnistettaisiin yhteydet sitä muovanneisiin kulttuurisiin ja poliittisiin prosesseihin (Lorenz 2004 ref. Hämäläinen 2008, 28).

Sosiaalityön professori Juha Hämäläisen mukaan katsaus sosiaalityön kansainväliseen teoriakirjallisuuteen kuitenkin nimenomaan osoittaa, että alalla vallitsee teoreettinen kaaos, joka vaikeuttaa jäsenytyneen teoreettisen itseymmärryksen muodostamista. On il-meistä, että ala tarvitsee käytäntöä palvelevaa tutkimusta, mutta samalla tieteenalan ke-hitys on riippuvainen siitä, miten se kykenee käsittelemään omaa monimuotoisuuttaan. (Hämäläinen mt., 28-36.)

Sosiaalityön tai laajemmin sosiaalitieteiden teorianmuodostusta käsittelevissä oppikir-joissa (ks. esim. Payne 2005; Töttö 2004; Mäntysaari ym. 2008; Niemelä 2008) on poh-dittu, miten sosiaalityön tutkimus suhteutuu muihin yhteiskuntatieteisiin ja nähty eräänä keskeisenä haasteena juuri edellä mainittu sosiaalityön voimakas käytäntösuhde. Tämä usein hieman kriittiseenkin sävyyn käyty keskustelu viittaa ymmärtääkseni siihen, että sosiaalityön tutkimuksessa teoriat on nähty instrumentteina ja niitä saatettu venyttää käy-täntöön soveltuviksi tarkastelematta syvällisemmin itse teorian keskeisiä periaatteita tai käsitteitä. Tutkittavan ilmiön kannalta käytettävän teorian valinta luo ontologisen perus-tan ilmiön ymmärtämiselle ja rajaa ilmiön selittämisen kannalta tärkeää teoreettista käsit-teistöä. Myös käytännön sosiaalityössä ”teoriatietoisuus” ja sen myötä saavutettava ym-märrys sovellettavan teorian ja menetelmän ohjaavasta tai ulossulkevasta luonteesta on

tärkeää. Ajattelen, että koska ”sosiaalinen” on ilmiökenttänä niin monimuotoinen ja vaikeasti rajattava, täytyy käytäntöön kietoutuvan sosiaalityön tutkimuksen pystyä yhdistelemään ja soveltamaan monia tieteellisiä traditioita (monitieteisyys¹).

Lähestyn sosiaalityön tutkimukselle ja käytännölle tuttua ilmiötä eli miesten naisiin kohdistamaa perheväkivaltaa evoluutiopsykologisen ja feministisen näkökulman kautta. Ajatuksena on analysoida näiden kahden eri tutkimustradition teorian- ja käsitteenmuodostusta analyttisesti vuoropuhelun mahdollisuutta silmällä pitäen. Pyrin kahden teoreettisen ideaalimallin (tieteentutkimuksellisessa mielessä) avulla luomaan katsauksen sosiaalityön näkökulmasta keskeiseen ilmiöön, ja tuon ilmiön selittämiseen tai ymmärtämiseen liittyvään teorianmuodostukseen.

Tämänkaltaisessa tutkimusasetelmassa tutkijan ei ole tarkoitus ottaa kantaa eri tiedetraditioiden perusteluiden oikeellisuuteen tai paremmuuteen, vaan tarkastella traditioiden välistä kommunikaatiota, retoriikkaa, päämääriä, motivaatiota, käsitteen muodostusta ja etsiä yhteistä kosketuspintaa, jota tässä tutkielmassa haetaan nimenomaan sosiaalityön lähtökohdista. Tutkielman tavoitteena ei niinkään ole lisätä ymmärrystä miesten naisiin kohdistamasta parisuhdeväkivallasta ilmiönä, vaan lisätä sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön teoreettista itseymmärrystä ja sekä kannustaa yhä avoimempaan vuoropuheluun tutkimustraditioiden välillä. Näin ollen tutkielmani paikantuu nähdäkseni myös osaksi sitä diskurssia, joka pohtii teorioiden merkitystä sosiaalityön käytännössä (ks. Payne 2005, 5). Perustelen tutkimustarpeen sillä, että sosiaalityön, sekä tieteenä että käytäntönä, kohtaamat ongelmat ovat luonteeltaan niin monisyisiä, pirullisia, että niiden selittäminen edellyttää monitieteistä otetta. Monitieteinen tutkimustapa on kuitenkin ongelmallista monestakin eri syystä. Tässä tutkielmassa pyrinkin lisäämään sosiaalityön teoreettista itseymmärrystä pohtimalla teoreettisen yhteismitattomuuden asettamia haasteita ja tieteen-

---

¹ Määrittelen monitieteisyyden (multidisciplinarity) pyrkimyksenä hyödyntää tiedonmuodostuksessa useamman tieteenalan tutkimusta, kuitenkin niiden rajojen sisällä pysyen. Tällä tavalla syntyy käsitteellinen ero suhteessa tieteidenvälisyyteen (interdisciplinarity) ja poikkitieteellisyyteen (transdisciplinarity), joihin sisältyy synteessin tai laajentumisen ajatus. (ks. Bruun, Hukkinen, Huutoniemi & Thompson Klein 2004.)

alojen välisen vuoropuhelun mahdollisuuksia. Tutkielman lähtökohtana on, että tieteidenvälisen tutkimuksen edellytyksenä on myös ymmärrys niistä tieteenfilosofisista kysymyksistä, joita erilaisten teorioiden yhteensovittaminen ja lainaaminen edellyttävät.

2 TUTKIELMAN TIETEENFILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT

Oli prosessin kulku mikä tahansa, se edellyttää avointa keskustelua ja horjumatonta älyllistä lujuuutta molemminpuolisen kunnioituksen vallitessa (Wilson 2001)

Tieteen pirstaloituminen ja erityistieteellistyminen eivät suinkaan ole ilmiöinä uusia. Tähän tieteen työnjakoon liittyvät haasteet ja pelko totuuden tai järjen kadottamisesta metodologisen mekaniikan taakse on ollut olemassa jo pitkään. Esimerkiksi Edmund Husserl (1859–1938) kuvaa modernin tieteen ongelmaa klassikkoteoksessaan ”Eurooppalaisten tieteiden kriisi ja trassendentiaalinen fenomenologia” ennen kaikkea universaalien filosofian epäonnistumisena. Tämän uuden ajan filosofian jo osittain hylätyn tavoitteen Husserl muotoilee seuraavassa: ”Yhden ja ainoan sukupolvesta sukupolveen äärettömiin kasvavan rakennelman, joka muodostuu teoreettisesti toisiinsa kytkeytyvistä lopullisista totuuksista, piti siis vastata kaikkiin mahdollisiin tosiasioita ja järkeä, ajallisuutta ja ikuisuutta koskeviin ongelmiin” (Husserl 2012, 15). Husserl piti positivistisiin metodeihin nojautuvia tosiasiatieteitä (luonnontieteet) syypäänä irrottautumiseen metafysiikasta ja näin ollen universaalista filosofiasta ja nähdäkseni myös filosofian universaalista metodista. Hän kytkee keskustelun filosofian ja luonnontieteen kiistaan, jossa viimeksi mainittu näyttääytyy metodiikaltaan ja tuloksiltaan ylivoimaisena tieteellisyyden ihanteena ja toinen taas suorastaan epätieteellisenä. (Hartimo 2012.)

Tieteen idean positivistinen palauttaminen pelkäksi empiriseksi tosiasiatieteeksi synnytti tilanteen, jossa metafysiikan ja universaalien filosofian hylkääminen aiheuttivat myös luonnontieteiden kriisin. Luonnontieteiden saavuttamat tulokset nimittäin saavat lopullisen merkityksensä nimenomaan filosofian erottamattomassa yhteydessä. Kaikki uuden ajan tieteet on perustettu filosofian haaroiksi ja tämä henki vaikuttaa niissä edelleen. Vaikka kriisi ei yllä erityistieteiden teoreettisiin ja käytännöllisiin seurauksiin, on sillä vaikutuksensa, kun pohditaan tieteen saavuttamien tulosten ja totuuden suhdetta. Yksinkertaistettuna voimme puhua informaation ja tiedon sekoittumisesta. Empiiristen tieteiden rooli pelkkään olevaan ja siitä löydettävissä oleviin totuuksiin keskittyvinä tieteinä

merkitseekin ”järjen” erottamista ”olevasta”. Luopuminen uskosta universaaliin, merkitsi näin ollen luopumista myös uskosta ”järkeen” merkityksessä, jossa antiikille *epistêmê* oli *doksan*² vastakohta (Husserl 2012, 23).

Myös tunnetun filosofin, antropologin ja tieteensosiologin Bruno Latourin (2006) mukaan intellektuaalinen elämämme on nyrjähtänyt sijoiltaan. Latour kirjoittaa, että on olemassa kolme eri lähestymistapaa, joilla maailmastamme voidaan puhua: luonnollistaminen, yhteiskunnallistaminen ja dekonstruktio. Nämä erilliset lähestymistavat ammentavat vuorostaan käyttövoimansa kritisoimalla kahta muuta traditiota ja vaikuttaa ensisilmäyksellä mahdottomalta yhdistellä näitä kolmea syövyttävää happoa, kuten Latour asian ilmaisee. Sosiaalisen konstruktioismin ongelmaa Latour kuvaa mielestäni onnistuneesti: ”Kieltämättä tieteelliset tosiasiat ovat kylläkin konstruoituja, mutta niitä ei voi palauttaa sosiaaliseen, koska tämä ulottuvuus on täynnä objekteja, joita käytetään sosiaalisen konstruointiin. [...] Tämän kaksoiskonstruktio – yhteiskunnallisesti konstruoituvan tieteen ja tieteen konstruoiman yhteiskunnan – agentti kehkeytyy joukosta käytäntöjä, jotka ovat aivan liian liukkaita dekonstruktioille.” (Latour 2006, 87.)

Nähdäkseni Husserlin ja Latourin ajatukset kuvaavat hyvin myös sosiaalityön tutkimuksen haasteita. Sosiaalityön ja tieteen suhdetta koskeva keskustelu jäsenyy yhä useammin näyttöön perustuvan käytännön ohjelman ympärille (Niemi 2014, 301), jolloin *tieto tai ymmärrys* inhimillisen toiminnan päämääristä ja keinoista päämäärän saavuttamiseksi vaikuttavat toissijaisilta suhteessa *informaatioon* eli näyttöön, jota kerätään jonkin menetelmän toimivuudesta. Näyttöön perustuvan käytännön taustalla oleva empiristinen, havaintoon perustuva teoria on kuitenkin monesta syystä ilmeisen puutteellinen toimiakseen sosiaalityön teoreettisena selkärankana.

Ensinnäkin kiinnostava tieteenfilosofinen huomio havaintojen teoriapitoisuudesta kyseenalaistaa koko empirismin lähtökohdan, jonka mukaan havaintojen tulisi toimia nimenomaan teorian perustana (ks. esim. Niemi 2014; Rautio 2008; Töttö 2004). Teesi havaintojen teoriapitoisuudesta tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että tutkija voi samojen

---

² Tieto ja uskomus

havaintojen perusteella päätyä erilaisiin johtopäätöksiin oman teoreettisen viitekehyyksensä mukaan. Tästä loogisena seurauksena on kuitenkin myös yhteismitattomuuden ongelma: Mikäli havainnot ovat teoriapitoisia, ei kilpailevien teorioiden validiutta voi testata empiirisiä havaintoja vertaamalla tai mittaamalla, koska havainnot ovat jo lähtökohdaisesti erilaisten teorioiden ohjaamia eli yhteismitattomia. Teesi havaintojen teoriapitoisuudesta johtaa myös jyrkkään relativismiin, sillä jos havainnot ovat subjektiivisia ja niihin vaikuttavat havaitsijan kulttuurinen ja teoreettinen taustatieto, odotukset ja näkökulmat, on havaintoihin perustuva tiede suhteellista eli relativistista havaitsijaan nähden. (Kiikeri & Ylikoski 2004.) Empirismi ja näyttöön perustuva käytäntö sosiaalityön teoreettisena lähtökohtana vaikuttaa siis puutteelliselta tai ainakin hyvin relativistiselta. Yhteismitattomuuden ongelma on monitieteellisen lähestymistavan kannalta tärkeä käsite. Yhteismitattomuus on myös tieteenfilosofiassa tunnettu ja keskeinen käsite. Sillä tarkoitetaan sitä, että ei ole paradigmoista (tutkijayhteisön tutkimustyötä ohjaava yleinen, lausumatta oletettu viitekehys, joka rajaa tieteellisen työn käytäntöä) riippumatonta mittapuuta paradigmojen vertailulle tai arvioinnille. Yhteismitattomuuden käsite pitää sisällään myös metodologiset käytännöt ja empiiriset havainnot, sillä ne ovat samalla tavalla alisteisia vallitsevalle paradigmalle. (Kiikeri & Ylikoski 2004.)

Toiseksi sosiaalityön todellisuuteen sopii huonosti pelkkä empiirinen induktion avulla toteutettava tiedonmuodostus, jolloin teoria muodostetaan yksittäisten havaintojen perusteella. Yksittäisen intervention tai menetelmän voidaan todeta saavan aikaan haluttuja muutoksia ihmisen käyttäytymisessä ilman, että interventiolla olisi mitään tunnettua kytköstä ihmisen käyttäytymistä selittävään teoriaan. Kokeellisen tutkimuksen avulla havainto menetelmän toimivuudesta voidaan todentaa, mutta syyt tai mekanismit intervention taustalla jäävät tuntemattomiksi. Jos empiiristä näyttöä saadaan riittävästi ja näin varmuus tietyn menetelmän toimivuudesta, voidaan induktiivisen päättelyn avulla muodostaa yleisiä periaatteita ja kutsua niitä teoriaksi. Näyttöä toimivista työkäytännöistä tuotetaan siis teoriasta riippumatta, ainoastaan työmenetelmien vaikuttavuutta arvioiden. Tämän kaltainen tiedontuotanto ei kuitenkaan nähdäkseni riitä autonomisen sosiaalitieteellisen tutkimusalan tai sosiaalitieteellisen profession teoreettiseksi pohjaksi. (Niemi 2014, 305-312.)

Käytännön sosiaalityön kohtaamat ”pirulliset ongelmat³” vaativat epäilemättä kuitenkin Latourin ”kolmen syövyttävän hapon” yhdistelemistä. Kutsun tämän tutkielman ontologista lähtökohtaa metodologiseksi dualismiksi, jolla tarkoitan yksinkertaisesti sitä, että ihmis- ja luonnontieteillä on toisistaan poikkeava tutkimuskohde ja näin ollen myös metodologiset työkalut poikkeavat toisistaan. Ihmistieteille on ominaista erityinen ymmärrettävä lähestymistapa, jossa inhimillisiä toimijoita tutkitaan jossain mielessä näiden omasta näkökulmasta (Raatikainen 2004). Jyrkän metodologisen dualismin mukaan ihminen on tutkimuskohteena kulttuurinen olento, jonka teot ja toiminta selittyvät sosiaalisessa kontekstissa joidenkin kulttuuristen merkitysten kautta. Inhimillistä toimintaa pyritään ymmärtämään intentioiden tai funktioiden kautta antamalla suurempaa painoarvoa evoluutioteorian ja empiiristen tutkimustulosten ehdottamille ”suuntaviivoille”. Ihminen mielletään yleisesti myös rationaaliseksi toimijaksi ja näin ollen tekojen tulkinta – ymmärtäminen, on samalla niiden rationalisointia. Tästä seuraa, että inhimillistä toimintaa selittävät käsitteet pikemminkin rationalisoivat toimintaa kuin selittävät sitä. (Kokkonen 2011.)

Jotta nämä toisiaan syövyttävät ainekset olisi mahdollista yhdistää, ajattelen, ikään kuin lieventävänä asianhaarana suhteessa edellä kuvattuun dualistiseen kategorisointiin, kuitenkin Pertti Tötön tavoin, että jyrkkää metodologista erottelua luonnontieteellisen ja ihmistieteellisen metodin välille on tarpeetonta tehdä. Kaikki sosiaalitieteellinen tutkimus sisältää nimittäin aineksia laadullisesta ja empiirisestä menetelmästä. Tällöin varsinainen tutkimusongelma määrittelee sen, minkälaista aineistoa kerätään ja miten sitä analysoidaan. On huomattava, että myös kausaalisuhdetta selvittävät ja mittaamiseen perustuvat tutkimukset edellyttävät lopulta teoriaan perustuvia valintoja, joka puolestaan tarkoittaa, että niilläkin on osittain teoreettinen (laadullinen) luonne. (Töttö 2004, 17–21.)

Vaikka tässä tutkielmassa lähestyn valitsemaani aineistoa myös vertailevan otteen kautta, hyväksyn Kiikerin ja Ylikosken (2004) esittämän tieteenfilosofisen konsensuksen, jonka

---

³ Pirullinen ongelma (wicked problem) on monimutkainen ongelmakimppu, jota ei voida kattavasti määrittellä, johon ei ole yhtä selkeää ratkaisua, ja jonka ratkaisut eivät ole oikeita tai vääriä eivätkä hyviä tai huonoja, vaan parhaita mitä kussakin tilanteessa voidaan tehdä (ks. esim. Arnkil & Heino 2014, Huutoniemi 2014).

mukaan ei ole olemassa mitään absoluuttista tapaa tehdä rajanvetoa tieteen ja epätieteen välillä. Tutkielmani kannalta tarkasteltavien tutkimustraditioiden tieteellisyyden paremmuuden arviointi ei siis ole relevanttia. Vertaileva ote on näkökulma, jolla pyrin hahmottelemaan sosiaalityön tutkimuksen teoreettismetodologisia mahdollisuuksia.

2.1 MONITIETEISYYDEN DILEMMA JA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEN KAHDET KASVOT

Kun tavoitteena on tarkastella tieteidenvälisen lähestymistavan edellytyksiä, on ensin pohdittava tietoteoreettisia ja tieteenfilosofisia metaongelmia. Feministinen ja evoluutio-psykologinen traditio asettuvat tässä tutkielmassa vastakkaisia tieteenfilosofisia paradigmoja edustaviksi ideaalimalleiksi. Tämän dualistinen asetelma on tieteentutkimukselle ominainen ”kiista-asetelma”, jossa erilainen suhtautuminen universaalin totuuden olemassaoloon ja tieteellisen ihmiskuvan poikkeavuus ovat yhteismitattomuuden perustavia elementtejä. Ytimekkäästi ilmaistuna toiselle todellisuus on relativistinen ja sosiaalisissa prosesseissa määrittyvä, kun taas toinen selittämisen tapa näkee todellisuuden olevan tieteellisten menetelmien ulottuvissa. Määrittelen vuoropuheluun asetettujen traditioiden keskeiset tieteenfilosofiset lähtökohdat ja näin ollen myös vastakkainasettelun perustelut tarkemmin seuraavassa luvussa.

Asetelman perustelu on siis pitkälti metodologinen. Tieteellistä kiistaa tutkittaessa esittävät tieteilijät itse aineistoon tai yleisesti tutkittavaan ilmiöön liittyvän vaihtoehdoisen tulkinnan ja sen perustelut, jolloin tieteen tutkijan ei itse tarvitse ryhtyä spekuloidaan asiassa. Lisäksi kiistan osapuolet tuovat usein esille tietoa, joka normaalisti jää näkymättömäksi (tutkijoiden taustaoletukset, pätevyyskysymykset, päämäärät ja mahdolliset sisäpiirikytkökset). Tieteen tutkijan näkökulmasta kiinnostavaa on lähinnä se, miksi kiistellään, miten kiista alkoi ja miten sen voisi päättää. (Kiikeri & Ylikoski 2004.)

Keskeistä on esitellä käsityksiä, joiden perusteella ihmis- ja luonnontieteet ovat perinteisesti erotettu toisistaan. Kyseisen kahtiajaon tai jopa vastakkainasettelun perustelujen läpikäynti on välttämätöntä, kun tavoitteena on tuon jaon luonnollisuuden dekonstruktio. Jatkossa, kun pyrkimyksenä on kuvailla ja vertailla kahden tutkimustradition tapaa lähestyä samaa ilmiötä, tulenkin nostamaan esiin käsityksiä erottelun keinotekoisuudesta ja jopa vahingollisuudesta, jos ja kun pyrkimyksenä on ymmärtää inhimillistä toimintaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Jako ihmis- ja luonnontieteisiin toimii pohjana myös muille tieteen ja tutkimuksen maailmassa tutuiksi tulleille erotteluille. Empiirinen – rationaalinen, kvantitatiivinen – kvalitatiivinen tai realistinen – konstruktionistinen ovat käsitepareina juuri tuon perustavan jaottelun tuotteita ja metodologisia sovelluksia. Pohjimmiltaan kyse on erilaisista käsityksistä tieteellisen ihmiskuvan suhteen ja näin ollen myös niin ihmismielen toimintaan, kuin tieteellisen tiedon luonteeseen liittyvää kategorisointia. Jaon taustalla ovat historiallisesti toimineet vastakkaiset käsitykset ihmisestä kulttuurisena ja yhteiskunnallisena tai vastaavasti biologisena olentona (Richardson & Boyd 2009).

Bruno Latour (2006) selventää luonnollisen ja sosiaalisen vastakkainasettelua luontokulttuurin käsitteellä. Hänen mukaansa todellisen, sosiaalisen ja kerrotun (biologinen, kulttuurinen/yhteiskunnallinen, diskursiivinen) yhdistäminen olisi toivoton dilemma, ellei antropologia olisi totuttanut meitä suhtautumaan konstailematta tähän luontokulttuurin kudokseen. Latourin mukaan antropologinen tutkimus on ikään kuin automaattisesti yhdistelmä luonnollista, kollektiivista ja sosiaalista. Ongelmana on kuitenkin edelleen moderni oman aikamme yhteiskunta, oma luontokulttuurimme, jonka antropologista analysointia Latour pitää mahdottomana, mikäli länsimaisissa kulttuureissa vallitsevasta ”suuresta sisäisestä jaosta” ei luovuta. Eräs tapa suorittaa tämä puhdistus olisi luopuminen kulttuureista kokonaan. Kulttuuri käsitteenä on nimittäin Latourin mukaan tuotos, joka on syntynyt sulkeistamalla luonto. Kulttuureita, sen enempää kuin luontoakaan ei näin ollen ole olemassa, on vain luontokulttuureita, jotka tarjoavat ainoan mahdollisen perustan vertailulle. (Latour 2006.)

Evoluutiopsykologisen näkökulman eli ihmisen psykologisen kehityksen evolutiivisen luonteen huomioiminen asettaa mielestäni tutkimuskohteeksi todellisuuden, jota voi kuvata juuri luontokulttuurin käsitteellä. Ainakin mainitun kaltainen poikkitieteellisyys tukee sellaista akateemista diskurssia, joka haastaa nurkkakuntaisen kahtiajaon kulttuurisiin ja sosiaalisiin selityksiin. Evoluutiopsykologian anti yhteiskuntatieteille voikin parhaimmillaan olla merkittävä. Se ei edes edellytä metodologisen työkalupakin jakamista, vaan ainoastaan monipuolisempaa ymmärrystä ja sitä kautta saavutettavaa tulkinnallista syvyyttä, kokonaisvaltaisempaa ihmis- ja maailmankuvaa sosiaalityön usein laadullisesti orientoituneeseen tutkimukseen.

Synnöve Karvinen (2000) kirjoittaa, että sosiaalityön tutkimuksen pätevyyttä tai validiteettia ei voi erottaa käytännöstä. Näin ollen tieto, joka ei tavoita sosiaalityön moniulotteisuutta sen käytännössä ei lopulta omaa suurta selitysvoimaa. Myös erilaisten strategioiden, lähestymistapojen ja menetelmien soveltaminen nähdään sosiaalityön tutkimuksessa tärkeänä. Verrattain nuorena tieteenalana sosiaalityön teorioissa onkin usein kyse myös lainatuista ideoista (Healy 2005, ref. Mäntysaari ym. 2008). Lainattuja ideoita ja teorioita hyödynnetään välineellisesti viitekehyksinä. Mäntysaari (mt.) toteaa kuitenkin, että on tarpeen kysyä millainen paikka sosiaalityössä, olisi omille metateorioille, jotka vastaisivat sosiaalityön ontologisiin ja epistemologisiin kysymyksiin ja mitkä olisivat ne keskeiset käsitteet, joita ilman sosiaalityön tutkimus ei tulisi toimeen.

Johdantoluvussa esittämäni ajatus sosiaalityö(tieteen) erityisyydestä johtaa mielestäni loogisesti siihen, että sosiaalityö tarjoaa yhtä lailla erityisen, jopa hedelmällisen, alustan tieteidenvälisen tutkimusotteen tarkasteluun. Koska sosiaalityön tutkimuksella on pitkä historia muiden tieteenalojen teorioiden soveltamisessa tai lainaamisessa, myös biologiset teoriat, kuten esimerkiksi trauma- ja stressireaktioon liittyvät tutkimukset, ovat sosiaalityön tutkimukselle tuttuja (Payne 2005). Toisaalta sosiaalityön teorianmuodostuksen dilemmana on ollut yleisen ja yksityisen välinen ristiriita. Kriitikot kyseenalaistavat refleksiivisen työotteen, jossa jokainen asiakaskohtaaminen on luonteeltaan ainutlaatuinen sosiaalinen konstruktio, mutta samalla sosiaalityö mielletään myös tutkimukseen perustuvaksi praktiikaksi (clinical social work), joka määritelmällisesti olettaa jonkinlaista näyttöön perustuvaa menetelmää (evidence based practise) auttamistyön pohjana (ks. esim. Töttö 2004, Paasio 2009).

Sosiaalityötä on kritisoitu myös eklektismistä tai Ad Hoc- teoreettisuudesta eli lainattujen teorioiden tapauskohtaisesta valikoivuudesta (Mäntysaari ym. 2008). Tämä kritiikki kohdistuu nähdäkseni siihen, että muiden alojen tutkimusta hyödynnetään pintapuolisesti tutustuen, valikoivasti tai ilman oman alan teoreettista kytkentää. Kritiikki näyttäytyy perusteltuna suhteutettuna analyysiin, jonka mukaan tieteidenvälisen yhteistyön eräs keskeinen haaste on tiedolliset tai tietämykselliset esteet (Knowledge Barriers), joilla tarkoitetaan nimenomaan puutteellisesta tietämyksestä johtuvia tulkintoja. Tutkijoilla voi olla väärinymmärryksiin perustuvia käsityksiä vieraan tieteenalan käsitteistä, ongelmanasettelusta tai esimerkiksi sisäisestä koheesiosta. (Bruun, Hukkinen, Huutoniemi & Thompson Klein 2004, 63.) Sosiaalityön teoriakirjallisuuteen merkittävän panoksen antanut

Malcolm Payne (2005) vaikuttaa mielestäni perustellusti hyväksyvän tietyyntyyppisen eklektismin käytännön sosiaalityössä, mutta hänkin edellyttää toki teorioiden soveltamisen perustuvan kriittiseen harkintaan ja syvälliseen ymmärrykseen. Hän ehdottaa jopa erilaisia arviointimenetelmiä käytännön sosiaalityötä tekeville, jotta he pystyisivät valitsemaan mahdollisimman hyödyllisen teorian työskentelynsä tueksi. (Payne 2005, 20.)

Vaikuttaa joka tapauksessa siltä, että sosiaalityön tutkimus kohtaa ainakin kahdenlaisia ja osittain ristiriitaisia vaatimuksia. Toisaalta sosiaalityön toimintakenttä on niin laaja, että sen on pystyttävä hyödyntämään myös muiden alojen tutkimusta ja teoriaa. Samanaikaisesti kaippuu omien metateorioiden tai yleisemmin yhtenäisemmän teoriapohjan peirään viitannee pyrkimykseen päästä eteenpäin esiparadigmaattisesta statuksesta kohti omaa autonomista tieteenalaa ja professiota, jonka (käytännön) toiminta ei perustuisi niinkään normien toteuttamiseen, vaan tieteellisiin teorioihin ja menetelmiin (ks. esim. Nieminen 2008). Oman lisänsä keskusteluun tuo tietysti myös jo mainittu vaatimus kliinisestä, näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä, jonka teoreettista antia käsiteltiin pinnallisesti jo edellisessä alaluvussa. Seuraavaksi pohdin hieman tieteidenvälisen, poikkitieteellisen ja monitieteisen tutkimuksen yleisiä haasteita, jotka ovat väistämättä relevantteja myös sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta

2.2 PYRKIMYS TIETEIDENVÄLISEEN TUTKIMUSTAPAAN

Katri Huutoniemi (2004) on kiinnostavassa pro gradu-tutkielmassaan tarkastellut tieteenfilosofisesta näkökulmasta realistisen ja konstruktionistisen ympäristötutkimuksen välistä dualismia. Ympäristötutkimuksen näkökulmasta ympäristöongelmat näyttäytyvät ennen kaikkea ihmisen ja luonnon välisenä historiallisena konfliktina. Ympäristöongelmat ovat pirullisia, aivan kuten sosiaalityönkin kohtaamat ongelmat ja ratkaisuehdotuksia on haettu yhtä lailla luonnontieteiden teknis-rationaalisesta näkökulmasta kuin ihmistieteellisestä, käyttäytymistä selittävstä näkökulmasta. Tässä tutkielmassa keskeinen käsite on tietysti sukupuoli, mutta analogisuus ympäristötieteen ongelmanasettelun kanssa on ilmeinen. Sekä evoluutiopsykologian että feministisen väkivaltatutkimuksen voidaan nimittäin tulkita jäsentävän tutkimusohjelmaansa sukupuolten välisenä historiallisena kamppailuna. Tämän lisäksi ympäristöongelmat ovat sosiaalityön kohtaamien ongelmien tavoin mitä suurimassa määrin juuri niin sanottuja pirullisia ongelmia, joiden ratkaiseminen vaatii eri tutkimusalojen osaamista. Sosiaalityön teorianmuodostuksen, ja siten tämän

tutkielman tutkimustehtävän, kannalta merkitykselliset tutkimustavat eli tieteidenvälisyys, poikkitieteellisyys tai monitieteisyys voivat tutkimustapoina kohdata kuitenkin monenlaisia haasteita, joita esittelen tässä alaluvussa tarkemmin.

Huutoniemen (2014) mukaan poikkitieteellisyys muunnoksineen (tieteidenvälisyys, monitieteisyys jne.) esitetään yhä useammin lähestymistapana, jolla tiede voi puuttua reaali maailman ongelmiin. Pirullisen ongelman käsite kuitenkin tuo tähän keskusteluun mielenkiintoisen käänteen: Se kietoo tiedon, arvot ja politiikan yhtenäiseksi vyyhdiksi, jonka selvittämisessä tarvitaan kokonaan uusia ajattelutapoja. (Huutoniemi 2014.) Perinteinen tieteellisen tiedon tuotanto ja erillistieteellistyminen on kuvattu usein reduktionistisena ja lineaarisena prosessina, jota täydentämään poikkitieteelliset lähestymistavat ovat muodostuneet. Sosiaalityön kohdalla yhtälöön tulee lisätä vielä asiakkaan kohtaamiseen liittyvä pyrkimys refleksiivisyyteen ja siten muodostuva ainutkertainen sosiaalinen olosuhde. Huomionarvoista on, että pyrkimys ”puuttua reaali maailman ongelmiin” vastaa hyvin sosiaalityön käytäntösuhdetta painottavaa diskurssia. Näyttäisi siis siltä, että sosiaalityön tutkimukselle on asetettu hyvin samankaltaisia tavoitteita, kuin poikkitieteelliselle tutkimusotteelle laajemmin.

Poikkitieteellisen näkökulman osakseen saama kritiikki on osittain yhteneväistä sosiaalityön teorianmuodostuksen kohtaaman kritiikin kanssa. Esimerkiksi Malcolm Payne (2005, 7.) toteaa, miten sosiaalityön käytäntöteoriat voidaan nähdä välineinä siirtää alun perin eri tarkoitusta varten tuotettua tietoa sosiaalityön käytäntöä palvelevaksi. Juuri tiedon, ja laajemmin teorioiden, välineellisyys on yksi sosiaalityön kohtaaman kritiikin kohde, jota Payne pohtiikin laajasti. Poikkitieteellisten lähestymistapojen tavoitteleman tiedonintegraation edellytyksenä voidaan pitää tieteellistä realismia, jonka mukaan (eri) tieteenalojen kuvaukset ilmiöistä heijastavat maailmaa sellaisena kuin se on, jolloin (eri) tieteenalojen havaintojen välinen suhde olisi välttämättä looginen tai käsitteellinen. Tiedonintegraation edellytyksenä on siis asioiden välisten ontologisten suhteiden löytäminen, jolloin lopputuloksena on automaattisesti ”todellisempi” kuva itse ilmiöstä. (Huutoniemi 2014.) Tieteenfilosofisesta näkökulmasta yhteismitattomuuden ongelma on kuitenkin todellinen myös ontologisia suhteita tarkasteltaessa.

Poikkitieteellisten suuntausten pyrkimys tiedon integraatioon nojaa siis usein naiviin tieteelliseen realismiin, jonka edellytykset kompleksinen reaali maailma ongelmiseen haastaa. Erillistieteiden tuottama kapea-alainen, reduktionistinen ja lineaarinen tieto ei aina ole luontevasti yhdisteltävissä siten, että kokonaisuus olisi enemmän kuin osiensa summa. Huutoniemi (2014, 32-33) kirjoittaakin, että viimeaikaista poikkitieteellisyysskeskustelua leimaa pyrkimys heuristiseen lähestymistapaan, jossa ”kekseliäisyys” ja ”tutkimuksellinen lukutaito” ovat tutkijan ajatuksellisia (hermeneuttisia) apuvälineitä. Hermeneuttisella lähestymistavalla tarkoitetaan tässä yhteydessä eläytyvää, ymmärtävää ja jopa luovaa prosessia, jonka tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään kirjoittajan ajatusmaailmaa tai tutkittavaa ilmiötä laajemmin, mutta monitieteisyyden nimissä jatkuvasti omaan tutkimusalaan peilaten. Tieteidenvälisyyden näkökulmasta keskeistä on nimenomaan pyrkimys *ymmärtää* vieraan alan tutkimusta (omista lähtökohdista), eikä suinkaan suoraan asettua kriitikon rooliin tai puolustuskannalle.

Kiinnostavalla tavalla sekä feministisen että evoluutiopsykologisen tradition voidaan katsoa tarjoavan tieteenalarajat ylittäviä näkökulmia ja kritiikkiä vallitsevan tiedon rakenteista. Evoluutiiviset pohdinnat voivat toimia *hermeneuttisina apuvälineinä* esimerkiksi ihmistieteissä vakiintuneiden käsitysten kyseenalaistamisessa tai uusien hypoteesien kehittämisessä (Ylikoski & Kokkonen 2009, 402). Feministisessä traditiossa puolestaan patriarkaalisiin tiedon rakenteisiin kohdistuva kritiikki on itsestään selvä lähtökohta. Tässä tutkielmassa tarkastellut tutkimustraditiot ovatkin nähdäkseni sosiaalityön teorianmuodostuksessa keskeistä poikki- tai monitieteellistä otetta silmällä pitäen potentiaalisia hermeneuttisia apuvälineitä. Evoluutiopsykologia ja feministinen traditio ovat erilaisia teorioita yhdisteleviä laajoja näkökulmia ja tässä mielessä ne voivat toimia hyvänä vertailupohjana pohdittaessa sosiaalityön teorianmuodostusta. Nähdäkseni kyse on myös Mäntysaaren (2008) pohdinnasta sosiaalityön metateorioihin liittyen: Millainen paikka sosiaalityössä olisi teorioille, jotka vastaisivat sosiaalityön ontologisiin ja epistemologisiin kysymyksiin ja mitkä olisivat ne keskeiset käsitteet, joita ilman sosiaalityön tutkimus ei tulisi toimeen. Vertailemani traditiot lähestyvät sosiaalityölle keskeistä käsitettä eli sukupuolta kahden erilaisen metateorian (evoluutioteoria ja feminismi) kautta. Tämän tutkielman eräs kiinnostuksenkohde onkin se, voidaanko näitä erilaisia lähestymistapoja hyödyntää moniteoreettisesti sosiaalityön käytäntöä palvelevalla tavalla. Pyrinkin analyysissäni etsimään mahdollisuuksia moniteoreettiseen vuoropuheluun.

Monitieteiseen tutkimusotteeseen ja tieteidenväliseen vuoropuheluun liittyy tietysti monenlaisia haasteita. Esittelen seuraavassa listauksessa mahdollisia tieteidenvälisen yhteistyön ja integraation esteitä sekä pyrin rajaamaan tämän tutkielman kannalta merkityksellisimmät tarkastelun kohteet. Listaus perustuu Henrik Bruunin ym. tutkimukseen *Promoting Interdisciplinary Research (2005)*.

- *Rakenteelliset esteet (Structural barriers)*. Tiedon tuottamiseen liittyvien organisaatioiden ja niiden organisoitumiseen liittyvät esteet, kuten organisaatioihin liittyvät mekanismit, paineet ja insentiivit tuottaa tietoa tietynlaisista lähtökohdista.
- *Tiedolliset esteet (Knowledge barriers)* Tutkijoiden puutteellinen tietämys oman alansa ulkopuolisiin traditioihin liittyen johtaa tiedollisiin esteisiin, kuten väärinymmärryksiin tai epäonnistuneeseen kommunikaatioon.
- *Kulttuuriset esteet (Cultural Barriers)* Erityisesti omalla tutkimusalalla ominainen kielen käyttö ja tapa argumentoida sekä arvoihin liittyvät erot voivat muodostaa kulttuurisia yhteistyön esteitä.
- *Epistemologiset esteet (Epistemological Barriers)* Poikkeamat todellisuuskäsityksissä ja siten kiinnostuksenkohteissa synnyttävät epistemologisia esteitä.
- *Metodologiset esteet (Methodological Barriers)* Metodologisilla esteillä viitataan tutkijoiden tekemiin valintoihin kompleksisessa strategioiden, metodologian, tekniikoiden ja instrumenttien maailmassa. Usein kyse on myös tieteenalan sisäisistä painotuksista ja identiteetistä. Tutkijoiden oma osaaminen ja rajalliset metodologiset taidot muodostavat myös haasteita tieteidenväliselle tutkimukselle.
- *Psykologiset esteet (Psychological Barriers)* Konventioiden ylittäminen, omasta tiedeyhteisöstä eriytyminen ja marginalisoitumisen tunne luvat psykologisia esteitä tieteenalojen rajat ylittävälle tutkimukselle
- *Yleisön vastaanottoon liittyvät esteet (Reception Barriers)* Tieteidenvälinen tutkimus jää usein ikään kuin välimaastoon ja sen on vaikeaa tavoittaa yleisöä akateemisessa yhteisössä. Tähän liittyy läheisesti tutkimuksen yleisen arvioinnin tai evaluoinnin sekä vertaisarvioinnin ja sopivan julkaisualustan löytämiseen liittyvät haasteet.

Seuraavassa luvussa pyrin alustavasti hahmottelemaan, minkälaisista näkökulmista vertailemani tutkimustraditiot asettuvat tarkastelemaan jakamaansa tutkimuskysymystä; sukupuolten välistä konfliktia. Lyhyen johdatuksen myötä pyrin jo hahmottelemaan alustavia ”jakolinjoja”, jotka tarkentuvat seuraavissa tutkielman aineistoa ja analyysia esittelevissä luvuissa.

3 NÄKÖKULMIA JA APUVÄLINEITÄ SUKUPUOLTEN VÄLISEN KONFLIKTIN YMMÄRTÄMISEEN

Sosiaalityön käytännön näkökulmasta tämän tutkielman mielenkiinnon kohde on miesten naisiin kohdistama parisuhdeväkivalta ja teoreettisemmalla katsantokannalla nimenomaan tuon ilmiön sukupuolistunut luonne. Sukupuoli määrittää väkivallan tekemistä ja kokemista sekä ilmiön ymmärtämistä. (Niemi ym. 2017, 11.) Oletan tässä tutkielmassa, että kyseessä on monisyinen ilmiö tai ongelma, jonka lähestyminen edellyttää moniteististä tutkimusotetta. Seuraavissa alaluvuissa esittelen vertailemieni tutkimustraditioiden teoreettisia lähtökohtia, joita hyödyntäen ne pyrkivät selittämään sukupuolten välistä konfliktia tai sukupuulieroa. Myöhemmissä luvuissa etsin vuoropuhelun mahdollisuuksia, tai sen esteitä, tukeutuen teoriaohjautuvaan sisällönanalyysiin, jonka runkona toimivat luonnollisesti vertailemieni traditioiden teoreettiset lähtökohdat.

Malcolm Paynen (2005, 5.) mukaan feministinen teoria on sosiaalityön teoreettisessa kehityksessä näkökulma tai tarkastelutapa, kun taas evoluutiopsykologinen teoria etsiessään myös kausaalisia selityksiä olisi lähempänä selittävää teoriaa. Toisaalta evoluutiopsykologiset hypoteesit voidaan nähdä vain heuristisina apuvälineinä, joiden hyöty voisi olla lähinnä ihmistieteissä itsestään selvinä pidettyjen oletusten kyseenalaistamisessa (Ylikoski & Kokkonen 2009, 403.) Oli kyse sitten näkökulmasta, heuristisesta apuvälineestä tai suoraan käytäntöön sovellettavissa olevasta teoriasta, tulee tutkijan tai työntekijän olla tietoinen soveltamiensa teorioiden peruslähtökohdista. Payne pohtii sosiaalityön teoriaa käsittelevässä teoksessaan *Modern Social Work Theory* (2005) laajasti sitä, miten erilaiset sosiaalityön lainaamat teoriat valitaan käytäntöä palvelevalla tavalla valistuneesti ja soveltamatta niitä liikaa käytännöstä kumpuavia tarpeita palveleviksi.

3.1 EVOLUUTIOPSYKOLOGISEN TRADITION TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

Siinä missä evoluutiopsykologia⁴ on ihmisen käyttäytymistä ja kognitiota evolutiivisista lähtökohdista tutkiva tieteenala, nojaa feministinen traditio⁵ puolestaan konstruktivistiseen tutkimusotteeseen ja sosiaalisesti muotoutuneeseen todellisuuteen. Evoluutiopsykologia ei ole luonnontiede, mutta se jättää kulttuuriset selitykset kysymyksenasettelunsa ulkopuolelle olettaessaan myös sosiaalisten prosessien pysyneen siinä määrin muuttumattomina, että ne asettuvat osaksi *evolutiivisen sopeutumisen ympäristöä*, jossa ihmisluonnon muodostavat psykologiset sopeumat ovat kehittyneet. Keskeistä evoluutiopsykologialle empiristisenä teoriana on, että todellisuutta koskevien havaintojen tulee toimia teorian lähtökohdana. Yksinkertaistettuna evoluutiopsykologisen tutkimuksen teorettinen perusta on evoluutioteoria, johon nojaten se pyrkii selvittämään ihmisen käyttäytymisen biologisia perusteita. Se olettaa, että ihminen on evoluutiohistoriassa kohdannut evoluutioympäristön asettamia haasteita, joita ratkaisemaan on kehittynyt ruumiillisten sopeumien lisäksi myös psykologisia sopeumia. Evoluutiohistoriaa ja muita eläinten sekä ihmisten käyttäytymistä tutkivien tieteenalojen tuloksien perusteella evoluutiopsykologit pyrkivät muodostamaan hypoteeseja, joita koetellaan perinteisen psykologian vakiomenetelmillä, kuten havainnoilla, kyselyillä, laboratoriokokeilla ja aivokuvantamisella. Lisäksi käytetään vertailevia menetelmiä tarkasteltaessa eri lajien ja ihmisryhmien toimintaa hyödyntäen myös arkeologista aineistoa (Tammisalo 2005.) Jättäessään kulttuuriset selitykset teorianmuodostuksensa ulkopuolelle, asettuu evoluutiopsykologia feministisen tradition vastinpariksi.

Evoluutiopsykologian yhtenä kunnianhimoisena pyrkimyksenä on ollut yhdistää yhteiskuntatieteet yhden teoreettisen kehyksen alle. Tieteidenvälinen diskurssi onkin tiivistynyt

---

⁴ Tässä tutkimuksessa keskitytään nativistiseen evoluutiopsykologiaan, joka nojaa ajatukseen ihmismielen modulaarisuudesta, jota on voitu selittää adaptaatioiden eli sopeumien avulla (Ylikoski&Kokkonen 2009).

⁵ Feministinen väkivaltatutkimus kiinnittyy sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen. Tutkielmassa traditioon viitataan kuitenkin yksiselitteisesti feministisenä väkivaltatutkimuksena. Tutkimustradition moninaisuudesta ks. Ronkainen 2009

viime vuosikymmeninä huomattavasti, ja tieteenfilosofisten paradigmojen eristämisestä tai keskinäisestä konfliktista yritetään siirtyä eteenpäin (Huutoniemi 2014). Tähän kytkeytyy nähdäkseni myös tieteenfilosofian naturalistinen käänne. Petri Ylikosken (1996) mukaan voisi todeta, että tieteenfilosofisen naturalismin lähtökohtana on tutkia tiedettä sellaisena kuin se on, ei sellaisena kuin sen ehkä filosofisten pohdintojen pohjalta pitäisi olla. Siinä missä tiedettä on aiemmin arvioitu suhteessa filosofien asettamiin ideaalitie-teen periaatteisiin, on nyttemmin tultu siihen tulokseen, että mielekkäin tieteellisten toimintavaihtoehtojen kriteeri on niiden kyky vastata asetettuihin tiedollisiin tavoitteisiin. (Ylikoski 1996, 24.) Esimerkiksi sosiologiassa puhutaan tutkimusmetodien triangulaatiosta, ja filosofiassa on keskusteltu teoreettisesta ja metodologisesta pluralismista. Evoluutiopsykologisen tradition eräänä tavoitteena voidaan pitää ihmistieteiden käsitteellistä integraatiota biologiseen ihmiskuvaan nojaten. Monet, verrattain toiveikkaat, evoluutiopsykologit ajattelevat sen olevan ihmistieteiden uudistusohjelma ja sidos ihmis- ja luonnontieteiden välillä (Ylikoski & Kokkonen 2009, 50.). Se siis pyrkii nähdäkseni vastaamaan yhteiskuntatieteissä yleisesti tunnistettuun yhteismitattomuuden ongelmaan. Pyrkinessään ylittämään yhteismitattomuuden ongelman ehdottomalla evoluutioteoriaa ihmis- ja luonnontieteitä yhdistäväksi metateoriaksi (konsilienssi), se asettuu jossain määrin feminismille tyypillisen dekonstruktiiivisen menetelmän vastinpariksi. Konsilienssi voidaan määritellä erillisiä ilmiöitä koskevan tiedon kytkemiseksi yhden laajemman teoreettisen kokonaisuuden alle, jotta erityisaloilla saavutettu tieto voi kommunikoida ja olla osana samaa todellisuutta (ks. Wilson 2001). Feministiselle traditiolle ominainen dekonstruktio puolestaan pyrkii purkamaan vakiintuneita käsitteitä ja käsityksiä etsimällä vaiettuja merkityksiä. Menetelmänä dekonstruktio nojaa usein vastakkainasetteluun, mutta toisaalta nimenomaan niin, että se kyseenalaistaa kategoriat ja purkaa vanhat määritelmät osoittamalla, että useat käsitteet lopultakin kietoutuvat yhteen (Rolin 2005). Feministisen tradition todellisuuskuva on subjektiivinen, jolloin yhteismitattomuuden ongelma ei oikeastaan ole ongelma ensinkään, vaan lähinnä todellisuuden perimmäinen luonne. Objektiiviseen todellisuuskuvaan nojaava evoluutiopsykologia taas uskoo ylittävänsä yhteismitattomuuden ongelman luottamalla evoluutioteoriaan kokoavana teoriakokonaisuutena.

Töttö (2004, 34.) toteaa hieman provosoivaan sävyyn, että teesi havaintojen teoriapitoisuudesta (yhteismitattomuus) on saavuttanut yhteiskuntatieteiden metodiopissa lähes uskonnokkappaleen aseman, koska sen avulla on voitu enemmän tai vähemmän perustellusti

luopua kilpailevien teorioiden empiirisestä koettelemisesta. Evoluutiopsykologit ajattelevat kuitenkin tarjoavansa empiirisesti testattavia hypoteeseja ja siten myös keinoja karsia evoluutioteorian näkökulmasta epäuskottavia kulttuurisia selityksiä. Evoluutiopsykologin ”yhteiskuntatieteiden uudistusohjelma” on luonnollisesti kohdannut runsaasti kritiikkiä (ks. esim. Segerstråle 2000), mutta nähdäkseni kiistely on lopultakin ollut tieteen tutkimuksen näkökulmasta hedelmällistä. Vaikuttaa nimittäin todennäköiseltä, että evoluutiopsykologien esittämät yksittäiset hypoteesit olisivat jääneet vähälle huomiolle, elleivät kriitikotkin ajattelisi kyseessä olevan luonteeltaan laajempi, tieteenalojen keskinäisiä suhteita uudelleen määrittelemään pyrkivä, ja siksi kiinnostava, ilmiö.

Sosiaalityön ja yleisesti tieteidenvälisen tutkimustavan kannalta niin evoluutiopsykologian kuin feministisen tradition toisiinsa kohdistama, mutta myös yleisemmin kohtaama vastustus näyttäytyy kiinnostavalta. Kritiikki vaikuttaa nimittäin olevan keskeinen käyttövoima ja jopa olemassaolon perustelu tarkasteltaessa totuuskäsitykseltään toisistaan poikkeavia traditioita, juuri kuten jo aiemmin mainittu filosofi, antropologi ja tieteen sosiologi Bruno Latour totesi. Tieteidenvälisen tutkimustavan näkökulmasta tämän kaltainen asetelma, jossa kiistan osapuolten voi ajatella jopa hyötyvän keskinäisestä nahistelusta, on luonnollisesti hankala. Tieteellinen kiista poikkeaa tietysti monin tavoin tietelle luonteenomaisesta itseään korjaavasta menetelmästä, koska kiistan osapuolet puhuvat usein toistensa ohi, suunnaten viestinsä pääasiallisesti omalle sidosryhmälleen. Intuitiivisesti vaikuttaakin haastavalta hyödyntää kiisteleviä traditioita samanaikaisesti edes monitieteisen analyysin heuristisena apuvälineenä.

3.2 FEMINISTISEN TRADITION TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Feministiselle tutkimustraditiolle ominaista on käsitteiden ja kategorioiden purkaminen sekä uudelleen määrittely, joka tehdään usein niin sanotun *toiseuden* näkökulmasta. Etenkin eksistentiaalinen feminismi pyrkii osoittamaan, miten mieskeskeinen kulttuuri konstituoitui naisen miehen Toisena, kun taas psykoanalyttinen feminismi esittää naisen puutteellisena miehenä (Julkunen 2010, 15). Feministiselle tutkimusotteelle tärkeitä filosofisia käsitteitä ovat olleet nimenomaan erinäiset luonnolliseksi oletetut kategoriat, joista sukupuolta, seksuaalisuutta ja (ydin)perhettä voidaan pitää merkittävimpinä. Evoluutiopsykologiasta vaikutteita saaneet populaarit kirjoittelijat ovatkin syyttäneet feministisiä

ajattelijoita luonnon ja evoluution kehittämien selkeiden sukupuolierojen sotkemisesta. (Oksanen & Werner 2005.)

Naistutkimus ja feministinen tutkimus ei suinkaan ole teoreettisesti yhtenäinen kokonaisuus, vaan se muodostuu lukuisista eri suuntauksista.. Feministinen tutkimus on vuosikymmenten aikana vakiinnuttanut paikkansa akateemisessa tutkimuksessa, eikä emansipaatiota ja valtasuhteita painottava tiedonintressi ei enää kata kaikki niitä intressejä ja kysymyksiä, joka kuuluvat feministisen tutkimuksen alueelle. Eräs keskeinen jako koskee sukupuolieron ja ruumiillisuuden määrittelyä, jossa on erotettavissa mannermainen ja angloamerikkalainen perinne. Jälkimmäinen traditio nojaa edelleen vahvasti biologisen ja kulttuurisen sukupuolen määritelmään (sex/gender-erottelu), joka puolestaan on vahvasti kyseenalaistettu nimenomaan fenomenologisista lähtökohdista. Ruumiinfenomenologisen ajattelun ytimessä on kuitenkin ensisijaisesti elävä aistiva ruumis ja vasta toissijaisesti biologinen organismi. Sukupuoli puolestaan on subjektin toiminnan perustava merkitysrakenne, jolloin kyse on olemisen tavasta, johon kytkeytyy lukuisia eri ominaisuuksia. (Heinämaa ym. 1997.) Näin ollen biologisen ja kulttuurisen sukupuolen erottaminen on fenomenologisesta näkökulmasta jopa tarpeeton, koska eksistentiaalinen ruumiinkokemus ja toiminnallinen eletty todellisuus määrittävät sukupuolen.

Sex/gender-erottelu ei siis lopulta auta vastaamaan kysymykseen siitä, mikä on nainen, vaan se tuottaa kaksi kategoriaa, joilla ei välttämättä ole minkäänlaista kytköstä toisiinsa ja lisäksi kulttuurisen sukupuolen kategoria jää kovin avoimeksi. Judith Butlerin (2006) näkemyksen mukaan biologinen sukupuoli tuotetaan osittain tieteellisessä diskurssissa, vaikka hän tunnustaakin esidiskursiivisen ”luonnollisen” ruumiin olemassaolon. Kuitenkin tavat käsitteellistää ruumista tuovat sen jälleen diskursiivisuuden areenalle, jolloin teoreettisella tasolla ei voida puhua esidiskursiivisesta, puhtaan biologisesta organismista. Lisäksi biologista sukupuolta määrittelevässä diskurssissa korostuu heteronormatiivisuus, jolloin automaattisesti oletetaan sukupuolia olevan kaksi; mies ja nainen (Julkinen 2010). Butler tekee myös filosofisesti kiinnostavan huomion, jonka mukaan, niin luonnontieteissä kuin feministisessä perinteessä istuu tiukassa kartesiolainen dualismi, jossa ruumis oletetaan ikään kuin tyhjäksi pinnaksi, mykäksi materiaksi, joka saa merkityksensä vasta tietoisuuden myötä. Tämä mieli/luonto-dualismin hyväksyminen nimittäin

johtaa hänen arvionsa mukaan jonkinlaiseen ristiriitaan, jos samanaikaisesti kyseenalaise- tetaan kulttuurisen ja biologisen sukupuolen erottelu. (Butler 1990 ref. Saarikangas 1997.)

Evoluutiopsykologisen ja feministisen tutkimuksen vuoropuhelun näkökulmasta *sex/gen- der* erottelu voi olla kuitenkin käyttökelpoinen. Muodollisen määritelmän mukaan *gender* tarkoittaa yksiselitteisesti niitä sukupuolipiirteitä, jotka määräytyvät kulttuurisesti ja *sex* puhtaasti biologisia ominaisuuksia, sisällöllinen määritelmä puolestaan rakentaa katego- riat luetteloimalla konkreettiset ominaisuudet osaksi jompaakumpaa kategoriaa (Heinä- maa 1997). Jaottelun olemassaolo ja siihen liittyvä kriittinen keskustelu on kuitenkin omi- aan vastaamaan siihen kritiikkiin, jonka mukaan feministinen traditio kieltää koko biolo- gisen ihmiskuvan sekä tuomaan käsitteellistä selkeyttä sukupuolierojen arviointiin. Su- kupuolieron merkitys on tietysti huomattavan laaja ja syvälinen teema, eikä sukupuolten erilaisten ominaisuuksien kategorisointi vielä edes pyri vastaamaan kysymykseen suku- puolierojen merkityksestä subjektin merkitysrakenteen tai yhteiskunnallisten rakenteiden muodostumiselle.

Merkittävä feministinen ajattelija Lucy Irigaray pitää sukupuolieroa jopa kaikkien mui- den erojen perustana ja feministisen ajattelun tieto-opillisena perustana. Hän pohtii, että lähtökohtaisesti kaksinapaisen eron idea on hylättävä, jotta olisi mahdollista synnyttää kaksi toisiinsa palautumatonta oliota. Ongelmana hän näkee, että feminiinisyys määrittyy aina maskuliinisuuden kautta, jolloin hierarkian ylempi napa (maskuliinisuus) on lopulta korkein normi, jonka puutteeksi tai negaatioksi kaikki muu määrittyy. (Irigaray 1996.) Kyse on siis kulttuuristen merkitysten verkostoissa ja puheessa muodostuvasta subjek- tista, joka on patriarkalisessa todellisuudessa välttämättä jollain lailla alistainen, riippu- vainen tai ”toinen” (Heinämäki 1997).

Toimivan subjektin vapauttaminen tai irrottaminen maskuliinisen kulttuurin määrittely- vallasta on ollut ehkä keskeisin feministisen liikkeen tavoite, mutta myös aito filosofinen ongelma. Feministisessä diskurssissa subjekti määritellään usein kulttuurisissa verkos- toissa muodostuvaksi, kerrostuneeksi ja hajanaiseksi, jolloin itsenäisen subjektin mahdol- lisuus ja näin ollen vapaus asettuu kyseenalaiseksi. Monet feministiset ajattelijat suhtau- tuvatkin kriittisesti vapautumisen ja itsenäisen erillisen subjektin mahdollisuuteen. (Saa- rikangas 1997.) Simon de Beauvoir (2000) kirjoittaa, että nainen on aina sekä subjekti

että objekti ja miehen edessä nainen näyttäytyy objektina, jolla kuitenkin on subjektivi-teetti, joka tekee maailman yleisesti ottaen merkitykselliseksi. Subjektia ei kuitenkaan Beauvoirin tai yleisimminkään feministisen ajattelun traditiossa ymmärretä maailmasta riippumattomana tietoisuutena, vaan samanaikaisesti ruumiillisena ja ruumiina se on aina maailman ja toisten subjektien rajaama (Heinämaa 1997).

Miten sitten on mahdollista saavuttaa tietoa sukupuoleen tai sukupuolieroon liittyvistä merkityksistä ja siten subjektin tietoisuudesta, intentioista, tunteista tai kokemuksista? Feministisen ajattelun kannalta merkittäviä fenomenologinen perinne lähestyy asiaa ruumiinkokemuksen kautta. Fenomenologisella perinteellä on erilaisia orientaatioita, mutta viittaa tässä erityisesti ruumiinfenomenologiseen orientaatioon. Hyvin yleisesti voidaan todeta, että fenomenologiassa nähdään merkityksellisenä subjektiivisuus ja henkilökohtaiset kokemukset sekä aistimukset, joiden kautta tieto maailmasta aidosti välittyy (ks. esim. Himanka 2002). Esimerkiksi Maurice Merleau-Pontyn ja Simon de Beauvoirin ruumiinfenomenologiassa sukupuoli ei ole ominaisuus, entiteetti tai tosiasia, jota yhteiskunta- tai luonnontieteet voisivat kuvata yhä tarkemmin. Sukupuoli ei myöskään ole rakenne, identiteetti tai tietynlainen hormonijärjestelmä, vaan toiminnan tyyli ja olemisen tapa. Beauvoirista poiketen ruumis ei ole sinänsä rajattu, vaan merkitykset konstituoituvat juuri liikkuvassa, tekevässä ruumiissa, joka on samanaikaisesti uusien merkitysten lähde, mutta myös aiempien tekojen ja niistä syntyneiden merkitysten kiteymä. (Heinämaa 1997.)

Fenomenologinen filosofia kyseenalaistaa pyrkimyksen tarkastella subjektin suhdetta maailmaan kahden objektin välisenä kausaalisenä suhteena. Subjekti on yksinkertaisesti osa maailmaa ja maailma osa subjektia niin, että ne eivät ole erotettavissa, mutta tämä keskinäinen riippuvuus ei kuitenkaan poista intentionaalisen subjektin olemassaoloa (Reuter 1997). Näin dualistinen jako fysiologiseen ruumiiseen ja intentionaaliseen mieleen kiistetään. Fenomenologiaa on tietysti monenlaista, mutta feministisen filosofian kannalta olennaista vaikuttaa olevan fenomenologiselle ominainen tietoisuuden intuitiivinen analyysi. Leila Haaparannan (2004) mukaan sen voi tulkita prosessiksi, jossa vapaudutaan luonnollisen asenteen tai arki ajattelun ja tieteenharjoituksen sitoumuksista. Tämä vapautuminen mahdollistaa sitoumusten kriittisen arvioinnin ja fenomenologisen analyysin voikin ymmärtää taustaoletustemme tutkimukseksi ja arvioinniksi. Kuten Haa-

parantakin toteaa, tämä on tietysti ollut hyvin yleinen pyrkimys tai määritelmä filosofiselle ajattelulle jo Sokrateen ajoista asti. Fenomenologinen ajattelu on joka tapauksessa tarjonnut feministiselle teorialle tärkeän teoreettisen viitekehyksen.

Siinä missä fenomenologit näkevät ontologisten, todellisuutta muovaavien rakenteiden löytyvän kokemuksesta itsestään tai havainnoivasta tietoisuudesta, näkee feministisen teorian kannalta tärkeä ajattelija Michel Foucault, että todellisuus tai kokemuksemme todellisuudesta, rakentuu historiallisesti muuttuvista kielellisistä käytännöistä. Samanaikaisesti Foucault pyrkii tietysti itse paljastamaan ajattelumme taustalla vaikuttavia rakenteita, tiedostamattomia taustaoletuksia ja käsitteellisiä jäsennyksiä, mutta analyysi ei tapahdu kokemuksen tai intuition kautta, vaan historiallisen kehityksen ja valtasuhteiden analyysin kautta. Foucault hyödyntää genealogista eli epälineaarista historiantulkintaa osoittaakseen, miten tieto tai valta on tuottanut tai normalisoinut esimerkiksi seksuaalisuuteen tai sukupuoleen liittyviä järjestyksiä ja diskursseja. Näin ollen esimerkiksi seksuaalisuuteen tai sukupuoleen määreet eivät ole historian saatossa muovautuneita totuuksia, vaan pikemminkin historiattomia valtasuhteiden muovaamia olosuhteita, jotka voidaan kyseenalaistaa. (Julkunen 2010.)

3.3 EVOLUUTIOPSYKOLOGISEN JA FEMINISTISEN TEORIAN MAHDOLLISIA YHTYMÄKOHTIA

Monitieteellinen analyysi ja tieteenalojen välinen vuoropuhelu ovat tämän tutkielman kannalta tärkeitä tarkastelun kohteita. Tutkielman johtopäätöksissä palaan tarkemmin näihin aiheisiin, mutta jo nyt on mahdollista hahmotella hieman vertailemieni tieteenalojen välisen vuoropuhelun mahdollisuuksia.

Feministisen filosofian keskeinen paradoksi liittyy kysymykseen naisen (ja miehen) luonnosta. Tärkeimpiä käsitteitä tässä yhteydessä ovat ”biologismi”, ”essentialismi” ja ”universalismi”. Essentialismi viittaa tapaan kiinnittää naiselle jokin pysyvä (universaali) olemus, joka usein yhdistetään biologiaan tai ”luonnollisiin” ominaisuuksiin. Sukupuolta sosiaalisena konstruktiona tutkivat feministit usein kiistävät kaikki yritykset muodostavat yleistä teoriaa feminiinisydestä, jolloin ”naisen” määrittely on aina hänen essentialisoinnistaan ja usein sidoksissa patriarkaalisen tietämisen viitekehykseen. Paradoksi on siis seuraava: jos naisia ei voi luonnehtia millään yleisellä tasolla ja jos kaikki feminiinisyys

on sosiaalisesti tuotettua, miten feminismi voidaan ottaa vakavasti? Mikä oikeuttaa oletuksen, että naiset ovat sorrettuja juuri sukupuolena ja miten naisista voidaan ylipäänsä puhua ryhmänä? (Grosz 2013, 66–69.)

Voisiko feministinen evoluutiopsykologia, tai paremminkin feminististä näkökulmaa painottava ihmisen psykologisen kehityksen evoluutiohistoriaa tarkasteleva menetelmä, vastata feministisen tradition kohtaamaan ”essentialismin paradoksiin”? Onko evoluutioympäristöä, evolutiivisia haasteita (myös sukupuolten välistä konfliktia) ja niiden ratkaisemiseen kehittyneitä sopeumia hedelmällistä analysoida feministisestä näkökulmasta ja siten pyrkiä eroon patriarkaalisesta viitekehyksestä, joka feministisen kritiikin mukaan on lopultakin luonut konstruktion hoivaavasta naisesta ja vahvasta miehestä? Voisiko tämänkaltaisella dekonstruktiolla olla vaikutusta myös laajemmin sukupuolieroa ja -rooleja käsittelevään diskurssiin?

Feministisen tradition dekonstruktiivinen analyysitapa, feministinen tietoteoria ja tieteenfilosofia voidaan ymmärtää pyrkimyksiksi ajatella tietämisen näkökulmametaforan synnyttämiä filosofisia ongelmia (Rolin 2005, 144). Näkökulmametaforalla tarkoitetaan nimenomaan sitä, onko ylipäättään mahdollista saavuttaa tietoa, joka on erityisten näkökulmien yläpuolella tai niistä vapaa? Ja jos ei, niin miten on mahdollista vertailla ja arvioida eri näkökulmia? Joka tapauksessa feministinen näkökulma evoluutioteoriaan on mielenkiintoinen mahdollisuus myös tieteidenvälisen vuoropuhelun näkökulmasta ja käsittelemään asiaa tarkemmin tutkielman toiseksi viimeisessä luvussa.

3.4 EVOLUUTIOPSYKOLOGINEN TEORIA OSANA ANALYYSIRUNKOA

Pyrkimyksenä on siis käsitellä miesten naiseen kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa sekä kulttuurisena että biologisena ilmiönä. Evoluutiobiologian näkökulmasta aiheesta on hedelmällistä lähestyä monitasoisesti. Ensimmäinen selittämisen taso liittyy biologisten sukupuolten perustavanlaatuisiin eroavuuksiin ja niin sanottuihin ultimaattisiin selityksiin. Biologi Richard Dawkins on kuuluisassa teoksessaan *The Selfish Gene* (1976) tuottanut perusteoriaa sukupuolten välisistä eroista. Dawkins huomauttaa, että on olemassa yksi perustava sukupuolten ominaisuus, jota voidaan käyttää koko eläin ja kasvikunnassa koiraiden merkitsemiseen koiraksi ja naaraiden naaraksi: koiraiden sukusolut ovat paljon

pienempiä ja lukuisampia kuin naaraiden sukusolut (Dawkins 1976). Naaras siis ”investoi” huomattavasti koirasta enemmän jokaista sukusolua kohti. Ihmisellä naaras voi tuottaa vain noin 400 munasolua, joista enimmillään vain 20 voi kehittyä lapseksi. Ihmiskoiras taas pystyy tuottamaan miljoonia siittiöitä tunnissa. Monet sukupuolten väliset erot voidaan johtaa tästä sukusolujen välisestä kokoerosta eli *anisogamiasta*. (Tammisalo 2005, 23.)

Analyysirungossa biologisten sukupuolten välinen ero on käyttäytymisen ultimaattinen selitys. Voidaan puhua myös metatason selittämisestä, jolloin vuoropuheluun asettuu tutkimustraditioiden poikkeavat maailmankuvat. Ultimaattisten syiden pohtiminen on merkityksellistä ihmistieteiden näkökulmasta ennen kaikkea käsitteellisten integraation näkökulmasta, koska usein jotkut evolutiiviset selitykset aiheuttavat kategoria sekaannuksia perimmäisten halujen tai päämäärien ja perimmäisten syiden välillä. Lisäksi ultimaattiset selitykset sekoitetaan usein adaptiivisiin selityksiin, jotka kuitenkin ovat populaatiotasolla tapahtuvia muutoksia. (Ylikoski&Kokkonen 2004, 334-338.)

On kuitenkin huomautettava, ettei koiraan suurempi lisääntymispotentiaali vielä takaa, että koiraan ja naaraan lisääntymispsykologiat olisivat erilaisia. Emme varmuudella tunne vuosituhansien takaista evoluutioympäristöä, emmekä näin ollen voi mitenkään aukottomasti todistaa, että esimerkiksi koiraan suurempi seksuaalinen virittyneisyys olisi tuonut lisääntymisen kannalta suurempaa kelpoisuusetua. Onkin pohdittava ovatko ns. valintapaineet olleet riittävät mainitun sukupuolieron kehittymiseksi. On kuitenkin vaikea löytää muuta evoluutioteorian kanssa yhteensopivaa seikkaa, joka yhtä hyvin selittäisi tavattuja sukupuolieroja. (Buss 2006.)

Tästä eroavaisuudesta juontuu myös yleisperiaate, joka voidaan muotoilla seuraavasti: *sukupuoli, joka investoi enemmän, on paritumiskumppanin suhteen valikoivampi osapuoli* (ks. esim Trivers 1972). Sukupuolten väliset erot lisääntymispsykologiassa voivat puolestaan johtaa erilaisiin konflikteihin. Muotoilemani periaate johtaa joka tapauksessa sujuvasti ilmiöön, joka selittää niiden ominaisuuksien kehittymistä, jotka ohjaavat biologista evoluutiota lisääntymiseen liittyvän hyödyn – ei eloonjäämisen – vuoksi, eli seksuaalivalintaan. Kyseinen ilmiö toimii luonnonvalinnan periaatteen mukaisesti: Tietyn populaation yksilöt poikkeavat toisistaan ja ne ominaisuudet, jotka lisäävät yksilön kelpoisuutta eloonjäämisen tai lisääntymisen suhteen korostuvat luonnonvalinnan tuloksena,

kun taas kelpoisuutta heikentävät ominaisuudet väistyvät saman prosessin seurauksena. Geenitasolla kyse voi olla esimerkiksi geneettisistä mutaatioista tai niistä oppimis- ja kehitysprosesseista, joiden perusteella yksilöt reagoivat eri tavoin eri ympäristöihin eli toteuttavat geenien määrittämää rakennetta (Richerson & Boyd 2006). Geenitason muutokset ovat niin ikään käyttäytymisen ultimaattisia selityksiä. Ympäristö ja kulttuuri toimivat siis pitkällä aikavälillä myös geneettisen muuntelun mahdollistajina ja katalyytteinä mainittujen mutaatioiden lisäksi. On kuitenkin otettava huomioon, että muuntelu vaatii vaikiintuakseen pienessäkin populaatiossa useiden sukupolvien ylittävän historiallisen jatkumon. (Ylikoski & Kokkonen 2009.)

Evoluutiopsykologisessa (nativistisessa) tutkimuksessa tärkeintä roolia näyttelevätkin adaptaatiot eli psykologiset sopeumat ja niiden kehitysprosessi. Adaptaatiot on luokiteltu eloonjäämiseen tai lisääntymiseen liittyvien ongelmien ratkaisuun tietystä ympäristössä ja ne voivat olla yhtä lailla anatomisia (sydän, lihakset, selkäranka), fysiologisia (maksasolujen entsyymit) tai psykologisia (jano, muisti, näköhavainnot, tunteet). (Tammisalo 2012.) Analyysirungossa painottuvat tietysti lisääntymisongelmien ratkaisuun kehittyneet psykologiset adaptaatiot, jotka voidaan jaotella vielä lyhyen ja pitkän tähtäimen strategioihin.

Ihmiskoiraan paras lyhyen tähtäimen strategia omien geenien jatkuvuuden takaamiseksi onkin pyrkiä parittelemaan mahdollisimman monen naaran kanssa (Tammisalo 2005). Strategian onnistunut noudattaminen edellyttää luonnollisesti korostunutta seksuaaliviettiä, mutta myös muita psykologisia mekanismeja, jotka mahdollistavat menestymisen pariutumismarkkinoilla. Kyseiset mekanismit jakautuvat karkeasti kumppanin houkuttelemiseen ja kilpailijoiden karkottamiseen liittyviin psykologisiin adaptaatioihin.

Pitkän tähtäimen strategioissa puolestaan korostuu kontrolli; miten pitää kumppani itsellään ja samalla varmistaa, ettei tämä ole uskonon. Koiraan kannalta pahin skenaario on luonnollisesti se, että oma kumppani on raskaana toiselle koiralle, jolloin tehdyt investoinnit eivät johdakaan omien geenien jatkuvuuteen. (ks. esim. Buss 2004; Tammisalo 2012.) Lyhyen ja pitkän aikavälin strategiat kietoutuvat toisiinsa ja valinta niiden välillä riippuu yhtä lailla evolutiivisesta kuin kulttuurisestakin ympäristöstä. Strategioiden kontingentin luonteen vuoksi on mahdotonta eksplisiittisesti väittää, että jokin ominaisuus on

kehittynyt juuri toista strategiaa silmällä pitäen, eikä erottelu lyhyen ja pitkän tähtäimen strategioihin näy myöskään analyysirungossa.

Eräänä konkreettisenä esimerkkinä strategioiden päällekkäisyydestä toimii seksuaalinen pakottaminen. Raiskaus tekona, sen universaalien esiintyvyyden takia, voisi teoriassa selittyä korostuneen seksuaalivietin ilmaisuna ja omien geenien levittämisen motivoimana lyhyen tähtäimen strategiaa (Vandermassen 2010). Toisaalta raiskaus parisuhteessa on äärimmäisen kontrollin, nöyryyttämisen ja häpeän tuottamisen muoto ja siten kiinnittyy pitkän tähtäimen strategiaan (Muller 2009).

Analyysirungon puitteissa molemmat strategiat liittyvät populaatiotasolla tapahtuvaan selittämiseen ja käyttäytymisen proksimaattisiin selityksiin eli tietyssä evoluutioympäristössä tapahtuvan seksuaalivalinnan tuottamiin psykologisiin adaptaatioihin. Strategioiden päällekkäisyys viittaa nativistisessä evoluutiopsykologiassa ja nykyaikaisessa kognitiotieteessä painotettuun mielen modulaarisuuteen. Tällöin ajatellaan, että ihmisen mieli koostuu erilaisista eri toimintoja ohjaavista moduuleista (Tammisalo 2005).

Sukusolujen kokoero toimii siis sukupuolten poikkeavan lisääntymispsykologian ultimaattisena selityksenä, kun taas seksuaalivalinnan aiheuttaman paineen kautta on mahdollisesti syntynyt joukko adaptiivisia ominaisuuksia, jotka ovat edesauttaneet niin koiraiden kuin naaraiden lisääntymismenestystä. Nämä mahdolliset adaptaatiot ovat käyttäytymisen proksimaattisia, funktionaalisia selityksiä, jotka selvittävät asiaan suoraan liittyviä mekanismeja ja pyrkivät siten vastaamaan miksi-kysymykseen (Tammisalo 2005). Tutkielman analyysirunko rakentuu siis erityisesti lisääntymis- tai seksuaalipsykologiaan liittyvien sukupuolierojen ympärille. Lisääntymiseen liittyvät strategiat ovat kiinteästi yhteydessä biologisten sukupuolten ”luonnollisiin” valtastrategioihin (konflikteihin) ja ovat siksi kiinnostavia myös parisuhdeväkivallan selittämisen näkökulmasta.

Viimeisenä lenkkinä selittämisen ketjussa (ja analyysirungossa) ovat yksilötason selitykset. Evoluutiopsykologia ei periaatteessa pyri ottamaan kantaa yksilöiden väliseen vaihteluun sinänsä (geenitason selitykset eivät suoraan kuulu evoluutiopsykologian alaan), mutta sen avulla on mahdollista luoda käyttäytymiseen liittyviä ennusteita myös yksilötasolla. Mikäli jotkin psykologiset ominaisuudet korostuvat yksilön käyttäytymisessä, on mahdollista ennustaa kyseisten ominaisuuksien ilmenemismuotoja myös parisuhteessa.

Myös parinvalintaan liittyvät ratkaisut tapahtuvat osittain myös yksilötasolla. Evoluutiopsykologit ovat lähestyneet parisuhteissa syntyviä konflikteja yksilön näkökulmasta mm. yksilöiden pariutumismarkkinoilla syntyvän markkina-arvon ja sen perusteella määräytyvän sopivuuden (Buss 2009; Tammisalo 2005) sekä erinäisten kohtuullisten epätavallisten olosuhteiden aiheuttamien reaktioiden näkökulmasta (Buss 2011).

3.5 FEMINISTINEN NÄKÖKULMA OSANA ANALYYSIRUNKOA

Sukupuolten väliset perustavanlaatuiset konfliktit selittävät miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa sekä evoluutiopsykologisessa että feministisessä väkivaltatutkimuksessa. Feministinen traditio näkee todellisuuden sosiaalisesti konstruoituneena. Myös sukupuoli ja seksuaalisuus ovat kulttuurisia konstruktioita ja sukupuolten väliset erot ovat niin ikään kulttuuristen prosessien tuottamia. Miesten naisiin kohdistama väkivalta johtuukin feministisen tradition mukaan pohjimmiltaan sukupuolten välisistä eroista ja maskuliinisen sukupuolikonstruktion dominanssista feministiseen sukupuolikonstruktion nähden. Suvi Keskinen mukaan feministinen väkivaltatutkimus on suurelta osin tukeutunut radikaali-feminismin teoreettisiin lähtökohtiin, jossa toinen sukupuoli nähdään valtaa käyttävänä ja toinen vallankäytön kohteena. Sukupuolikäsitys rakentuu ajatukselle naisista ja miehistä yhteiskunnallisina ryhminä, joiden välistä suhdetta luonnehtii valtaero. (Keskinen 2010.)

Analyysirungossa sukupuolten väliset erot ovat väkivallan ”perimmäinen” selitys niin feministisen kuin evoluutiopsykologisen näkökulman puitteissa. Tällä selittämisen tasolla tieteidenvälisyyden esteet näyttävät pitkälti todellisuuden luonnetta koskevinä epistemologisina esteinä, mutta myös tiedollisina sukupuolieroihin liittyvinä väärinymmärryksinä. Konstruktionistisen tutkimusotteen näkökulmasta ongelmalliselta näyttäytyy tietysti sukupuolieroihin liitetyt yleiset (jossain määrin pysyvät) ominaisuudet, joita kuvasin käsitellessäni feministiselle filosofialle keskeistä essentialismin ongelmaa.

Seuraavan selittämisen tason analyysirungossa muodostaa yhteiskunnallinen taso. Feministinen väkivaltatutkimus tutkii yhteiskunnan eriarvostavia rakenteita, instituutioita ja yhteiskunnallisia diskursseja, jotka eri tavoin oikeuttavat, mahdollistavat tai ”näkymättömät” väkivaltaa tekona (Husso 2003; Ronkainen&Näre 2010; Keskinen 2005, 2008).

Tällä tasolla tieteidenvälisen vuoropuhelun esteet ovat nähdäkseni lähinnä epistemologisia ja psykologisia. Evoluutiopsykologinen tutkimus hyväksyy kyllä kulttuuriset selitykset, mutta ne eivät ole sen kiinnostuksen kohteena. Feministisellä traditiolla taas on taipumusta esittää, että biologiset selittämisen tavat nimenomaan hylkäävät kulttuuriset selityksen ja vetoavat usein biologisointiin tai determinismiin (ks. esim. Vandermassen 2008; Condit 2008). Nähdäkseni tämän kaltaiset väitteet eivät perustu niinkään puutteellisiin tietoihin, vaan pikemminkin akateemisen heterogeenisuuden paineeseen ja biologisen ihmiskuvan huomioimisen aiheuttamaan marginalisoitumisen pelkoon oman tutkimusalan sisällä (ks. Bruun ym. 2005, 70).

Feminististä väkivaltatutkimusta on kritisoitu yksilöllisten erojen huomioimatta jättämisestä (Keskinen 2005, 15). Tämän tutkielman kannalta yksilötason selitykset eivät kuitenkaan ole keskeisessä asemassa sen enempää evoluutiopsykologisen kuin feministisen teorian näkökulmasta. Analyysirungon alin taso muodostaa kuitenkin hedelmällisen alueen spekulatiolle myös sosiaalityön käytäntöjen näkökulmasta ja etenkin evoluutiopsykologisen linssin tarjoamien hypoteesien suhteen. Joidenkin ominaisuuksien korostuminen ja parisuhteen muodostavien osapuolien ominaisuuksien yhteensopivuus ovat väkivallan esiintymisen kannalta mielenkiintoisia yksilötason vaihteluun liittyviä selityksiä. Vuoropuhelun nimissä voidaan puhua evolutiivisen näkökulman tarjoamista ennusteista subjektin tekemiin diskursiivisiin investointeihin liittyen.

4 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Työ on luonteeltaan teoreettinen sekä ongelmanasettelunsa että tutkimustapansa suhteen. Ongelma ei nouse suoraan sosiaalityön käytännöistä, vaan ilmenee ennen kaikkea tieteen ja tutkimuksen tasolla, ja tässä kentässä pyrin sitä myös tarkastelemaan.

Tutkimustehtävä rakentuu seuraavien kysymysten kautta:

1. Minkälaista vuoropuhelua sosiaalinen konstruktionismi ja evoluutiopsykologia käyvät keskenään selittäessään miesten naisiin kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa?
2. Minkälaisia monitieteisen tutkimusotteen esteitä analyysissä nousee esiin ja minkälaisia tekijöitä sosiaalityön teorianmuodostuksessa on otettava huomioon?
3. Miten feministisen väkivaltatutkimuksen valta- ja kontrollianalyysi suhteutuu sukupuolten välisiin ”luonnollisiin” valtastrategioihin?

Tutkielmani tutkimustyyppi on siis teoreettinen. Myös analyysi on pitkälti teoreettista ja perustuu argumentaatioon, jolloin analyysissä on kyse eräänlaisesta ongelmanratkaisuseestä (Tuomi&Sarajärvi 2002). Tarkoitus on pohtia ja vertailla sosiaalityön tutkimukselle ja käytännölle tuttua ilmiötä, eli miesten naisiin kohdistamaa perheväkivaltaa, käsittelevää evoluutiopsykologista ja sosiaalityön feminististä näkökulmaa soveltavaa tutkimuskirjallisuutta. Ajatuksena on tarkastella ja vertailla näiden kahden eri tradition teorian- ja käsitteen muodostusta analyytisesti ja sosiaalityön käytännöstä kumpuavan synteessin mahdollisuutta silmällä pitäen. Tarkastelun taustalla vaikuttavat edellä kuvatut tieteenfilosofiset sitoumukset ja toisaalta myös näkemys sosiaalityöstä tietoon perustuvana praktiikkana, jonka kohtaamat monimutkaiset sosiaaliset ongelmat edellyttävät moniteoreettista otetta. Lisäksi on huomioitava ajatus siitä, että sosiaalityön tiedonmuodostus edellyttää teorian ja käytännön takaisinkytkentää (ks. esim. Karvinen 2000).

Vaikka teoreettisessa analyysissä ei argumentaation lisäksi ole varsinaista metodologiaa, olen hyödyntänyt analyysissä myös teorialähtöistä sisällönanalyysia ja rakentanut analyysin tueksi analyysirungon. Analyysirungon tarkoituksena on selkeyttää argumentaatiota ja tehdä se lukijalla läpinäkyväksi. Sisällönanalyysi metodologisena valintana mahdollistaa

monenlaisia tulkinnallisia kehyksiä ja analyysiyksikköjä. Tässä tutkielmassa tulkinnallinen kehys on tieteen tutkimuksellinen, koska tutkimusasetelma on rakennettu kahden ideaalimallin vertailun varaan. Sisällönanalyysi myös helpottaa aineiston käsitteellistämistä ja mahdollistaa tutkittavan ilmiön kuvaamista tiivistetyssä muodossa. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109-116.) Tässä tutkielmassa analyysi on teorialähtöistä. Tulkintaa tehdään edellä mainittujen teoreettisten taustasitoumusten ohjaamana. Pelkistettynä tämä tarkoittaa sitä, että aineistoa analysoidaan kahden tutkimustradition vuoropuhelua ja toisaalta myös yhteismitattomuutta silmällä pitäen. Analyysin taustalla vaikuttavat erityiset vertailevaa otetta, tieteidenvälistä tutkimustapaa ja yhteismitattomuuden ongelmaa korostavat tietoteoreettiset ja tieteenfilosofiset metaongelmat (teoreettiset sitoumukset), joiden perusteella aineistoa analysoidaan ja kuvaillaan.

4.1 AINEISTO JA AINEISTONVALINTA

Aineistoksi olen valinnut keskeistä suomalaista feminististä väkivaltatutkimusta ja relevanttia evoluutiopsykologista tutkimusta. Koska kyseessä on teoreettinen tutkimus, jossa ajatuksena on vertailla kahden tutkimustradition tiedontuotannon tapoja, olen Janne Kivivuoren (2012) tavoin painottanut aineistoa valitessani akateemisina oppikirjoina käytettyä kirjallisuutta (Keskinen 2005;2008;2010; Ronkainen 2005; Ronkainen & Näre 2008; Husso 2003). Ajattelen, että akateemisten oppikirjojen kohdalla sosiaalityön tiedonmuodostuksen ja sosiaalityön käytännön takaisikytkentä korostuu, sillä opiskelumateriaali välttämättä muokkaa tulevien sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä.

Teoreettisessa tutkimuksessa aineistonvalinnan ja lähteiden merkitys korostuu, sillä painotus on myös pitkälti siinä, kuka sanoo ja mitä (Tuomi&Sarajärvi 2007). Ajattelen, että akateemiset oppikirjat ovat yleistajuisuudestaan huolimatta alansa huippua teoreettisten sekä metodologisten valintojensa puolesta ja myös aineistonvalinnassa yleisesti tärkeiksi mielletyt kriteerit täyttyvät (Hirsjärvi ym. 2005).. Aineistoa olen lukenut vertaillen ja eritellen, jatkuvasti vuoropuhelun ja näkökulmien yhdistämisen mahdollisuuksia etsien. Tutkielma on näin ollen myös yleiskuvaa hahmottelemaan pyrkivä katsaus aiheen kannalta kiinnostavaan kirjallisuuteen. Kuten todettua lähetyn aihetta naturalistisen tieteen-

filosofian näkökulmasta, jolloin tieteenfilosofinen tarkastelu ei tarkoita paremmuuden arviointia, vaan se on analyyttinen väline, jolla arvioin ja tulkitseen tieteenalojen luonteenpiirteitä, lähtökohtia, tutkimustapoja ja retoriikkaa. Pysin käyttämään harkitusti hieman kärjistävääkin kategorisointia ja abstrahointia, jotta kahden vertailemani tutkimustradition erot tulevat esiin. Tämänkaltainen ideaalityyppiin nojaava tarkastelu on tieteen tutkimukselle tavanomaista (ks. esim. Kiikeri & Ylikoski 2004).

Aineisto koostuu seuraavista tutkimuksista:

FEMINISTINEN (SUKUPOOLISTUNUT) VÄKIVALTATUTKIMUS

1. Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta – Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
2. Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuolivalta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.
3. Keskinen, Suvi (2008). Näkyvissä ja näkymättömissä. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
4. Keskinen, Suvi (2010). Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Tuija Saresma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere.
5. Ronkainen, Suvi. (1998). Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa – Tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2/1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
6. Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 2008/4, 388-402.
7. Ronkainen, Suvi (2009). Miten näkökulma piilotetaan: esimerkkinä 'monimuotoinen väkivaltatutkimus'. *Oikeus* 38, 454–464.
8. Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on?. Teoksessa Johanna Niemi, Heidi Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.): *Sukupuolistunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino.

9. Ronkainen, Suvi & Näre, Sari (2008). Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

EVOLUUTIOPSYKOLOGISTA TRADITIOTA EDUSTAVA TUTKIMUSAINEISTO

1. Buss, David M. (2006) Halun evoluutio – Ihmisen pariutumisstrategiat. Kerava: Sitruuna Kustannus.
2. Buss, David M. (2011) The evolution of intimate partner violence. *Aggression and violent behavior* 16/2011, 411-419.
3. Pinker, Steven (2011) Better angels of our nature. The Decline of violence in history and its causes. London: Penguin books.
4. Tammisalo, Osmo (2005) Rakkauden evoluutio. Helsinki: Terra Cognita.
5. Tammisalo, Osmo (2012) Ihmisluontoa etsimässä. Helsinki: Terra Cognita.
6. Ridley, Matt (2004) Geenit ja ihmisenä olemisen kokemus. Helsinki: Terra Cognita.

Valitsemani feminististä traditiota edustavat tutkimukset poikkeavat lähtökohdiltaan merkittävästi toisistaan. Ne eivät suoranaisesti edusta mitään yhtenäistä paradigmaa tai teoriaa ja ovat luonnollisesti myös metodologisesti poikkeavia. Ronkainen (2009) huomauttaakin miten feministisen väkivaltatutkimuksen kriitikot⁶ usein itse luovat kuvaa yhtenäisestä feministisestä paradigmasta, vaikka esimerkiksi Husson (2003) tutkimus ”(...)edustaa ruumiinfenomenologista merkitysten ja kokemusten teoretisointia ja diskursiivista lähestymistapaa” ja Keskinen (2005) tutkimus selvittää puolestaan sitä ”miten erilaiset tavat ymmärtää väkivalta lähisuhteissa näkyvät sosiaalityön käytännöissä pohjautuen postmoderniin sukupuolta ja väkivaltaa intersektionaalisesti avaavaan tarkastelutapaan”. (Ronkainen 2009).

---

⁶ ks. esim. Tammisalo 2007; Salmi 2009; Kivivuori 2012

Tutkielman toisessa luvussa olen käynyt tiiviisti läpi feministisen teorian keskeisiä suuntauksia. Olkoonkin, että kyseessä on tietysti monipuolinen traditio, niin se on silti eräänlainen ideaalimalli ja mielestäni perustellusti aseteltavissa evoluutiopsykologian vastinpariksi. Jotain yhtenevää aineistoa edustavilla tutkimuksilla kuitenkin on. Ensinnäkin sukupuoli koetaan kulttuurisena konstruktiona ja parisuhdeväkivallan oletetun epäsymmetrisyyden, tai laajemmin tarkasteltuna sukupuolten välisen konfliktin, ajatellaan olevan ainakin osittain tuon konstruktion tulos. Lisäksi biologinen ihmiskuva tai biologiset selitykset nähdään väkivallan oikeuttamisena ja osana eräänlaista ”normalisaatioprosessia” tai muutoin selitysvoimaltaan vähäisinä tai jopa väärinymmärrettyinä. Tässä tutkielmassa pyritään pääsemään, Kivivuoren (2012) provokaatiota lainaten, feministisen tradition ”konstruktionistisen siilipuolustuksen” taakse ja ohittamaan myös aineiston muodostavien tutkimusten metodologinen erityisyys sekä siitä aiheutuva tieteellisen itseymmärryksen puute, josta molempia traditioita on syytetty.

4.1 TEORIALÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI

Tavoitteenani on nostaa esiin molempien tieteenalan tutkimuksesta löytyviä käsityksiä perheväkivallan syistä, tai feministisen väkivaltatutkimuksen kohdalla paremminkin sosiaalisista olosuhteista, jotka mahdollistava ja oikeuttavat väkivallantekoja. Oletuksena on, että tapa selittää ja ymmärtää väkivaltaista käyttäytymistä vaikuttaa voimakkaasti myös nimenomaisen käyttäytymisen ehkäisemiseen tähtääviin menetelmiin. Näin ollen pyrkimyksenä on evoluutiopsykologisen lähestymistavan kautta pohtia myös uusia näkökulmia, joiden avulla sosiaalityön ammattilaiset voivat auttaa niin uhreja, kuin väkivallan tekijöitä ymmärtämään omaa tai läheisen käyttäytymistä. Evoluutiopsykologinen viitekehys tuo tarkasteluun myös yksilötason näkökulman, joka feministisessä väkivaltatutkimuksessa on jäänyt vähintäänkin taustalle.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi metodologisena valintana tarkoittaa sitoutumista edellä mainittuihin teoreettisiin viitekehyksiin. Aineisto luokitellaan siis sosiaalisen konstruktionismiin, johon feministisen väkivaltatutkimus pitkälti nojaa, ja evoluutiopsykologisen tutkimuksen teoreettisten sitoumusten mukaisesti. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsittejärjestelmä (Tuomi&Sarajärvi 2005). Niinpä tulkinnan perustana toimiva analyysi-

runko strukturoituu luonnollisesti. Rungon tarkoituksena on asettaa erilaiset tutkimustraditiot keskustelemaan keskenään ja sisällönanalyysin avulla pohtia uusia teoreettisia ja käsitteellisiä mallinnuksia selittämään parisuhdeväkivaltaa ilmiönä. Tutkimus on edennyt kaikelle ymmärtämiselle tyypilliseen tapaan niin sanotussa hermeneuttisessa kehässä (esim. Saarinen 1994). Aineiston tulkinnaassa olen pyrkinyt muodostamaan näkökulmia tieteidenvälisen tutkimustapaan liittyen ja siihen, minkälaiset tieteenfilosofiset sekä tietoteoreettiset kysymykset vaikeuttavat eri teorioiden soveltamista käytäntöön. Tieteidenvälisen tutkimustavan merkitystä tarkastellaan yleisemmässä kontekstissa, jossa tieteenalarajojen ylittämisen tavoitteena on saavuttaa laajempi ymmärrys jostakin ilmiöstä tai löytää parempia selityksiä sille. Tutkimuksen kohteena on siis vain tiedon tuottaminen käsitteellisen ja teoreettisen integraation muodossa eli Bruunin (2000, viii-ix) määritelmän mukaan epistemologisesti suuntautunut tieteidenvälisyys. Pyrin kuitenkin varovaisesti hahmottelemaan myös tieteiden välisen käsitteellisen ja teoreettisen integraation mahdollisuuksia käytännön sosiaalityön näkökulmasta.

4.2 ANALYYSIRUNKO JA AINEISTON LUOKITTELU

Kuvio 1 Tutkielman analyysirunko

Evoluutiopsykologinen näkökulma tuo analyysiin ihmisen lajityypillisen käyttäytymisen, joka on muodostunut tietyn ajan saatossa ja tietyssä evoluutioympäristössä nykyisen kaltaiseksi. Evoluutiopsykologia on psykologiaa, mutta se ei psykologisoi. (Ylikoski & Kokkonen 2009.) Keskeistä tutkielmassa on selvittää mitä syitä evoluutiopsykologinen näkökulma tarjoaa miesten naisiin kohdistamalle perheväkivallalle ja löytää ilmiölle järkevä selitys evoluution näkökulmasta, sekä siten pyrkiä liittämään yksityisluontoisia tunteuksia yleisempiin biologisten sukupuolten (essentiaalsiin) psykologisiin ominaisuuksiin.

Ihmisen käyttäytyminen, oli se sitten ”normaalia” tai poikkeavaa, ei perustu ainoastaan kulttuurisen ympäristön luomiin olosuhteisiin; kasvatukseen, aineellisiin elinolosuhteisiin tai varhaisen lapsuuden kokemuksiin, vaan sitä voidaan selittää biologisesti tavalla, jossa yhdistyvät moderni evoluutiobiologia ja kognitiivinen psykologia ts. evoluutiopsykologisesti (Ridley 2004). Analyysirungon perustavin luokittelu onkin jako biologisten ja kulttuuristen selitysten sekä sukupuolikäsitysten välillä. Varsinainen analyysirunko rakentuu kuitenkin kerroksellisesti analyysi- ja abstraktiotasoja mukaillen. Kyse on hermeneuttisesta prosessista ja ideaalimalleja hyödyntävästä kategorisoinnista.

5 MIESTEN NAISIIN KOHDISTAMA PARISUHDEVÄKIVALTA

Suvi Keskisen (2005) mukaan miesten naisiin kohdistama parisuhdeväkivalta muodostui (tai se nostettiin) sosiaalisesti ongelmaksi länsimaissa vasta 1970-luvulla. Keskisen mukaan tämä oli pitkälti juuri feministisen väkivaltatutkimuksen ansiota. Huomattavaa on kuitenkin, että Suomessa väkivallan sukupuolistuneisuutta käsittelevä tutkimus alkoi vasta 1990-luvulla ja laajentui 2000-luvulla. Muualla länsimaissa feminististä tutkimusta oli tehty 1970-luvulta lähtien. 1990-luvulla tapahtunut diskursiivinen muutos teki sukupuolesta keskeisen tekijän ilmiön ymmärtämisessä ja siitä ryhdyttiin puhumaan miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta perheväkivallan sijaan. (Keskisen 2005.)

Vuonna 2005 Suomessa suoritetun kyselytutkimuksen perusteella 43,5 prosenttia 18-74 vuotiaista naisista oli joutunut vähintään kerran 15 vuotta täytettyään miehen tekemän

fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkailun kohteeksi. Parisuhdeväkivaltaa nykyisessä suhteessaan oli kokenut 20 prosenttia kyselyyn vastanneista. Muun kuin nykyisen tai entisen avio- tai avopuolison taholta koettua väkivaltaa oli kokenut noin 5 prosenttia. (Piispa & Heiskanen & Kääriäinen & Siren 2006.) Vuoden 2012 Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) puolestaan kertoo, että parisuhteessa olevista naisista kymmenen prosenttia ja miehistä kuusi prosenttia ilmoitti joskus elämänsä aikana kokeneensa fyysistä väkivaltaa nykyisen parisuhdekumppaninsa taholta. Kuluneen vuoden aikana fyysistä parisuhdeväkivaltaa oli kokenut viisi prosenttia naisista ja kaksi prosenttia miehistä. (Danielsson & Salmi 2013.)

En ole tässä tutkielmassa kovinkaan kiinnostunut väkivallasta tilastollisena ilmiönä. Riittää, kun tunnustamme, että ilmiö on universaali, joskin kulttuurista ja historiallista vaihtelua esiintyy (Buss 2009; Pinker 2011). Vahvaa empiiristä näyttöä on myös siitä, että väkivalta on yleisempää ja rajumpaa miesten tekemänä. Myös poikkeavia tuloksia on saatu (esim. Salmi 2009) ja aiheesta käydään paikoitellen kiihastakin keskustelua (Ronkainen 2009; Salmi 2009). Olen joka tapauksessa kiinnostunut pääasiallisesti miesten tekemästä väkivallasta, vaikka pohdin parisuhteiden konfliktia myös yleisemmällä tasolla ja naisten mahdollisia valta- sekä selviytymisstrategioita.

Kun kyseessä on niinkin herkkä ja henkilökohtainen ilmiö kuin parisuhdeväkivalta, voidaan tilastoihin suhtautua osittain epäilevästi. Sama huomio pätee mielestäni myös evoluutiopsykologien tekemiin kyselytutkimuksiin tai seksuaalipsykologisia preferenssejä kartoittaviin koeasetelmiin. Taina Riskin huomio seksuaaliseen väkivaltaan liittyen voidaan ulottaa myös parisuhdeväkivaltaan yleisesti. Riskin mukaan suurin osa seksuaalisesta väkivallasta ei tule viranomaisten tietoon. Näin on erityisesti, kun väkivallan teon suorittajana on läheinen ja tuttu henkilö. (Riski 2009.) Tilastojenkin valossa kyseessä on laaja ja tutkitusti myös universaali ilmiö. Texasin yliopiston psykologian professori David M. Buss (2009) ilmoittaakin yksiselitteisesti, että konflikti kuuluu parisuhteeseen ajasta ja paikasta riippumatta. Keskeistä on pohtia tapoja minimoida konfliktin kärjistyksen mahdollisuus ja koska ihmisen käyttäytyminen on biologian sekä kulttuurin yhteisvaikutuksen seuraus, joudumme kiinnittämään huomiota molempiin prosesseihin.

6 tutkielman TULOKSET

6.1 KONFLIKTI PARISUHTEEN SISÄÄNRAKENNETTUNA OMINAISUUTENA

Aikaisemmin olen jo pohtinut sukupuolten välisiä perustavanlaatuisista eroja ja maininnut erään keskeisen poikkeavuuden eli sukusolujen välisen kokoeron ja siitä aiheutuvat seuraukset lisääntymiseen liittyvien investointien suhteen. Seuraavassa esittelen tarkemmin ilmiön välittömiä seurauksia ja suhteutan niitä feministisen väkivaltatutkimuksen tulokintoihin parisuhteessa esiintyvistä konflikteista. Vertailemani tutkimustraditiot vaikuttavat olevan yhtä mieltä ainakin siitä, että sukupuolten välinen konflikti on yleinen ja jopa universaali ongelma, joten vuoropuhelun näkökulmasta lienee hedelmällistä aloittaa tarkastelu juuri tästä näkökulmasta.

Feministinen väkivaltatutkimus nojaa pitkälti dikotomiaan, jossa sukupuolten valtasuhteita tarkastellaan yksinkertaisena dominanssina (Keskinen 2005, 2008). Tällöin miessukupuoli näyttäytyy vallan käyttäjänä ja nainen vallankäytön kohteena. Keskinen (2005) mukaan yksinkertaistettu valtakäsitys on ollut myös yksi feministisen väkivaltatutkimuksen osakseen saaman kritiikin kohde. Toisaalta tutkimustraditiota on kritisoitu myös dikotomisoivasta tavasta käsitellä sukupuolieroja. Kritiikki kohdistuu tällöin erityisesti tapaan jättää huomioimatta sukupuolten sisäiset yksilötason erot ja liittää miehuuteen yleisesti joitakin ominaisuuksia (essentialismi). Keskinen selittää metodologisia valintoja viittamalla feministisen väkivaltatutkimuksen tapaan nojata ajatukseen sukupuolesta ja seksuaalisuudesta sosiaalisina konstruktioina. Hän toteaa seuraavaa: ”Sosiaalisesti konstruoidun sukupuolen ulkopuolelle jää siis luonnolliseksi ymmärretty ruumis, joka yhdistää toisaalta kaikkia naisia, toisaalta miehiä. (mt., 29.)”. Keskeistä ei tässä yhteydessä ole tapa, miten sukupuolittunut subjekti konstruoituu ja mitä diskursseja tulkinnassa huomioidaan, vaan näkemys, että määritelmän ulkopuolella jää vain ”luonnolliseksi ymmärretty ruumis”, joka yhdistää kumpaakin sukupuolta. Analyysi ei nähdäkseeni huomio evoluution muokkaamia psykologisia ominaisuuksia tai biologista ihmiskuvaa laajemmin, eikä siten kiinnitä huomiota myöskään evoluutiohistorian rooliin kulttuurin muodostumisessa nykyisen kaltaiseksi.

On tietysti aivan ymmärrettävää keskittyä analyysissä vain johonkin rajattuun näkökulmaan, mutta ajatus siitä, että luonnolliseksi ymmärretty ruumis yhdistäisi kaikkia naisia ja kaikkia miehiä vaatisi jonkinlaisia perusteluja, sillä asia ei ole kovin yksiselitteinen edes feministisen tradition sisällä (ks. esim. Rautaparta 1997). Lisäksi, jos pyrkimyksenä on nimenomaan vastata kritiikkiin miehuuden essentialisoimisesta, vaikuttaa epäloogiselta yleistää luonnollisen ruumiin käsite yhdistämään sukupuolta yhtenäisenä joukkona. Sukupuolten välistä konfliktia ei siis tämän perusteella voitaisi lainkaan selittää yksilöiden välisillä biologisilla eroilla, jos luonnolliseksi ymmärretty ruumis viittaa nimenomaan biologiseen ruumiiseen. Esimerkiksi merkittävä feministinen ajattelija Judith Butler käsittää myös ruumiin kulttuurisesti rakentuneeksi ja kiistää kartesiolaisen dualismin, jossa ruumis on mykkää materiaa. Butler esittää, että myös luonnolliseksi ymmärretty biologinen ruumis tuotetaan tieteellisessä diskurssissa, joka puolestaan palvelee vallitsevaa patriarkaalista normia. (Oksala 2004.) Kuitenkin on mahdollista tulkita, että riippumatta siitä, onko ruumis kulttuurisesti vai biologisesti rakentunut, voidaan sukupuolten välinen konflikti paikantaa jo joko luonnolliseksi ymmärretyn tai kulttuurisesti tuotetun ruumiin tasolle. Analyysirunkoa mukailten voidaan todeta, että sekä evoluutiopsykologiassa että feministisessä analyysissä konfliktin paikantuu populaatio/yhteiskuntatasolle. Näin ollen konfliktin ratkaisu edellyttäisi rakenteellista ja kulttuurista muutosta yhteiskunnan tai populaation tasolla.

Toiselle merkittävälle feministiselle ajattelijalle Simon de Beauvoirille naista puolestaan luonnehtii kaksi biologista määrettä. Ensinnäkin se, että nainen on miestä fyysisesti heikompi ja toiseksi se, että nainen kokee maailman ruumiillaan merkittävämmässä määrin kuin mies, ja tämä puolestaan selittyy sillä seikalla, että nainen synnyttää lapsia. (Beauvoir 2009, 69.) Beauvoirin huomio tarjoaa jo kosketuspintaa vanhemmuuden investointeja ja sukupuolieroja käsitteleviin biologisiin teorioihin. Myöskin Beauvoirin ajatus siitä, että nainen on syrjään asetettu Toinen, jonka miehet ovat alun perin orjuuttaneet viittaa ajatukseen siitä, että sukupuolten välinen konflikti olisi jollain lailla sisäänrakennettu. Ajatus ihmisen ja luonnon välisen konfliktin analogisuudesta miehen ja naisen välisen konfliktin kanssa ei tunnu aivan mahdottomalta vertaukselta. Tämän analogian mahdollinen hyöty piilee ajatuksessa, että sosiaalityön tutkimuksella voisi olla opittavaa ympäristötutkimuksen tavasta yhdistellä luonnontieteellistä ja yhteiskunnallista analyysiä sen ratkoessa oman alansa pirullisia ongelmia.

Miten sitten feministinen väkivaltatutkimus perustelee parisuhteessa syntyvän konfliktin? Arkijärki implikoi, että täysin epäsymmetriset staattiset valtasuhteet vähentäisivät konfliktin mahdollisuuksia; olemattomilla resursseilla varustettu naissukupuoli tuskin edes yrittäisi uhmata miehistä dominanssia. Osittain vastaus piilee ajattelutavassa, jonka mukaan sukupuolta tuotetaan jatkuvasti puhetapojen ja tekojen kautta, jolloin se kiinnittyy myös erinäisiin yhteiskunnallisiin konventioihin ja diskursseihin. Näin ollen myös valtapositiot rakentuvat vallitseviksi muodostuvien diskurssien kautta. Kyseessä on siis jatkuvassa liikkeessä oleva prosessi, jossa yhtäällä tuotetaan yhteiskunnallisia konventioita, diskursseja ja sitä kautta jopa institutionaalista toimintaympäristöä ja taas toisaalla ollaan näiden käytänteiden muodostaman kontekstin tuottamia subjekteja. Ympäristö siis määrittää mihin ”subjektipositioon” yksilö investoi.

Kyse on edellä lainattuun Bruno Latouriin (2006) viitaten yhteiskunnallisen agentin kaksoisroolista. Parisuhteen konflikti paikantuu yhteiskunnallisiin tiloihin ja erityisen sosiaalisen todellisuuden tuottamaan aikaan ja paikkaan. Jo tässä vaiheessa on mahdollista esittää melko painava vasta-argumentti: Seksuaalinen väkivalta, parisuhdeväkivalta ja mustasukkaisuus ovat ilmiöitä, joita on esiintynyt kaikissa inhimillisissä kulttuureissa kautta aikojen ja joissain muodoissa sitä esiintyy poikkeuksetta myös kädellisten lähisukulastemme keskuudessa (Muller&Wrangham 2009). Vasta-argumentti ei luonnollisesti kumoa ympäristön ja yhteiskunnallisten käytänteiden merkitystä ilmiön esiintymisen kannalta, mutta se asettaa ne perspektiiviin. On esimerkiksi hyvin kyseenalaista selittää ihmisen mieltymystä makeaan ja rasvaiseen, toisin sanoen energiapitoiseen, ruokaan ainoastaan MacDonaldisin ja Coca-Colan mainoskampanjoilla tai kyseisiä yrityksiä puoltavilla diskursseilla

6.2 ANTINATURALISTINEN VIRHEPÄÄTELMÄ VUOROPUHELUN ESTEENÄ

Feministisen väkivaltatutkimuksen traditio mieltää parisuhteen konfliktin ja väkivallan normalisoitumisprosessin liittyvän pääasiassa yhteiskunnallisiin järjestyksiin ja diskursiivisiin käytäntöihin, mutta myös parisuhteisiin liittyvään läheisyyteen ja intimitettiin sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen, niiden muodostumiseen, kokemiseen ja tulkitsemiseen (Husso 2003, 77). Buss (2006) puolestaan tulkitsee, että konstruktionistinen tutkimus ja biologian huomiotta jättäminen tai väärinymmärtäminen implikoivat, että feministisen

tradition taustalla piilee niin sanottu antinaturalistinen virhepäätelmä. Traditio tuntuu nimittäin lähtevän siitä oletuksesta, että ihminen oikeissa olosuhteissa eläisi luonnon kanssa sopusoinnussa kaikkea elävää kunnioittaen. Näin sota, aggressiivisuus ja kilpailu näyttävät inhimillisen perusolemuksen vääristyminä, jotka vallitsevat olosuhteet, kuten patriarkaatti ja kapitalismi ovat synnyttäneet. (Buss 2006.)

Olisiko kuitenkin mahdollista, että realistisempi ihmiskuva ja evoluution tuottamien psykologisten mekanismien ymmärtäminen mahdollistaisivat myös paremman käsityksen vallitsevasta todellisuudesta ja siten tuon todellisuuden muuttamisen edellytyksistä? Evoluutiobiologeille ja – psykologeille on nimittäin selvää, miten ihmisen käyttäytyminen on ympäristön ja luonnon yhteisvaikutuksen tulosta (Seegerstråle 2000; Ridley 2004). Sosiaaliset ja fyysiset ympäristöt tarjoavat jokaisen ihmisen elämässä alustan evoluution synnyttämille psykologisille mekanismeille ja kaikki käyttäytymismuodot ovat poikkeuksetta noiden mekanismien ja ympäristön vaikutuksen yhteistulosta. Näistä lähtökohdista on hedelmällistä tulkita joitakin evoluution tuottamia psykologisia adaptaatioita huonosti nykykulttuuriin soveltuvina. Osa inhimilliseen elämään kuuluvista konflikteista johtu-neekin ympäristön nopeasta muutoksesta, jolloin osa sopeumista muuttuu tarpeettomiksi tai jopa haitallisiksi (esimerkiksi edellä mainittu mieltymys energiapitoiseen ruokaan ja kyky varastoida energiaa eli lihoa). Tieto näiden adaptaatioiden evolutiivisista funktioista auttaa kuitenkin meitä ymmärtämään omaa käyttäytymistämme.

Marita Husso esimerkiksi kirjoittaa parisuhdeväkivaltaan liitetystä naisten kokemasta häpeän tunteesta ja sen aiheuttamasta sulkeutumisesta sekä vaikeuksista irrottautua väkivaltaisesta suhteesta (Husso 2003). Lisääntynyt (itse)ymmärrys konfliktin universaalista luonteesta ja niistä psykologisista mekanismeista, jotka johtuvat suoraan lisääntymiseen liittyvien investointierojen epäsymmetriasta, voisivat auttaa yksilöä ymmärtämään edellä mainittua ambivalenssia. Eroaminen suhteesta merkitsee aina moninaisten resurssien menetystä ja naaraan valintaan vaikuttaa korostuneesti hoivaa tarvitsevien lasten määrää (Buss 2009). Itseymmärryksen lisääminen on nähdäkseni relevantti tavoite myös sosiaalityön käytännön kannalta tärkeiden käsitteiden, kuten refleksiivisyyden ja voimaantumisen näkökulmasta (ks. esim. Karvinen 2000).

Monitieteisen käytännön sosiaalityön näkökulmasta voisi ajatella, että väkivallan tekijän (tai uhrin) itseymmärryksen lisääminen ja oman käyttäytymisen kriittisen arvioinnin mahdollistaminen olisi hyvä tilaisuus vertailemieni traditioiden vuoropuhelulle. Yksilöiden välillä on merkittäviä eroja todellisuuskäsitysten ja arvojen suhteen. Toiselle evoluutiopsykologiset selitykset ovat luontevampi tapa hahmottaa ja analysoida omaan käyttäytymistään, kun taas toinen kokee yhteiskunnan rakenteisiin ja sosiaaliseen todellisuuteen liittyvät selitykset itselle ymmärrettävämpinä. Jos sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus lähestyä tiettyä ilmiötä (esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa) monitieteisesti, hän todennäköisesti omaa paremmat työkalut auttavat asiakasta reflektoimaan omaa käyttäytymistään.

6.3 BIOLOGINEN SUKUPUOLI OSANA FEMINISTISTÄ DISKURSSIA

Evoluutiopsykologian osakseen saama kritiikki, erityisesti feministisen tradition esittämänä, juontuu pitkälti ajatuksesta, että biologiset selitysmallit vahvistavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja pitävät yllä sukupuolirooleja (Buss 2009; Tammisalo 2005). Tutkijat puhuvat myös näkymätöntämisestä ja ilmiön oikeuttamisesta sukupuoleen vedoten (Husso 2003). Tämä ei kuitenkaan tunnu täysin perustellulta. Evoluution kannalta miehet ja naiset ovat identtisiä monella elämän osa-alueella. Lisääntymiskäyttäytymisessäänkin sukupuolet eroavat toisistaan vain sen suhteen, millaisia lisääntymisstrategioita ne suosivat, eivät synnynnäisessä kyvyssään ottaa käyttöön koko ihmisen lisääntymisstrategioiden skaala (Gotez & Shackelford 2009; Richerdson & Boyd 2006). Sen sijaan perusteltua on väittää, että evoluutioselitykset eivät huomio riittävästi (tai lainkaan) feminististä näkökulmaa.

Ajatus mahdollisuuksien tasa-arvosta on mielestäni kiinnostava myös sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Nähdäkseni nimenomaan diskursiivisen ja (de)konstruktiivisen feministisesti orientoituneen analyysin kannalta on perusteltua viitata myös biologiseen ihmiskuvaan - kykyjen ja mahdollisuuksien tasa-arvoon - sekä kyseenalaistaa näin evoluution tuottamien psykologisten adaptaatioiden soveltuvuus suhteessa muuttuneeseen evoluutioympäristöön (resursseihin) (Richerdson & Boyd 2006). Kun radikaalifeministiseen traditioon nojaavat feministisen väkivaltatutkimuksen edustajat tukeutuvat

edellä mainittuun kulttuuriseen sukupuolimääritelmään, tulevat he huomaamattaan uudistaneeksi diskurssia, joka on monella tavalla epätasa-arvoisempi, vihamielisempi ja konfliktia korostava, kuin mitä sukupuolen biologisesta määritelmästä johdetut epäsymmetrisyydet edellyttäisivät. Nähdäkseni tässä yhteydessä voidaan puhua tieteidenvälisyyden tiedollisista esteistä (Knowledge barriers).

Väkivaltaa universaalina ilmiönä evoluutiopsykologisesta näkökulmasta tutkinut Steven Pinker (2011) esimerkiksi osoittaa häkellyttävän laajan empiirisen aineiston kautta, kuinka väkivaltainen käyttäytyminen on ilmiönä jatkuvasti vähentynyt naisten aseman parannuttua tarkastelun alla olevassa kulttuurissa, populaatiossa tai yhteiskunnassa. Evoluutioympäristön nopea muutos ja erinäisten resurssien lisääntyminen on mahdollistanut sukupuolten välisen työnjaon purkautumisen, joka puolestaan on johtanut toimintaympäristöön, jossa muutkin kuin välttämättömien resurssien hankintaan liittyvät ominaisuudet korostuvat. Pinker kuvaakin, miten naisille ominaiset psykologiset ominaisuudet ovat muutoksen myötä korostuneet myös yhteiskunnallisella tasolla ja johtaneet mm. väkivaltaisen käyttäytymisen vähentymiseen. (Pinker 2011.) Pinkerin analyysin mukaan muutoksen taustalla ovat myös biologiset sukupuolierot, vaikka niiden esiin tuleminen edellyttääkin yhteiskunnallisten rakenteiden purkamista tai uudistamista, jolloin yhteiskunnallinen/kulttuurinen muutos mahdollistaa erilaisten ominaisuuksien korostumisen.

Diskursiivisena strategiana myös biologiseen ihmiskuvaan viittaaminen ei välttämättä olekaan niin myrkyllinen valinta, kuin feministinen traditio esittää, vaan kyse on painotuksista ja laajemmin siitä, ovatko parisuhdeväkivaltaan liitetyt diskurssit, ilmiöt tai subjektipositiot mahdollisia myös evoluutioteorian näkökulmasta. Feministinen näkökulma evoluutioteoriaan ja evoluutiopsykologiaan voisi lopulta olla hyvin hedelmällinen hermeuttinen apuväline, jonka avulla olisi mahdollista dekonstruoida feministien kritisoimaa patriarkaalista tiedeinstituutiota (ks. esim. Vandermassen 2005).

Aune Flinckin (2006, 22) mukaan parisuhdeväkivaltaa selittävät biologiset teoriat liittyvät perintötekijöihin, biokemiallisiin tekijöihin tai aivojen kehityshäiriöön. Flinckin väitöskirjassaan tekemän katsauksen on tietysti tarkoituskin olla hyvin suppea kurkistus biologisiin teorioihin ja esimerkiksi perintötekijöihin viittaaminen jää tarkennusta vaille, mutta evolutiiviset selitykset olisivat mahdollisesti myös ansainneet maininnan. Flinck

pyrkii joka tapauksessa väitöskirjassaan laajasti huomioimaan erilaisia selitysmalleja niin parisuhdeväkivallan kuin sukupuolten välisten erojen suhteen, eivätkä biologiset syyt ole jääneet kokonaan vaille huomiota.

Suvi Ronkainen (2017, 34-35) puolestaan kirjoittaa, miten väkivaltaa ilmiönä ei voi selittää evoluutiopsykologialla tai eristämällä ihmisestä aggressiivisuuden perintötekijöitä. Hän toteaa, että evoluutiopsykologisen tulkinnan mukaan väkivalta (samoin kuin hoiva) on mahdollisuus, joka on jokaisessa ihmisessä, eikä väkivallan esiintymisen todennäköisyyttä voida siis selittää yksilöllisillä tekijöillä, vaan väkivaltaan kannustavilla ja sen mahdollistavilla kulttuurisilla tai sosiaalisilla olosuhteilla. (Ronkainen 2017, 35.) Jää kuitenkin epäselväksi, miksi evoluutiopsykologiset ennusteet tai evoluutioteorian kanssa yhteensopivat selittämisen tavat eivät voisi lisätä ymmärrystä sosiaalisten olosuhteiden vaikutusmekanismeista tai olosuhteiden välisistä keskinäisistä eroista. Ronkainen tuntuu ajattelevan, että yhteistä pintaa ei juurikaan ole, vaikka toteaakin pitävänsä myös yksilöllisiä tapaus- ja tilanneanalyyssejä tarpeellisina (Ronkainen mt. 36).

Tämän tutkielman kysymyksenasettelun kannalta on siis tärkeää esittää perusteluja parisuhdeväkivaltaa ja sukupuolten välisiä konflikteja käsittelevän tutkimuksen teoreettiselle monimuotoisuudelle ja tieteen rajojen ylittämiseksi⁷. On kuitenkin ymmärrettävä, että ”tieteen rajojen ylittäminen” on melko abstrakti ilmaisu. Haaste onkin myös semanttinen: kuinka määritellä (uudelleen) keskeiset käsitteet ja siten mahdollistaa ymmärrettävä argumentaatio ja vuoropuhelu erillisten tutkimustraditioiden välillä? Toisaalta kyse on myös siitä, miten tuoda evolutiivinen näkökulma osaksi diskursseja ja sosiaalisia konstruktioita analysoivaan tutkimukseen menettämättä intuitiivista, pitkälti tutkijan omaan pohdintaan nojaavaa otetta. Haasteeksi muodostuu myös tutkielman tieteenfilosofinen lähtökohta ja ajatus modernin tieteen kriisistä sekä universaalien filosofian roolista erityistieteiden itseymmärryksen mahdollistajana. Niin evoluutiopsykologinen kuin feministi-

---

⁷ Monitieteisyydestä miesten naiseen kohdistaman väkivallan tutkimuksessa on kirjoittanut myös mm. Ronkainen 1998 ja 2008

nenkin tutkimus tuntuu nimittäin tarvitsevan toinen toistaan ammentaessaan käyttövoimansa toiseen traditioon kohdistamastaan kritiikistä. Näistä asetelmista vuoropuhelun tai synteessin mahdollisuus näyttäytyy olemattomana. Sosiaalityön ja sen kohtaamien monimuotoisten ongelmien näkökulmasta synteesi voisi kuitenkin olla hyödyllinen, mutta se edellyttää tieteidenvälisen vuoropuhelun esteiden tunnistamista.

6.4 PARISUHDEVÄKIVALLAN KULTTUURISET SELITYKSET

Feministiseen traditioon nojaava väkivaltatutkimus keskittyy analyysissään väkivallan sukupuolistuneeseen luonteeseen. Sen eräänä tavoitteina voidaan pitää sukupuolten välisen epäsymmetrian paljastamista, sukupuolistuneisuutta painottavan diskurssin voimistamista ja patriarkaalisten rakenteiden purkamista yhteiskunnasta. Suvi Ronkainen ja Sari Näre kokevat, että kyse on diskursiivisesta kamppailusta, jossa merkittävää on se ideologinen vimma, jolla vastustajat tätä tilastojen valossa selkeää ilmiötä vastaan hyökkäävät (Näre&Ronkainen 2008). Minkälaisiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin, puhetapoihin ja sosiaalisiin konstruktioihin tuo ideologinen vimma ja vastustus sitten paikantuvat?

Eräs aineistossa jatkuvasti esiintyvä huoli on biologisten selitysten ja syiden etsimisen ongelmallisuus ja niiden merkitys varsinaisen ongelman sivuuttamisessa (miesten naisiin kohdistama parisuhdeväkivalta). Keskinen (2006, 53) esittää huolensa nimenomaan perheammattilaisten työskentelyyn liittyen. Syiden etsiminen ilmiön taustalta johti hänen tulkintansa mukaan siihen, että ” (...) väkivalta määrittyy ongelmien seuraukseksi, eikä itsenäiseksi ongelmaksi.”. Kokoon seuraavissa alaluvuissa eräitä ilmiön tunnistamisen kannalta haitallisia diskursseja ja konstruktioita, jotka feministinen traditio liittyy juuri ”luonnollistamisen”, biologisten selitysten ja ”biologisoimisen” ongelmallisuuteen sekä kulttuuristen selitysten häivyttämiseen.

6.4.1 Korostunut miehinen seksuaalivietti haitallisena yhteiskunnallisena diskurssina

Eräänä yhteiskunnallisista puhetavoista kumpuavana väkivaltaa oikeuttavana tai selittäväänä tekijänä nähtiin miesten seksuaaliviettiä korostavat puhetavat. Erityisen haitalliseksi

koettiin ilmaisut, jotka viittasivat purkautumisen pakkoon ja miehisiin tarpeisiin (Keskinen 2005; Ronkainen 2008). Tulkinnan mukaan tämän kaltainen puhe objektivoi naista ja pelkistää hänet miehisten tarpeiden tyydyttäjäksi. Keskinen (2005, 276) huomauttaa lisäksi, että seksuaaliviettiin vetoamalla on vastuutettu naisia miesten käyttämästä väkivallasta. Näkemys saa tukea siitä tosiasiasta, että avioliiton sisäinen raiskaus kriminalisoitiin Suomessa vasta vuonna 1994. Puhetapojen haitallisuudesta huolimatta on kuitenkin mahdollista, että sukupuolten välisten seksuaalipsykologisten erojen tunnistaminen auttaisi tunnistamaan ja ennakkoimaan tilanteita, joissa konflikti saattaa puhjeta.

Vaikka miesten ja naisten välinen epäsymmetria seksuaalisiin haluihin, ja siten ollen lisääntymispsykologiaan liittyen, on kohtuullisen monipuolisen empiirisen tutkimusaineiston myötä vahvistusta saanut ja kulttuurisesta ympäristöstä osittain riippumaton havainto (esim. Buss 2009;2011), voidaan feministisen tradition esittämiä argumentteja pitää arvokkaina. Mielestäni edellä mainitut seksuaalisuusdiskurssiin liitetyt ongelmat ovat kuitenkin jossain määrin yksipuolisen tulkinnan tuloksia. Miessukupuolen seksuaaliset halut aiheuttavat nimittäin miehille monenlaisia ongelmia ja toisaalta taas konstituoivat naisille resursseja seksuaalisen vallan muodossa (McKibbin, Shackelford, Goetz & Starratt 2008, 86-92). Seksiin liittyvät erimielisyydet puolestaan ovat usein konfliktin taustalla (Heiskanen & Piispa 1998). Tutkailemalla pariutumismarkkinoita (tai parinvalintaa yleisesti) nykytutkimuksen tuottamien empiiristen tulosten ja evoluutioteorian tarjoamasta näkökulmasta saamme ainakin monipuolisemman kuvan miehen ja naisen välisestä seksuaalisuuteen liittyvistä valtapositiosta.

Kun feministinen traditio problematisoi (miehisen) seksuaalivietin luonnollisuuden (Keskinen 2005; Husso 2003) ja selittää sen sosiaalisesti konstruktioksi, tuottaa se diskurssia, joka voi olla monelle miehelle intuitiivisesti vaikeaa hyväksyä. Miesten poikkeavaa seksuaalipsykologiaa tukee esimerkiksi laajaa empiiristä vahvistusta saanut Coolidge-efekti, miehille kehittynyt psykologisen mekanismi, jonka ansioista jo seksuaalisesti tyydytetty koiras kykenee kiihottumaan nopeasti uudelleen päästessään kontaktiin uuden naaraan kanssa. Ilmiö voidaan liittää myös laajaan tutkimuksellista tukea saaneeseen havaintoon yhdyntätiheyden alenemisesta parisuhteen edetessä. Lisäksi useampi tutkimus vahvistaa, että miehillä on enemmän avioliiton ulkopuolisia suhteita kulttuurista riippumatta. Luvut vaihtelevat paljon ja jonkinlaista tasaantumista on havaittavissa. Eräässä tutkimuksessa, jossa haastateltiin 8000 naimisissa olevaa miestä ja naista, 40% miehistä ja 36% naisista

ilmoitti harrastaneensa seksiä avioliiton ulkopuolella ainakin kerran. Mutta kun otetaan huomioon, kuinka usein ja kuinka monen eri kumppanin kanssa avioliiton ulkopuolista seksiä on harrastettu, erot jälleen korostuvat. (Buss 2009.)

Feministinen tutkimus jättää tietoisesti tai tiedostamatta huomioimatta myös sukupuolten väliset erot vastapuolen esittämän seksuaalisen kiinnostuksen havaitsemisessa. Empiiriset tutkimukset väittävät nimittäin miesten tekevän jatkuvasti yltiöoptimistisia tulkintoja naisten mahdollisesti antamista signaaleista (Buss 2009; Tammisalo 2005). Nainen puolestaan tuntuu aliarvioivan miesten sitoutumishaluja. Tämäkin epäsymmetrisyys on mahdollinen konfliktin selittäjä. Miehet tuntevat, että heitä johdetaan harhaan, kun taas naiset kokevat, että miehet ovat seksin alueella liian päällekkäyviä (Tammisalo 2005). Opiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa havaittiin huolestuttava ero sukupuolten suhtautumisessa seksuaalisen aggressiivisuuteen. Miehet aliarvioivat selvästi sen, kuinka jyrkästi naiset tuomitsevat seksuaalisen aggressiivisuuden, kun taas naiset yliarvioivat kuinka järkyttävänä miehet pitävät naisten seksuaalista aggressiivisuutta. (Buss 2009.) Mainitsemani tutkimukset ovat jossain määrin ongelmallisia sekä metodologisesti että epistemologisesti tarkasteltuna (ks. esim. Ylikoski & Kokkonen 2009). Tutkimusten arvo näyttäytyykin nähdäkseni lähinnä hermeneuttisena apuvälineenä, mutta empiirisenä aineistona se on potentiaalisesti kiinnostava pohdittaessa subjektin investointeja tiettyihin diskursseihin.

Sekä miehet että naiset siis arvioivat väärin sen, kuinka vakavia konflikteja seksuaalipsykologiset eroavaisuudet vastakkaisen sukupuolen kannalta aiheuttavat. Nämä virhearviot saattavat johtua siitä, että kukin uskoo toisen sukupuolen edustajien reaktioiden seksuaaliseen aggressioon olevan omiensa kaltaisia. Tiedon jakaminen miesten ja naisten erilaisesta suhtautumisesta samoihin tilanteisiin saattaa olla yksi pieni askel sukupuolten välisen konfliktien vähentämisessä ja näin ollen myös sosiaalityön käytännön kannalta relevantti näkökulma. Huomioitavaa on, että kyseessä on nimenomaan näkökulma. Sen hyödyntäminen ei mielestäni sido työntekijää mihinkään tiettyyn teoriaan, vaan kyseessä on ainoastaan empiirinen aineisto, jota voi tarvittaessa tulkita erilaisista teoreettisista lähtökohdista tai tieteidenvälistä vuoropuhelua painottaen.

Feministinen asetelma ei näytä ottavan huomioon myöskään niitä kustannuksia, joita miehille mahdollisesti syntyy, jos he elävät seksuaalisen niukkuuden maailmassa. Sek-

sikumppanin etsimiseen käytetyt resurssit ja torjunnasta aiheutuneet psykologiset kustannukset toimivat eräinä esimerkkeinä. Myös sukupuolten välinen kilpailu eli sukupuolten sisäinen seksuaalivalinta näyttäisi olevan miesten kohdalla kiivaampaa ja näkyy esimerkiksi kriminologisissa tutkimuksissa (Kivivuori 2014). Naisten parivalinnassa suosimat ominaisuudet asettavat ehdot miesten väliselle sukupuolen sisäiselle kilpailulle ja evoluutioympäristö puolestaan asettaa ehdot niille ominaisuuksille, joita miesten naisille tarjoamien resurssien hankinnassa tarvitaan.

Tässä yhteydessä ei edes ole merkityksellistä, onko miehinen seksuaalivietti evoluution tuottamaa seksuaalipsykologiaa vai sosiaalinen konstruktio, kiinnostavia ovat ainoastaan seuraukset. Mitä mies on valmis tekemään saadakseen seksiä ja mitä resursseja vastaan nainen on valmis suostumaan seksiin ja missä vaiheessa tämä vaihto koetaan moraalittomaksi? Tämänlainen kysymyksenasettelu kuulostaa tietysti aivan oikeutetustikin halventavalta biologisoimiselta, mutta se on loogisesti johdettu myös feministisen tradition esittämästä huomiosta, jonka mukaan miehinen voimakas seksuaalivietti on osa sosiaalista todellisuutta. Olkoonkin, että se on näkökulman mukaan alkuperältään kulttuurinen tuote. Joka tapauksessa nainen on kummassakin, sosiaalisessa ja luonnollisessa, todellisuudessa valikoivampi osapuoli seksuaalisen kanssakäymisen suhteen. Tämän rakenteen purkamiseksi, muuttamiseksi tai haitallisten seurausten minimoimiseksi, ehdottaa feministinen strategia toisenlaisiin diskursseihin investoimista. Evolutiiviseen selittämiseen liittyvä retoriikka resursseista, vaihdosta ja seksuaalistrategioista on ehdottomasti myös näkökulmakysymys. Voi aivan oikeutetusti pohtia minkälaisia retorisia tai diskursiivisia valintoja olisi mahdollista tehdä, jos evoluutioselityksiä muodostettaisiin feministisestä näkökulmasta naissukupuolen valintoja ja seksuaalistrategioita painottaen.

Keskinen (2005, 70-73) kirjoittaa, että monet keskeiset seksuaalidiskurssit rakentavat sukupuolittuneita toimijuuksia, tarpeita ja tapoja. Ne myös tuottavat ja ylläpitävät epäsymmetrisiä valtasuhteita. Hän mainitsee alaviitteessä, että seksuaalisen vapautumisen ja sallivuuden diskurssi rakentuvat sukupuolineutraalille retoriikalle ja esittävät samanlaisia oikeuksia niin naisille kuin miehille. Keskinen lienee oikeassa huomauttaessaan, että uudensuolaan subjektipositioihin asettuminen ei välttämättä ole yhtä avoinna naisille kuin miehille. Keskinen tulkinna mukaan tämä johtuu kuitenkin ”muista sukupuolittavista seksuaalidiskursseista”. (Keskinen 2005.) On jossain määrin harmillista, että feminististä traditiota edustava aineisto ei ulota feminististä näkökulmaa biologisiin tapoihin selittää

väkivaltaa, vaan rajaa ne pitkälti analyysin ulkopuolelle toteamalla ne haitallisiksi. Avoinmeksi jää näin ollen tieteidenvälisen vuoropuhelun näkökulmasta olennainen kysymys siitä, voisiko biologista diskurssia dekonstruoida feministisestä näkökulmasta.

Kaikkien sukupuolittavien diskurssien purkaminen johtaisi ilmeisesti tasa-arvoisempaan seksuaalipsykologiaan tai ainakin vapaampaan ympäristöön, jossa uudenlainen seksuaalinen todellisuus voisi kehittyä. Feministinen näkökulma ilmeisesti olettaa, että miesten seksuaalipsykologia lähenisi naisten vastaavaa. Empiria ei kuitenkaan tue tätä oletusta, vaan kuten edellä on esitetty vaikuttaa naisten seksuaalisuudessa olevan enemmän kulttuurista vaihtelua (Buss 2009; McKibbin ym. 2008). Biologisesta näkökulmasta seksuaalipsykologioiden yhdenmukaistuminen johtaisi ainutlaatuiseseen evoluutioympäristöön, eikä ilmiön seurauksia voi oikeastaan lähteä edes arvailemaan. Erilaisia vapaaseen seksuaalisuuteen perustuvia yhteisötason kokeiluja historia toki tuntee kaiketi lukuisia. Myös kulttuurista vaihtelua on, ja joissakin kulttuureissa sekä miehet että naiset noudattavat lyhyen tähtäimen strategiaa, jossa naiset vaihtavat seksiä välittömään hyötyyn, jota he miehiltä rahan ja muiden aineellisten resurssien myötä saavat⁸. Miehet puolestaan luopuvat hankkimistaan resursseista seksiä vastaan. Sellaista kulttuuria, jossa seksiin ei liity minkäänlaista vaihtoa, ei kuitenkaan vielä tähän päivään mennessä ole identifioitu, vaikka muuten erilaisten strategioiden kirjo on kattava. Kulttuureissa, joissa resurssit jaetaan tasan, eikä yksilö siten ole riippuvainen puolison tarjoamista tai itse hankkimistaan resursseista, on havaittu etenkin naisten seksuaalisuuden vapautuneen. Naisilla ei kuvatussa ympäristössä näytä olevan erityistä tarvetta sitoutua yhteen puolisoon ja Acheintiaanien keskuudessa noin 75 % naisista suosii vaihtuvia irtosuhteita sitoutumisen sijaan (Buss 2009). Olisiko resurssien tasajako tie yhdenmukaisempiin sukupuolten välisiin seksuaalistrategioihin ja konfliktien välttämiseen tai ainakin konfliktin luonteen muuttamiseen ja uudelleen määrittelyyn? Tulisiko feministisen väkivaltatutkimuksen konteks-

---

⁸ Esimerkiksi Singaporen maylay-naiset saattavat ryhtyä prostituoiduiksi välttääkseen vaimoilta edellytetyt kovan työn, kun taas amhara- ja bambakulttuureissa prostituoidut tienaaavat niin hyvin, että he palkkaavat miehet tekemään ne työt, jotka yleensä kuuluvat vaimoille. (Buss 2009.)

toida ”miehinen seksuaalidiskurssi” biologisten selitysten sijaan voimakkaammin patriarkaalisen yhteiskunnan kilpailuinsentiiviin, joka jo itsessään konstituoii yhteiskunnallisen kahtiajaon voittajiin ja häviäjiin? Jossain määrin avoimeksi näyttää myös jäävän kysymys yhteiskunnallisen epätasa-arvon ja biologisten selitysten konstituoiman epätasa-arvon keskinäisestä suhteesta.

Feministisen tradition esittämä huoli naisia esineellistävistä diskurssista on oikeutettu, mutta väite biologisen ihmiskuvan roolista tuon diskurssin oikeuttajana ei vaikuta olevan koko totuus. Kuten sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen nojaavat tutkijat hyvin tietävät, on biologiakin lopulta käsitteellistettyä diskurssia. Aineiston analyysin perusteella on mahdollista esittää, että feministit itse ”investoivat” vähintäänkin kyseenalaiseen ”biologiseen diskurssiin” vetämällä liian yksinkertaistettuja johtopäätöksiä ja jättämällä huomiotta naissukupuolen roolin evoluutiohistoriassa valta-asemineen ja strategioineen sekä sukupuolten välisen konfliktin miehille aiheutuvat kustannukset. Lisäksi feministinen traditio ei kovin selkeästi eksplikoi mitä se tarkoittaa tai tavoittelee seksuaalidiskurssin muuttamisella. Keskinen (2005) tyytyy päätelmässään toteamaan, että perhetyöntekijöiden tulisi työssään painottaa molemminpuolista halua seksin edellytyksenä velvollisuuden tai vaihdon käsitteiden sijaan. Ihmisen käyttäytyminen on kuitenkin monenlaisten motiivien sanelemaa, eikä velvollisuusdiskurssin korvaaminen halu-diskurssilla vielä välttämättä tarkoita merkittävää kannustinta muuttaa käyttäytymismalleja.

6.4.2 Väkivalta maskuliinisena ongelmanratkaisukeinona

Toinen parisuhdeväkivallan ymmärtämisen ja selittämisen kannalta kauttaaltaan ongelmallinen yhteiskunnallinen diskurssi on niin sanottu ”väkivalta maskuliinisuuden ilmentäjänä -konstruktio”. Näkökulma on oikeutettu ja hyvin perusteltu. On kuitenkin huomioitava, että naisiin kohdistuva väkivalta on kulttuurisesti tuomittua ja aiheuttaa tekijälleen häpeän tunteita (Husso 2003; Keskinen 2005). Ronkainen (2008, 397) toteaa oikeutetusti, että yhteiskunnallinen suhtautuminen miesten ja naisten tekemään väkivaltaan on yleisesti ottaen hyvin erilaista. Näin on tietysti myös parisuhdeväkivallan kohdalla.

Evoluutiivisen linssin kautta on kuitenkin mahdollista ennustaa ja pohtia, minkälaiset ongelmat näyttävät miehen näkökulmasta sellaisina, että ne lisäävät väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä. Lisäksi on huomattava, että puolustautuminen, metsästäminen (tai suunniteltu väkivallan teko) ja impulsiivinen hyökkääminen ovat kaikki tyystin erilaisia

aggressiivisen käyttäytymisen ilmenemismuotoja ja poikkeavia neurologisia prosesseja (Pinker 2011). On myös huomattava, että sukupuolet poikkeavat jälleen merkittävästi toisistaan. Naisen tapa reagoida vastoinkäymisiin ja ongelmiin on toisenlaisten (kehittyneempien?) psykologisten mekanismien aikaansaamaa. Onkin olemassa merkittävää historiallista näyttöä kaiken laatuisten väkivallan vähenemisen ja naisten yhteiskunnallisen roolin kasvun positiivisesta riippuvuussuhteesta (Pinker 2011).

Miehet ovat siis kautta ihmiskunnan historian olleet pääasiallisessa vastuussa väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Kaikissa yhteiskunnissa lähinnä miehet leikitappelevat, tappelevat oikeasti, kantavat aseita, kuluttavat väkivaltaviihdettä, fantasioivat tappamisesta, tappavat oikeasti, raiskaavat, aloittavat sotia ja sotivat sodissa. Sama toistuu muiden kädellisten ja myös pienten poikien kohdalla, jotka piilevien sukuelinten vuoksi on kasvatettu tyttöinä. Kyse on pitkälti sukupuolten sisäisestä kilpailusta pariutumismahdollisuuksista. Miehet tavoittelevat korkeaa sosiaalista statusta yhteisössä ja erityisesti oman sukupuolensa sisällä, kohentaakseen menestymismahdollisuuksiaan pariutumismarkkinoilla. (ks. esim. Pinker 2011, Kivivuori 2008.) Miten väkivaltaa miehisenä ongelmanratkaisukeinona korostava yhteiskunnallinen diskurssi voidaan korvata? Miksi yhteiskuntamme edelleen näyttäytyy niin alkukantaisen maskuliiniselta, jossa menestyjän prototyyppi koostuu fyysisistä voimaa ja terveyttä ilmentävästä ulkoisesta olemuksesta, itsevarmuutta uhkuvasta esiintymistaidosta ja henkisistä ominaisuuksista, joissa painottuu kunnianhimo, kilpailunhalu sekä ahkeruus?

Näyttää siltä, että on molempien sukupuolten kannalta ongelmallista kilpailla pariutumismahdollisuuksista. Merkityksellisiä tuossa kilpailussa ovat juuri ne ominaisuudet, jotka edesauttavat menestymistä. Naiset ja miehet korostavat parinvalinnassaan lukuisia erilaisia ominaisuuksia ja osa niistä on hyvinkin kiinnitettävissä yhteiskunnallisiin diskursseihin. Edelleen kertovat kyselytutkimukset etenkin naisten painottavan parinvalinnassaan taloudellisia resursseja ja sosiaalista statusta. Ongelmalliseksi muodostuvat siis ne yhteiskunnalliset ehdot, jotka määrittävät mitä edellä mainittujen resurssien saavuttaminen edellyttää. Eräs ratkaisematta oleva kysymys onkin se, että korostuvatko modernissa yhteiskunnassa pitkälti samat ominaisuudet, kuin varhaisemmassakin evoluutioympäristössä. Riskinotto, aggressiivisuus, fyysinen olemus, kunnianhimo ja ahkeruus, ikä ja ulkonäkö vaikuttavat olevan edelleen tärkeitä parinvalinnan komponentteja.

6.4.3 Naisen rooli hoivaajana ja ymmärtäjänä

Naisen roolit kompromissien tekijänä, ymmärtäjänä ja anteeksiantajana nousevat voimakkaasti esiin aineistoani edustavissa tutkimuksissa. Tässä suhteessa ”hoivadiskurssi” ei niinkään häivyttä väkivallantekoa *per se*, mutta kiinnittää huomiota naisen asemaan parisuhteen pelastajana ja siten vaikeuttaa naisen sijoittumista uhripositioon. Tutkijoiden huoli on oikeutettu etenkin Kesksen (2005; 2009) lähtökohdista. Hänen huomionsa kiinnittyy nimittäin perheammattilasten työssään hyödyntämiin diskursseihin. Väkivaltaisessa parisuhteessa päätös suhteen jatkumisesta onkin usein naisen vastuulla, ja puheet ymmärtämisen tärkeydestä saattavat tuntua uhrin näkökulmasta käsittämättömiltä. Naiset myös syyllistävät ja vastuuttavat itseään kohtaamastaan parisuhdeväkivallasta ja tuottavat omaehtoisesti hoivadiskurssia. (Husso 2003.) Sekä väkivaltaa kohdanneen uhrin, että hänen kanssaan työskentelevän ammattilaisen on kuitenkin jossain vaiheessa pohdittava, onko parisuhteella enää minkäänlaisia edellytyksiä jatkua. Ratkaisu on luonnollisesti uhrin oma, mutta yksilön selviytymistä, päätti hän sitten jatkaa suhdetta tai luopua siitä, voidaan tukea myös evoluutiopsykologian tarjoaman ymmärryksen valossa.

Evolutiivinen näkökulma voi auttaa ymmärtämään niin naisen kuin miehenkin kokemaa ambivalenssia hankalan tai jopa tuhoon tuomitun parisuhteen taakse jättämisessä. Molemmat sukupuolet ovat nimittäin joka tapauksessa investoineet huomattavasti parisuhteeseen, joka on inhimillisen elämän merkityksellisin ihmissuhde. Uuden ihmissuhteen muodostaminen on varmasti hyvin haasteellista väkivallan ja epäonnistuneen parisuhteen aiheuttaman trauman vuoksi. Keskeisiä ovat myös psykologiset kustannukset, joita erityisesti nainen kokee laskeneen itsetunnon muodossa tultuaan pahoinpidellyksi ja siten myös nöyryytetyksi. Tässä olisi hyvä tilaisuus tieteidenväliselle vuoropuhelulle. Väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa työskentelevät ammattilaiset voisivat työssään huomioida myös tämän näkökulman ja jopa tukea naisten paluuta pariutumismarkkinoille, jos näin vulgaari ilmaisu sallitaan. Toisaalta nainen, jolla on hoivaa tarvitsevia jälkeläisiä, on tutkimusten mukaan erittäin selviytymis- ja toimintakykyinen (verrattuna mieheen) hyvinkin haastavissa olosuhteissa (Buss 2009; Pinker 2011). Voisikin olla perusteltua tukea ja vahvistaa myös tuota toimintakykyä sen sijaan, että voimallisesti korostetaan uhripositioon asettumisen välttämättömyyttä trauman käsittelemiseksi. Toisaalta voidaan hyvin kysyä ovatko nämä kaksi auttamisstrategiaa jollain lailla poissulkevia.

Tieteidenvälisen vuoropuhelun ja käytännön sosiaalityössä potentiaalisen monitieteisen auttamisstrategian esteinä voidaan mielestäni tässä yhteydessä nähdä ainakin psykologiset (Psychological Barriers) ja yleisön vastaanottoon liittyvät esteen (Reception Barriers). Konventioiden ylittämiseen liittyvät haasteet ja marginalisoitumisen pelko ovat varmasti tuttuja tunteita niin tutkijalle kuin käytännön sosiaalityötä tekeväälle, uusia menetelmiä soveltamaan pyrkivälle sosiaalityöntekijälle. Lisäksi nimenomaan tutkimuksellisessa mielessä evolutiivista ja feminististä näkökulmaa yhdistelevä sosiaalityön käytäntötutkimus jää oletettavasti ikään kuin välimaastoon ja sen on vaikeaa tavoittaa yleisöä akateemisessa yhteisössä.

6.4.4 Mustasukkaisuus – oire, yleinen tunne ja väkivallan oikeuttaja

Feministinen väkivaltatutkimus selittää miehen parisuhteessa tekemää väkivaltaa pitkälti kontrollin ja vallankäytön näkökulmasta, mutta mustasukkaisuus näyttäytyy kuitenkin myös myyttinä (Husso 2003), korvattavissa olevana käsitteenä (Keskinen 2005) ja yleisesti ottaen itse väkivaltaista tekoa häivyttävänä tai ”näkyvätöntävänä” selityksenä. Mustasukkaisuus onkin käsitteenä hyvin problemaattinen ja sävyttynyt tarkasteltaessa vertailemieni traditioiden tapaa käyttää sitä.

Lienee turvallista todeta, että parisuhteen muodostamiseen sisältyy oletus seksuaalisesta uskollisuudesta, elleivät parisuhteen muodostaneet yksilöt sitten pääätä sopia toisenlaista käytäntöä. Seksuaalinen uskottomuus tai epäily siitä, ja yleisesti seksiin liittyvät erimielisyydet ovat parisuhteissa esiintyvien konfliktien ja kontrollikäyttäytymisen suurin syy (Heiskanen & Piispa; Buss 2009;2011; Pinker 2011). Myös Husson (2003) väitöstutkimustaan varten haastattelemat naiset kokivat usein miestensä väkivaltaisen teon liittyneen mustasukkaisuuden tunteeseen. Feministisen väkivaltatutkimuksen tapa ajatella niinkin universaalin, paljon empiiristä tukea saaneen ja evoluutioteorian kanssa hyvin yhteensopivan psykologisen ominaisuuden, kuin mustasukkaisuuden tunteen olevan myytti tai korvattavissa oleva käsite antaa aihetta hämmästelyyn. Toisaalta juuri vuoropuhelun näkökulmasta mustasukkaisuuden käsitteen korvaaminen jollakin toisella tuntuu perustellulta.

Ajattelen, että sosiaalityön tutkimuksen, viitaten myös johdannossa mainittuun ajatukseen sosiaalityöstä praktiikkana ja syy-seuraus-suhteen merkityksestä menetelmien toimivuuden arvioinnin kannalta, tulisi mustasukkaisuuden kaltainen keskeinen ja paljon

käytetty käsite olla tarkkaan määritelty. Feministisen tradition perustelut metodologisista valinnoista ja erilaisista tutkimuksellisista näkökulmista (Husso ym. 2012) eivät nähdäkseeni voi kuitenkaan johtaa ihmisen psykologisten ominaisuuksien käsitteelliseen sekoittamiseen. Varsinkin, kun mustasukkaisuus on niin keskeinen käsite myös feministisen väkivaltatutkimuksen diskurssissa. Husso (2003) esimerkiksi aivan suorasanaisesti ilmaisee, kuinka halu kontrolloida naisen käytöstä ja erityisesti naisen seksuaalisuutta toimii väkivaltaisen käyttäytymisen motiivina (Husso 2003). Tuo halu on evoluutiopsykologian näkökulmasta evoluution ihmiselle kehittämä psykologinen adaptaatio, jolla on evolutiivisesta näkökulmasta monia seurauksia ja käyttötarkoituksia. Vuoropuhelun näkökulmasta olisi tärkeää, että mustasukkaisuuden kaltaiset avainkäsitteet olisivat yksiselitteisesti määriteltyjä tai mikäli asiaa haluaa problematisoida, tulisi mustasukkaisuuden tunne pyrkiä korvaamaan toisella paremmin omaan näkökulmaa vastaavalla käsitteellä.

Mustasukkaisuus, evoluutiopsykologian näkökulmasta, on universaali ilmiö (Buss 2009;2011; Tammissalo 2005). Evoluutiopsykologi David M. Buss on tehnyt kattavimpia tutkimuksia mustasukkaisuudesta. Tutkimustensa perusteella Buss (2009;2011) on ”havainnut” ainakin seuraavaa:

1. Kaikkialla maailmassa ja molemmilla sukupuolilla mustasukkaisuus on tärkein psykologinen mekanismi, joka aktivoituu havaittaessa arvokkaan suhteen olevan uhattuna.
2. Sukupuolierot mustasukkaisuutta aiheuttavissa tekijöissä ja mustasukkaisessa käyttäytymisessä ovat merkittäviä.
3. Noin kolmasosalla yksilöistä on joskus vaikeuksia hallita mustasukkaisuuttaan ja niistä, jotka myöntävät olevansa mustasukkaisia 38 % sanoo, että mustasukkaisuus on saanut heidät haluamaan jonkun satuttamista.
4. Mustasukkaisuus on suurin syy miksi naiset pakenevat turvakoteihin.
5. 13 % kaikista murhista kohdistuu puolisoon, mustasukkaisuuden ollessa yleisinteen selitys.
6. Se, minkä verran lapsi muistuttaa ulkonäöltään isää, on yhteydessä äidin kokemaan perheväkivaltaan

Mustasukkaisuuden käsitteellistäminen vaatii laajaa ymmärrystä mekanismin monimuotoisuudesta. Yritän seuraavassa tiivistää mitä hyötyjä, haittoja ja erilaisia ilmenemismuotoja kyseisellä psykologisella ominaisuudella voi olla.

Molemmat sukupuolet ovat mustasukkaisia, ominaisuutena se on kuitenkin kehittynyt erilaisia tehtäviä silmällä pitäen. Mustasukkaisuus koostuu tunteista, joita herää, kun havaitaan jokin sukupuolisuhdetta uhkaava seikka. Miehillä merkittävin uhka muodostuu naisen seksuaalisesta uskottomuudesta, joka johtaa epäilyihin siitä, että miehen kohdentamat resurssit (taloudelliset/materiaaliset ja suojelemaan liittyvät resurssit) käytetäänkin toisen miehen siittämisen jälkeläisen kasvattamiseen. Naiset puolestaan reagoivat pääasiassa voimakkaammin resurssiuskottomuuteen, jolloin pelkona on, että puoliso tarjoaakin resurssinsa toiselle naiselle. (Buss 2009; 2012, Tammissalo 2005.)

Sukupuolten välisten erojen tunnistaminen on tärkeä edellytys mustasukkaisen käyttäytymisen ymmärtämiseksi. Laajat, useita kulttuureja käsittävät haastattelu- ja kyselytutkimukset, sekä fysiologisia reaktioita mittaavat tutkimukset todentavat naisten ”mustasukkaisuusmekanismiin” laukeavan, kun tutkimusasetelmassa painottuu ennen kaikkea emotionaalinen uskottomuus (Buss 2009; 2011). Miesten reaktiot puolestaan ovat voimakkaimmillaan, kun kyse on nimenomaan seksuaalisesta uskottomuudesta. Esimerkiksi eräässä mustasukkaisuutta käsittelevässä eurooppalaisessa tutkimuksessa miehistä 80 prosentilla pelot olivat seksuaalisia, kun taas naisista 22 prosenttia painotti seksuaalisia huolia ja enemmistö emotionaalista puolta (Buunks & Hupka 1997, teoksessa Buss 2009). Toisessa tutkimuksessa kahtakymmentä miestä ja kahtakymmentä naista pyydettiin näyttelemään roolia, jossa he tunsivat mustasukkaisuutta. Vaihtoehtoina oli useita erilaisia käsikirjoituksia, jotka käsitelivät pääosin joko kumppanin seksisuhteesta tai hänen jollekin toiselle suuntaamista resursseista ja ajasta aiheutunutta mustasukkaisuutta. 17 naista 20:stä valitsi resursseista aiheutuvan mustasukkaisuuden, kun taas 16 miestä sukupuolisuhdesta aiheutuvan mustasukkaisuuden ja vain 4 resursseista aiheutuvan mustasukkaisuuden. Myös fysiologisia reaktioita (sydämen syke, ihon sähkönjohtavuus ja kulmakarvojen rypistäminen) mitanneet tutkimukset antavat samoja tuloksia. (Buss 2009.) Tutkimustulokset tietysti tukevat oletusta sukupuolten välisistä investointieroista ja poikkeavista lisääntymisstrategioista.

Mustasukkaisuus on kuitenkin ennen kaikkea kumppanin itsellä pitämiseen ja ulkopuolelta tulevaan uhkaan varautumiseen liittyvä mekanismi. Sillä näyttää olevan sekä negatiivisia että positiivisia seurauksia. Mustasukkaisuuden tunteeseen reagoidaan luonnollisesti myös tavoilla, joissa korostuu yritys vastata mahdollisimman hyvin kumppanin toiveisiin ja sitä kautta pyrkiä pitämään kumppani itsellään. Palaan näihin strategioihin vielä jatkossa, kun pohdimme sukupuolten välistä konfliktia ja harmoniaa evoluutiopsykologisesta näkökulmasta.

6.5 YKSILÖTASON SELITYKSET

Analyysini perusteella feminististä väkivaltatutkimusta edustava aineisto ei juurikaan tarkastellut, miten väkivaltainen käyttäytyminen yksilötasolla vaihtelee tai miten sitä voisi ennustaa. Husso (2003) selittää, että parisuhde- ja perheväkivaltaan puuttumista on estänyt muun muassa ”väkivallan syiden yksilöllisiin ominaisuuksiin ja yksilöllisiin olosuhteisiin kytkeminen”. Haitallisina selityksinä hän luettelee paitsi naisen käyttäytymiseen viittaavat selitykset myös miesten mustasukkaisuuteen, kontrollin tasoon, stressiin ja alkoholin käyttöön viittaavat selitykset. (Husso 2003.) Kuitenkin aineistossa toistuu yksilön diskursiiviset investoinnit ja asettuminen tiettyyn subjektipositioon. Mitkä tekijät sitten ohjaavat yksilön valintaa risteävien intersektionaalisten diskurssien maailmassa? Evoluutioteoria voi tarjota muutamia ehdotuksia yksilön käyttäytymisen ennustamiseksi.

Marita Husso (2003) esittää erään tärkeän huomion miesten naisiin kohdistamaan väkivaltaan liittyen. Aineistoonsa viitaten hän nimittäin teki huomion, kuinka miehet kykenivät muuntelemaan käytöstään ja hillitsemään itseään muiden ihmisten läsnä ollessa. Mutta heti, kun puoliset olivat keskenään, saattoi miehen käytös muuttua aggressiiviseksi. (Husso 2003.)

Myös David M. Buss on tutkimuksissaan huomionnut vastaavan ilmiön. Hän esittää, kuinka mustasukkaisuuden motivoimat puolisonmurhat voidaan jakaa juuri harkittuihin ja impulsiivisiin mustasukkaisuusmekanismin ylilyönteihin. Impulsiiviset murhat olisivat siis väkivaltaisen mustasukkaisuuden patologisia ilmentymiä, jolloin kontrollin menetys aiheuttaa tahallisesti tai vahingossa puolison kuoleman. Bussin mukaan monet miehet kuitenkin myöntävät suunnitelleensa tappoa. Murhan suunnitelmallisuus viittaa Bussin mukaan kostotoimiin, joiden motiivina toimii lähinnä kasvojen ja maineen menetyksestä

aiheutuneet kustannukset. Hän jatkaa varhaisiin kulttuureihin viitaten, kuinka tietyissä tilanteissa on miehen ollut järkevämpää tappaauskoton tai eroa harkitseva vaimo kuin suvaita tilannetta ja jättää vaimo rankaisematta. Tappaminen tai sen harkitseminen on siis saattanut olla kivikaudella adaptiivinen teko, johon evoluution synnyttämät mekanismit ovat vaikuttaneet. Tämä on tietysti hyvin makaaberi ajatus, mutta mikäli yhteiskunta haluaa tosissaan vähentää perheen sisäisiä henkirikoksia, sen on kohdattava niihin liittyvät psykologiset mekanismit, sekä erityisesti tilanteet ja olosuhteet, jotka näitä mekanismeja aktivoivat ja tekevät niistä erityisen vaarallisia. (Buss 2009.)

Olosuhteet, joissa miestä uhkaa kasvojen ja maineen menetys, näyttäisivät siis olevan hyvin riskialttiita ja lisävään miesten alttiutta sijoittua sellaiseen subjektipositioon, jossa väkivalta näyttäytyy ongelmanratkaisukeinona. Tämän on todennut myös Steven Pinker, joka on tutkimuksissaan osoittanut, kuinka miehet rankaisevat kaikenlaisesta pettämisestä ja huijaamisesta paljon kovemmin, mikäli olettavat, että joku on katsomassa. Väkivaltaiisiin tekoihin liittyy siis viesti, joka lähetään muulle yhteisölle. Empiiristä näyttöä on myös siitä, että miesten väliset sanalliset riidat kehittyvät fyysiseksi tappeluksi paljon todennäköisemmin, jos läsnä on katsojia. (Pinker 2011, ks. myös Campbell 1993.) Voimme pohdita, onko kyse kulttuurisista odotuksista, jotka ohjaavat miehen toimintaa; mies voi sosi-aalisiin normeihin perustuen ajatella menettävänsä kasvonsa, jos ei puolusta kunniaansa. Ilmiö on kuitenkin laajalti tunnettu myös eläinmaailmassa. Viisainta politiikkaa on ottaa väkivaltaiseen kanssakäymiseen liittyvä riski silloin, kun viesti menee mahdollisimman monelle.

Keskinen (2005;2009) ja Husso (2003) pohdiskelevat väkivaltaista käyttäytymistä myös miehisen itsetunnon näkökulmasta. Selittääkö huono itsetunto väkivaltaista käyttäytymistä? Ja mikä rooli itsetunnon rakentumisessa on muuttuneilla yhteiskunnallisilla olosuhteilla ja sillä tosiasialla, että nainen ei ole enää riippuvainen miehen tarjoamista resursseista? Diskurssit, jotka painottuvat miehen roolia elättäjänä ja perheen suojelijana ovat samalla konstituoineet miehille vastuuta ja valtaa. Kun nämä kulttuuriset käsitykset ovat ristiriidassa jokapäiväisten tapahtumien kanssa, joutuvat myös miesten omat käsitykset maskuliinisuudestaan koetukselle. Mies saattaakin siis muiden resurssien puuttuessa käyttää väkivaltaa saadakseen puolisonsa toimimaan haluamallaan tavalla. Väkivaltaan turvautuminen voisi olla osoitus huonosta itsetunnosta.

Itsetunto on kuitenkin nähdäkseni huonosti sopiva käsite tässä yhteydessä. Väkivaltatutkimuksissa on havaittu, että väkivaltaisista yksilöistä luonnehti ennemminkin hyvä itsetunto ja korkeat käsitykset omista henkisistä ominaisuuksista. Väkivallantekijät oikeuttavat tekojaan omalla erinomaisuudellaan. Diana Scully haastatteli useita raiskaajia, jotka kuvailivat itseään lähinnä monilahjakkaita supersuorittajiksi. Itsetunto on psykologinen piirre, jota voidaan mitata, eikä huono itsetunto tunnu evoluutiopsykologisesta näkökulmasta tarkoituksenmukaiselta selitykseltä parisuhdeväkivallalle. (Scully 1997, teoksessa Pinker 2011.)

Aiemmin viittasin tutkimuksiin, joiden mukaan väkivalta vähenee tasa-arvokehityksen myötä ja myös suhteellisen tasa-arvoisissa yhteiskunnissa naiset suosivat asemaltaan korkearvoisia miehiä (Pinker 2011). Jotain seurauksia tasa-arvoistumiskehityksellä kuitenkin on. Ainakin molemmat sukupuolet voivat muuttaa strategiaansa paritumismarkkinoilla, eikä kummankaan sukupuolen tarvitse olla samassa määrin ”resurssihihtari” kuin varhaisemmassa evoluutioympäristössä. Evoluutiopsykologisesta katsantokannasta naisten parantunut yhteiskunnallinen asema on, ainakin joidenkin arvioiden mukaan, lisännyt rakkauteen perustuvien parisuhteiden määrää. Lisäksi ulkonäkö näyttää olevan parisuhteen muodostamisessa entistä tärkeämpi resurssi taloudellisten resurssien sijaan. Toisaalta on esitetty ajatuksia naisten tekemien syrjähyppyjen määrän kasvusta, koska uskotomuudesta kiinnijääminen ei enää tarkoita elintärkeiden miehen tarjoamien resurssien menettämistä. On myös pohdittu, voisiko lisääntynyt yhteiskunnallinen tasa-arvo johtaa tilanteeseen, jossa seksi ei ole enää vain parisuhteen lujittamiseen liittyvää toimintaa, vaan laajemmin ystävyysuhteiden solmimiseen ja rauhan ylläpitämiseen tähtäävää toimintaa. (Tammissalo 2005.)

6.6 TAVOITTEENA KULTTUURIVALLANKUMOUS – MITEN UUSI SOSIAALINEN TODELLISUUS KONSTRUOIDAAN?

Feministinen väkivaltatutkimus luo ja uusintaa nähdäkseni monin paikoin myös melko kyseenalaista yhteiskunnallista, tai paremminkin akateemista, diskurssia niin yhteiskunnallisen tasa-arvon kuin väkivaltatutkimuksen kannalta. Yrittäessään ymmärtää yhteiskunnallisia rakenteita se joutuu samalla toteamaan, miten nuo yhteiskuntaa määrittävät

diskurssit risteilevät ikään kuin hallitsemattomassa kaaoksen tilassa (Ronkainen 2009). Toisaalta myös evoluutiopsykologian käyttämät käsitteet vaikuttavat toisinaan liioittelevalta ja jopa shokeeraamaan pyrkiviltä.

Mirja Hartimon (2012) mukaan tieteet ovat muuttuneet äärimmäisen kapea-alaisiksi ja erikoistuneiksi lähestymistavoiksi, jotka tuottavat mekaanisesti lisää ja lisää informaatioita. Tieteet ovat toki erittäin tuotteliaita, mutta tämä tuotteliaisuus on seurausta menetelmien sokeasta soveltamisesta. Seurauksena on, että erityistieteet kehittyvät omien lainalaisuuksiensa mukaisesti yhä kapea-alaisemmiksi. Näihin lainalaisuuksiin kuuluu se, että erityistieteet eivät pysty ymmärtämään asioita, jotka ovat kyseisen tieteen metodien ulkopuolella. Siten ne eivät edes pohdi omaa luonnettaan ja sitä, mihin kyseisessä erityistieteessä pyritään. (Hartimo 2012.) Nähdäkseni Hartimon huomio koskettaa suuressa määrin sekä feminististä että evoluutiopsykologista tutkimustraditiota. Tässä yhteydessä voidaan mielestäni puhua monitieteisen tutkimusotteen tiedollisista (Knowledge barriers) ja metodologisista esteistä (Methodological barriers).

Feministinen väkivaltatutkimus pyrkii tuottamaan uutta sosiaalista todellisuutta osittain jonkinlaisen diskursiivisen ja käsitteellisen kamppailun kautta. Kivivuoren (2012) mukaan kyse on poliittisten ja ideologisten motiivien ohjaamasta toiminnasta, eikä siten perinteisesti tieteeltä odotetun objektiivisuuden läpäisemää. Mutta olisiko evoluutiopsykologian hyödyllistä suorittaa feministiselle perinteelle ominaista käsitteellistä dekonstruktiota ja pyrkiä uudistamaan omaan käsitteellistä työkalupakkiaan samaan tapaan, kuin Helsingin yliopiston taloustieteen professori Vesa Kannianen, joka puheenvuorossaan pohtii käsitteellisiä kamppailuja taloustieteen näkökulmasta: ”Jos olisi mahdollista valita uudestaan taloustieteen kieli, korvaisin taloustieteen termit ”tehokkuus”, ”rationaalisuus” ja ”hyöty” uusilla. Niin väärin ymmärrettyjä nuo termit ovat. Tehokkuuden asemesta puhuisin ”hyvinvointia vahvistavasta”, rationaalisuuden asemesta puhuisin ”johdonmukaisuudesta” (tai sen puutteesta) ja hyödyn asemesta puhuisin ”onnellisuudesta”.” (Kannianen 2011.) Se, että käsitteet korvataan toisilla, ei kuitenkaan takaa yksittäisen ilmiön syvällisempää ymmärtämistä ja yhteiskunnallista muutosta. Käsitteelliset kamppailut ovat luonnollisesti tieteellisen keskustelun ydintä, mutta edistys edellyttää avointa kommunikaatiota ja rehellistä tieteellistä vuoropuhelua.

6.7 EVOLUUTIOPSYKOLOGISIA TULKINTOJA PARISUHDEVÄKIVALLASTA

Pyrin tässä luvussa vielä kertaamaan evoluutioteorian ehdottamia reunaehtoja, joiden puitteissa käyttäytymisen kulttuurisia selityksiä tulisi arvioida ja joiden puitteissa vuoropuhelua on mahdollista suorittaa. On kuitenkin muistettava, että evolutiivisissa ja etenkin adaptiivisissa selityksissä on paljon ongelmia ja jotta jotakin ominaisuutta voidaan väittää evoluution muokkaamaksi adaptaatioksi, täytyy taustalta löytyä paljon empiiristä tukea. Olen jo aiemmin pohtinut sukupuolten välistä konfliktia myös evoluutioteorian näkökulmasta. Yritän seuraavassa kuitenkin vielä tiivistää aikaisempaa ja ottaa tarkasteluun muutamia yksityiskohtaisempia skenaarioita, joissa konflikti näyttää tilastojen mukaan normaalia todennäköisemmältä. Näen tässä tarkastelutavassa jonkinlaista kosketuspintaa sosiaalityölle tutun tapaustutkimuksen kanssa. Lisäksi pohdin parinvalintaa harmonian näkökulmasta ja tarkastelen matriarkaalisen yhteiskunnan mahdollista rakentumista evolutiivisen linssi läpi.

6.7.1 Sukupuolten välinen konflikti

Sukupuolten välinen konflikti evoluutiopsykologisesti tarkasteltuna paikantuu siis pitkälti sukupuolten välisiin eroihin lisääntymispsykologiassa, jotka ovat muodostuneet seksuaalivalinnan tuloksena. Parisuhde puolestaan on molemmille sukupuolille merkittävä investointi, jonka suojelemiseen liittyy erilaisia strategioita. Sekä miehelle että naiselle on kehittynyt erilaisia psykologisia ominaisuuksia, joiden avulla kumppani houkuttelee itselleen ja vastaavasti pidetään kilpailijat poissa. Nuo mekanismit poikkeavat sukupuolten välillä toisistaan.

Lisääntymispsykologiaan liittyvien erojen ymmärtäminen on evoluutiopsykologian näkökulmasta ensisijaisen tärkeää konfliktin hahmottamisessa. Tarkastelen seuraavassa kuitenkin vain erilaisia konfliktin kärjistymisen mahdollisuuksia erityisten tilanne- tai tapauskuvausten kautta, enkä niinkään tuota ”sisäänrakennettua” tai ”luonnollista” konfliktia laajemmassa merkityksessä.

1. Seksuaalinen uskottomuus

Uskottomuus muodostaa ongelman resurssien kohdentumisesta; mikäli nainen on raskaana vieraalle miehelle, tuhlaa mies naiseen käyttämiään resursseja. Kriminologisten tutkimusten mukaan naisen uskottomuus lisää dramaattisesti riskiä tulla pahoinpidellyksi (Kivivuori 2012).

2. Toiselle miehelle raskaana oleminen

Mainittu asiantila on yhtä luonnollinen konfliktin aiheuttaja kuin edellinen, mutta eräs melko spekulatiivinen lisähuomio lienee paikallaan. Jotkin tutkimukset nimittäin kertovat, miten väkivalta kohdentuu useammin raskaana oleviin naisiin, kuin naisiin, jotka eivät ole raskaina (Buss 2011). Lisäksi etenkin raskaina olevien naisten pahoinpitely viittaisi juuri seksuaaliseen mustasukkaisuuteen teon motiivina. Näin raskaana oleminen lisää riskiä tulla pahoinpidellyksi, riippumatta siitä, onko puoliso ollut uskoton. Kuten todettua, empiiristä tutkimusta tarvitaan lisää, mutta huomio on silti mielenkiintoinen.

3. Erot puolisoitten pariutumismarkkina-arvossa

Markkina-metafora on yksinkertaistava, mutta mahdollistaa hyvin evoluutiopsykologialle ominaisen operationalisoinnin. Tutkimusten mukaan epäsuhtaiset markkina-arvot ovat omiaan aiheuttamaan konfliktia ja mustasukkaisia tuntemuksia. Yksilön markkina-arvo saattaa heilahdella ajan myötä ja epätasapaino voi ilmetä vasta parisuhteen myöhemmässä vaiheessa. Markkina-arvo on kuitenkin niin monen komponentin yhteisvaikutuksen tulosta, että vaihtelut näyttävät epätodennäköisiltä. Jonkinlaista näyttöä parisuhdeväkivallan esiintymisestä on olemassa erityisesti silloin, kun mies omaa parisuhteessa alemman markkina-arvon. (Buss 2011.)

4. Tytär- ja poikapuoli

Martin Daly ja Margo Wilson toteavat tutkimuksessaan, että lapsipuolien fyysinen pahoinpitely on 40-100 kertaa yleisempää kuin lapsien, jotka asuvat biologisten vanhempiensa kanssa (Wilson & Daly 1993). Lienee selvää, että evoluutiopsykologinen näkökulma osaltaan selittää ja tukee tulosta. Yhtä varmaa on, että lapsen pahoinpitely aiheuttaa

konflikteja myös puolisoitten välillä. Lisäksi on havaittu, että naisen halut lisääntyä uudelleen ovat alhaiset etenkin rintaruokintavaiheen aikana, laskeneet tai poikkeuksellisen alhaiset seksuaaliset halut voivat myös osaltaan lisätä konfliktin mahdollisuutta (Buss 2011).

Esiteltyt konfliktin esiintymistä mahdollisesti selittävät olosuhteet ovat tietysti vain väkivallan osaselityksiä. Niiden tarkoitus on esittää, miten tilastolliset tutkimusasetelmat rakentuvat evolutiivisen tarkastelun kautta ja toisin päin. Nähdäkseni tämänkaltaista empiiristä aineistoa olisi kiinnostavaa tulkita myös feministisestä näkökulmasta. Olkoonkin, että tilastollisesti olisi kyse pätevistä havainnoista, näyttäyty selittämisen tapa yksinkertaistavalta. Tieteidenvälisen vuoropuhelun este on epistemologinen: Feministinen traditio vaikuttaa yksinkertaisesti rajaavan tämänkaltaisen empiirisen aineiston kiinnostuksensa ulkopuolelle olkoonkin, että se saattaisi tukea sen teoreettisia lähtökohtia.

6.7.2 Sukupuolten välinen harmonia

Sukupuolten välisen harmonian rakentumisessa korostuu nähdäkseni kolme eri seikkaa:

1. Molempien biologisten sukupuolten erityisyyden huomioiminen ja sukupuolten välinen yhteiskunnallinen tasa-arvo
2. Parinvalinnan onnistuneisuus ja puolisoitten yhteen sopivuus
3. Aineellisten resurssien riittävyys

Ensimmäinen kohta ilmentää tietysti ajatusta luonnollisen ja sosiaalisen yhdistämisen tärkeydestä. Biologisen ja sosiaalisen näkökulman yhtäläistä tärkeyttä on korostettu läpi tutkielman myös erilaisten esimerkkien kautta.

Parinvalinnan onnistumista ja siihen liittyviä kompastuskiviä voi myös lähestyä evolutiopsykologisesti. Näkökulma tarjoaa mielenkiintoisia ennustuksia parinvalintaan liittyen. Historiallinen ja kulttuurirajat ylittävä tarkastelu osoittaa kuinka monet parinvalinnassa painotetut ominaisuudet ovat pitkälti samoja kulttuurisesta kontekstista riippumatta. Keskeisiä parinvalinnan komponentteja ovat taloudellinen ja sosiaalinen asema,

ikä, ulkonäkö ja äly. Tutkimusten mukaan naiset painottavat ennen kaikkea taloudellista ja sosiaalista asemaa, kun taas miehet arvostavat ulkonäköä ja ikää. Molemmat sukupuolet arvostavat kuitenkin rakkauden ja sitoutumisen tärkeimmäksi parisuhteen muodostamisen edellytykseksi (Buss 2009).

Naisten taipumus painottaa taloudellisia resursseja voi selittyä rakenteellisen vallan puutteella. Miehet kontrolloivat resursseja useimmissa yhteiskunnissa ja parisuhteen muodostamisen myötä nainen on päässyt käsiksi kyseisiin resursseihin. Tasa-arvoisissa yhteiskunnissa naiset kuitenkin yhä edelleen toivovat kumppaniltaan korkeaa taloudellista asemaa. Tämä toistuu tutkimusten mukaan yhtä lailla hyvätuloisten amerikkalaisnaisten keskuudessa kuin Kamerunin Bakwerin yhteisössä, jossa naisia on oleellisesti vähemmän kuin miehiä, ja osittain sen vuoksi heillä on enemmän henkilökohtaista ja taloudellista valtaa kuin miehillä. Naisen omat taloudelliset resurssit eivät siis tunnu muuttavan mieltymystä taloudellisiin resursseihin parinvalinnassa. Kuten aikaisemmin on huomautettu, mahdollistaa resurssien tasaisempi jako joka tapauksessa tärkeimmän parinvalintakomponentin, eli rakkauden ja sitoutumisen, merkityksen korostumisen valintapäätöksessä. (Tammisalo 2005.)

Puolisoiden keskinäinen yhteensopivuus, yhteistyö, kunnioitus ja ymmärtäminen mahdollistavat harmonisen elinikäisen liiton. Tavoitteen saavuttamisessa keskeistä on testata myös seksuaalinen yhteensopivuus ennen täydellistä sitoutumista. Toisaalta on merkityksellistä kiinnittää huomiota myös muiden ominaisuuksien yhdenmukaisuuteen. Sosiaalisuus, älykkyys, ulkonäkö ja terveys ovat yksilöllisiä ominaisuuksia, joiden epäsymmetria lisää konfliktin mahdollisuutta. (Ridley 2004; Tammisalo 2005.)

Sukupuolten välistä harmoniaa ja etenkin sen edellytyksiä voidaan tarkastella myös matri- ja patrilokaalisen perheilmaston kautta. Heikki Sarmaja on tutkinut suurperheitä ja perherykelmiä, jotka vaikuttavat kunkin kulttuurin ”tunteiden ilmastoon”. Patrilokaalisissa perhejärjestelmissä koiraan sukupuu muodostaa suurperheen rungon ja sukuun muuttaneet naaraat eivät ole yleensä sukua keskenään. Kyseisessä ympäristössä naaraiden seksuaalisuutta valvoo vahva sukulaisuussuhteisiin perustuva koiraiden liitto. Patrilokaalisessa perheyhteisössä sedät ja isoisät ovat tärkeitä henkilöitä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Kulttuurisesti ja historiallisesti syntyneet perhejärjestelmät vaikuttavat

kunkin kulttuurin tunteiden ympäristöön. Patriloikaalisissa yhteisössä miesten kontrolli voi saada äärimmäisiä ilmaisuja, kuten naisten hunnuttamista, heidän sulkemistaan kodin muurien sisälle ja heihin kohdennettuja kovia rangaistuksia. Matriloikaalisissa järjestelmissä miehet eivät voi liittoutua ja kontrolloida naisia, vaan ovat pikemminkin toistensa kilpailijoita. Sarmaja tiivistää äärimmäiset kulttuurierot seuraavassa: ”Siinä missä afganistanilainen burkha on äärimmäinen miesvallan ilmentymä, on jokin Rion karnevaali osoitus kulttuurista, jossa naissukupuoli mainostaa hedelmällisyyttään koko seikkailuihin taipuvan sielunsa riemusta”. (Sarmaja 2003.)

Voikin ajatella, että patriarkaalisesta kulttuurin murtaminen alkaa juuri perhe- ja kasvuympäristön muutoksista. Naissukupuolen valta-asemien parantaminen ja kokonaisvaltainen kulttuurin muutos edellyttävät, että lapsuus vietetään ympäristössä, jossa naisia arvostetaan ja jossa sosiaaliset normit muodostuvat naisille ominaisen psykologian ohjaamina. Tämä ajatus ei luonnollisestikaan ole ristiriidassa evoluutioteorian tai biologisen ihmiskuvan kanssa.

6.8 VUOROPUHELUA ERILAISISTA LÄHTÖKOHDISTA

Uudenlaisen kulttuurin, luonnollisen ja sosiaalisen uudelleenorganisoidumista voidaan tarkastella erilaisista lähtökohdista. Seuraavissa alaluvuissa esittelen muutamia toisistaan poikkeavia lähtökohdista, jotka voivat auttaa ymmärtämään vuoropuhelun edellytyksiä ja mahdollisuuksia.

6.8.1 Kulttuurievoluutio

Kulttuurievoluutio sisältää ajatuksen kulttuurin muotoutumisesta samanlaisen evolutiivisen prosessin tuloksena kuin biologinen evoluutio. Geenien sijaan informaatio siirtyy ja muokkautuu niin sanottujen meemien välityksellä (Dawkins 1979; Damasio 2003; Mesoudi 2011). Kulttuuria ei palauteta luonnonvalintaan, vaan kulttuuria pyritään selittämään teorialla, joka on analoginen luonnonvalinnan teorialle. Kyse ei ole sosiobiologian tai evoluutiopsykologian ohjelman laajenuksesta. Teorian analoginen ja suora soveltaminen ovat toisistaan riippumattomia. Itse asiassa jotkin kulttuurievoluutioteoriat ovat yhteensopimattomia esimerkiksi evoluutiopsykologian kanssa (Ylikoski 2004). Teorian

vahvuutena voidaan pitää juuri evoluutioteoriasta johdettavien mallinnusten ja empiiristen koeasetelmien tuomisesta ihmistieteisiin. Esimerkiksi maskuliinisuuden kulttuurista etenemistä on mahdollista tarkastella kulttuurievoluution ja memetiikan näkökulmasta. Pekka Kuusi (1982) kirjoittaa lennokkaasti, kuinka:

” (...) eloonjääminen edellyttää, että ihminen omaksuu elämälleen uuden tarkoituksen: lajievoluution ohjaamisen. Ihmisen tulevaisuus on nähdäkseni kokonaan riippuvainen siitä, onnistummeko nousemaan lajievoluutiomme ohjaajiksi. Lajievoluution ohjaaminen saattaa näyttää ihmiselämän tarkoitukseksi omituiselta. Sekä luonnontieteilijät että yhteiskuntatieteilijät saattavat pitää lajievoluution ohjaamista käsitteikkomajaisena, käsitteellisenä sekasotkuna. Biologis-sosiologisen synteessin yksinkertainen ja kirkas tulos kuitenkin on: jos ihminen oppii ohjaamaan omaa evoluutiotaan, hän pelastuu; ellei opi, hän tuhoutuu.” (Kuusi 1982.)

Meemiteoriassa ja kulttuurievoluution sovelluksissa on lukuisia ongelmia (Ylikoski 2004). Olen kuitenkin taipuvainen olemaan yhtä mieltä siitä, että mikäli haluamme muuttaa käyttäytymistämme, tulee meidän olla selvillä muutosten seurauksista ja kulttuurievoluutio on potentiaalinen näkökulma noiden seurausten ennustamista ajatellen.

6.8.2 Darwinilainen feminisismi

Darwinilainen feminisismi (Darwinian Feminism) tai evolutiivinen feminisismi (Evolutionary Feminism) pyrkii laajentamaan ihmisen biologisen kehityksen tutkimusta suuntaan, jossa molempien sukupuolten merkitystä ihmisen evoluutiohistoriassa tutkittaisiin laajemmin. Darwinistiset feministit argumentoivat, että ihmisen evoluutiohistoriaa on tutkittu ja tulkittu hyvin yksikertaistavalla ja miessukupuolen merkitystä korostavalla tavalla. Naisen ja miehen ”luonnolliset” roolit ovat etenkin varhaisemmassa evoluutiohistoriallisessa tutkimuksessa hyvin karulla tavalla kategorisoituja. Eräänä syynä tähän painotukseen on nähty tiedeyhteisön patriarkaalisuus. Tämän seurauksena feministinen traditio puolestaan on historiallisesti katsoen kokenut tietynlaista epäluuloisuutta biologisia selityksiä kohtaan, jolloin evolutiiviset selitykset ja feminisismi ovat historiallisen prosessin kautta ajautuneet toisistaan yhä etäämmälle. Darwinilaisten feministien näkökulmasta eriytymisellä on ollut haitallinen seuraus ihmisen evoluutiohistorian ja sukupuolierojen ymmärtämisen kannalta ja näin keskeiset epistemologiset ristiriidat ovat heidän argumen-

taationsa mukaan vaikuttaneet laajemmin ihmistieteiden kehitykseen. Hyvin yksinkertaisavalla tavalla ilmaistuna feministiset evolutionistit pyrkivät muuttamaan tuon historiallisen kehityksen tieteelliseen metodiin tukeutuen. (Vandermassen 2008, Hannagan 2008.)

Griet Vandermassen argumentoi, että darwinilainen feminismi on ensikädessä poliittinen filosofia ja ohjelma, kun taas feministinen darwinismi on tieteellinen lähestymistapa, jossa keskeistä on sukupuolen merkitys sosiaalisille rakenteille (ihmis- ja eläinyhteisöissä), patriarkaalisten rakenteiden merkitys tieteenalojen kehityksessä ja yleisesti sukupuolten epätasa-arvo ihmisyhteisöissä. Feministisen darwinismin keskeinen intressi on nostaa naisnäkökulmaa esiin ihmisen evoluutiohistoriassa, mutta kuitenkin tieteellisen kysymyksenasettelun kautta. (Vandermassen 2008.) Itseään sekä darwinilaiseksi feministiksi että feministiseksi darwinilaiseksi kutsuva evoluutiobiologi Sarah Hrdy kertoo, että hänen omat tutkimuksensa, joissa hän vertailee ihmisten ja muiden kädellisten äitiyttä sekä äitien erilaisia selviytymisstrategioita liittyy suoraan hänen omiin kokemuksiinsa äitinsä ja siihen empatiaan, jota voi oman äitiytensä myötä tuntea muita kädellisiä kohtaan (Hrdy 1999). Henkilökohtaisten kokemusten ohjaamana tehty tutkimus voi luonnollisesti olla tieteellistä ja objektiivista, mutta Hrdyn kuvaus empatian tunteista ja jaetusta kokemuksesta, on tietysti mahdollista kehystää myös subjektiivisten kokemusten ja näin ollen jonkinlaisen ideologian ohjaamaksi.

Feminististä ajattelua ja filosofiaa voi kutsua ennen kaikkea näkökulmaksi, kuten myös Malcolm Payne (2005) tekee sosiaalityön teorioita luotaavassa oppikirjassaan. Onkin jossain määrin häiritsevää, että biologiset selitykset on feministisessä filosofiassa usein nähty tuon näkökulman ulottumattomissa. Feministinen darwinismi tarttuu tuohon haasteeseen. Näkökulman muutos ei kuitenkaan johda tiettyjen sukupuolia koskevien perusoletusten tai stereotyyppien hylkäämiseen. Myös feministinen darwinismi hyväksyy joi-takin perinteisen feminismin kanssa huonosti yhteensopivia sukupuolieroja, kuten naisten alhaisempi taipumus riskinottoon tai dominoivaan käyttäytymiseen.

6.8.3 Kriittinen realismi

Kriittisen realismin perinteen voidaan katsoa syntyneen eräänlaisena vastareaktiona anti-realismia, relativismia ja vahvaa sosiaalista konstruktionismia edustaville näkemyksille, joilla on ollut viime aikoina kannatusta sosiaalitieteilijöiden keskuudessa. Kriittisen realismin erottaa näistä suuntauksista se, että siinä annetaan sosiaalisille rakenteille melko vahva ontologinen status, puolustetaan tieteellisten väitteiden rationaalisen arvioinnin mahdollisuutta ja kielletään sosiaalisen todellisuuden tyhjentyminen toimijoiden merkityksiin ja diskursseihin. (Kaidetoja 2006.)

Kriittisen realismin edustaja Roy Bhaskar (1979) pyrkii perustelevaan näkemystään sosiaalisten rakenteiden abstraktista ja ei-aktuaalisesta luonteesta esittämällä, että sosiaalinen todellisuus muodostaa ”avoimen järjestelmän”, jossa kontingentilla tavalla yhdistyneet sosiaaliseen ja mahdollisesti myös muihin ”todellisuuden kerroksiin” kuuluvat (esimerkiksi mentaaliset, fysiologiset ja ekologiset) rakenteet ja mekanismit muokkaavat ja estävät toistensa vaikutusten toteutumista aktuaalisten sosiaalisten ilmiöiden tasolla. Tämän vuoksi sosiaalisessa todellisuudessa ei hänen mukaansa esiinny muuttumattomia empiirisiä säännönmukaisuuksia, eikä sosiaalisia rakenteita ole koskaan mahdollista koejärjestelyjä käyttämällä eristää toisistaan ja muihin todellisuuden kerroksiin kuuluvista rakenteista ja mekanismeista. Muun muassa näiden seikkojen perusteella Bhaskar esittää, että sosiaalisia rakenteita koskevassa tiedonmuodostuksessa on turvauduttava jonkinlaiseen ”transsendentaaliseen analyysiin”, jossa havaittavissa olevien sosiaalisten ilmiöiden

kuvauksista päätellään kantilaiseen puhtaaseen järkeen tukeutuen niiden mahdollisuuden välttämättömien ehtojen – eli tässä tapauksessa sosiaalisten rakenteiden – kuvauksiin. (Bhaskar 1986.)

Kriittinen realismi siis esittää, että sosiaalisista rakenteista on mahdollista saada tietoa, mutta siihen ei sisälly empiirisesti havaittavissa olevia säännönmukaisuuksia. Pertti Töttö (2004) kuitenkin väittää Bhaskarin liioittelevan sosiaalisten järjestelmien avoimuutta ja vähättelevän empiiristen säännönmukaisuuksien roolia selittämisessä. Hänen mukaansa sosiaalisesta todellisuudesta on toki löydettävissä ja analysoitavissa erilaisia osittaisia säännönmukaisuuksia ja tilastollisia hahmoja (*patterns*), joilla voi olla merkittävä rooli

niin kausaalisten selitysten kehittämisessä kuin niiden paikkansa pitävyyden ja suhteellisen selitysvoiman arvioimisessa. Tämän myöntämisestä ei kuitenkaan seuraa, että tilastolliset korrelaatiot sekoitettaisiin kausaalisiin selityksiin, vaan vaatimus kausaalisen mekanismin tai mekanismien teoreettisesta kuvaamisesta tietyn ilmiön kausaalisessa selityksessä. (Kaidetoja 2007; Töttö 2004.)

Töttö (2004) on myös varsin uskottavasti osoittanut, että mikäli kuvatus kaltaisia empiirisiä säännönmukaisuuksia ei löytyisi sosiaalisesta todellisuudesta, yhteiskuntatieteiden teorioiden empiirinen testaaminen kävisi mahdottomaksi. Miten esimerkiksi kilpailevien teorioiden selitysvoimaa voitaisiin arvioida, jos sosiaalisessa todellisuudessa ei esiintyisi lainkaan empiirisiä säännönmukaisuuksia? (Töttö 2004.)

Jonkinlainen sovellus kriittisestä realismista huomioisi siis mahdollisuuden saada tietoa sosiaalisten rakenteiden järjestymisestä ”transsendentaalisen analyysin” avulla, mutta toisaalta myös mahdollisuuden tutkia empiirisiä säännönmukaisuuksia, joiden avulla kausaalisia selityksiä ja niiden soveltuvuutta voidaan arvioida. Kriittinen realismi vaikuttaa tarjoavan hyvinkin lupaavan alustan tieteiden väliselle vuoropuhelulle ja lisäksi transsendentaalinen analyysi viittaa ajatukseen universaalista järjestä ja siten ollen filosofiasta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli selvittää ensinnäkin minkälaista vuoropuhelua evoluutiopsykologinen traditio ja feministinen väkivaltatutkimus voisivat käydä keskenään miesten naisiin kohdistaman parisuhdeväkivallan ymmärtämiseksi. Tähän kysymykseen vastaaminen edellytti nähdäkseni myös vuoropuhelun esteiden tunnistamista. Näitä esteitä pyrin tarkastelemaan myös monitieteisen sosiaalityön teorianmuodostuksen näkökulmasta ja vastaamaan laajaan kysymykseen monitieteisen tutkimusotteen haasteista. Lisäksi tavoitteenani oli pohtia, miten feministisen väkivaltatutkimuksen valta- ja kontrollianalyysi suhtautuu sukupuolten ”luonnollisiin” tai paremminkin evolutiivisiin valtastrategioihin.

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt argumentoimaan sen puolesta, että sosiaalityön kohtaamien monisyisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää monitieteistä lähestymistapaa. Molemmat vertailemani tutkimustraditiot kykenevät nähdäkseni tuomaan sosiaalityölle hyödyllistä ymmärrystä parisuhdeväkivallasta ilmiönä. Traditoiden osittain näennäinen toisensa poissulkeva luonne asettaa haasteita monitieteiselle tutkimusotteelle. Vuoropuhelun esteeksi asettuvat ennen kaikkea niin epistemologiset, tiedolliset, kulttuuriset, psykologiset ja yleisön vastaanottoon liittyvät esteet. Lisäksi Bruno Latourin (2006) ajatus siitä, että yhteiskunnallistavat ja luonnollistavat lähestymistavat ammentavat osan käyttövoimaansa tosiinsa kohdistamasta kritiikistä vaikuttaa päteväen evoluutiopsykologisen ja feministisen tradition kohdalla. Tämä näkyy pitkälti retorisisina valintoina ja ymmärtävän hermeneuttisen otteen jopa täydellisenä puuttumisena.

Feministinen väkivaltatutkimus vaikuttaa suhtautuvan parisuhdeväkivallan biologisiin selityksiin yleisesti yksinkertaistavina ja uhrin näkökulmasta ongelmallisina, väkivaltaa oikeuttavina selityksinä. Tätä suhtautumista selittää mielestäni monikin seikka. Ensinnäkin evoluutiopsykologian käyttämä käsitteistö (kulttuurinen este) vaikuttaa yksinkertaistavalta, jopa retorisesti provosoivalta, ja antaa viitteitä siitä, että kulttuurisia näkökulmia ei ole huomioitu. Feministisen tradition onkin mielestäni perusteltua kritisoida evolutiivisia selityksiä haitallisina diskursseina, mutta evoluutiopsykologian tuottama ymmärrys voisi olla feministiselle tutkimukselle hyödyllistä. Argumentoin sen puolesta, että biologiset selitykset ja empiirinen tutkimusaineisto myös tukevat feministisen tradition argumentaatiota ja tätä kautta laajentaisivat ymmärrystä parisuhdeväkivallasta ilmiönä

yleensä. Tästä esimerkkeinä voidaan mainita evolutiivisissa selityksissä oletettu, joskin evoluutioympäristöön sidottu, sukupuolten välinen kykyjen ja mahdollisuuksien tasarvo ja naisten selviytymisstrategiat. Sen lisäksi evoluutiopsykologia lähtee oletuksesta, että nykyihmisen psykologiset ominaisuudet ovat kehittyneet suurin piirtein nykyisen kaltaiseksi jo kymmeniä tuhansia vuosia sitten, joten on hyvinkin perusteltua kyseenalaistaa tiettyjen adaptaatioiden soveltuvuus nykyiseen evoluutioympäristöön tai yhteiskuntaan. Tästä näkökulmasta monet evoluutiopsykologien esittämät väitteet olisivat nähdäkseni sisällytettävissä myös feministiseen argumentaatioon. Tämä edellyttäisi kuitenkin halukkuutta asettua vuoropuheluun. Feministiselle traditiolle epistemologisesti vieras biologinen ihmiskuva ja akateemisen heterogeenisuuden vaatimus sekä yleisön vastaanottoon liittyvät esteet vaikeuttavat kuitenkin tieteenalojen välistä vuoropuhelua.

Mustasukkaisuuden käsite ja siihen liittyvä valta- sekä kontrollianalyysi puolestaan vaikuttaa olevan vuoropuhelun näkökulmasta hedelmällinen areena. Feministisen väkivalta-tutkimuksen suhtautuminen mustasukkaisuuteen vaikuttaa jossain määrin ambivalentilta: käsite toisaalta selittää, mutta myös oikeuttaa väkivaltaa. Feministinen tutkimus kuitenkin tunnistaa hyvin parisuhteeseen liittyvät kontrollitaipumukset ja niihin liittyvän väkivallan riskin. Nähdäkseni evoluutiopsykologisten tutkimusten anti onkin pitkälti riskien tunnistamiseen ja hypoteesien muotoiluun liittyvää. Vuoropuhelun esteet tässä yhteydessä näyttävät pitkälti epistemologisina ja kulttuurisina. Evoluutiopsykologien kyselytutkimusten perusteella tekemät tilastolliset analyysit ja yleistykset ovat todellisuuden sosiaaliseen rakenteeseen ja fenomenologiseen analyysiin nojaavalle feministiselle tutkimukselle vieraita. Käytännön sosiaalityön kannalta erilaiset väkivallan riskiä kartoittavat tutkimukset ovat kuitenkin hyödyllisiä. Evoluutiopsykologiasta tutut hypoteesit ja niiden perusteella tehdyt kartoitukset voisivat olla käytännön väkivaltatyön kannalta tarpeellisia. Argumentoin tutkielmassani sen puolesta, että evolutiiviset selitykset ovat hyödyllisiä pitkälti hypoteesien muodostamisessa ja ennusteiden tekemisessä. Ne ovat tarpeellisia, joskin yksinkertaistavia hermeneuttisia apuvälineitä, jotka parhaassa tapauksessa voisivat edesauttaa tieteenalojen rajoja ylittävää vuoropuhelua.

Sosiaalityön kohtaamat ilmiöt, kuten myös parisuhdeväkivalta, ovat usein monisyisiä ja niiden kokonaisvaltainen ymmärtäminen vaatii usein tieteenalarajojen ylittämistä. Tie-

teenfilosofinen tarkastelu ja ymmärrys vuoropuheluun asetettujen tieteenalojen teoreettisista lähtökohdista helpottaa näkemään vuoropuhelun esteiden yli. Esimerkiksi retoriset ja käsitteelliset valinnat tai ”kilpailevaan” selittämisen tapaan kohdistettu kriittinen diskurssi näyttäytyvät monitieteistä tutkimus- tai työskentelyotetta hyödyntämään pyrkivälle pienempinä, jos ymmärtää laajemmin kyseisten tieteenalojen teorianmuodostusta. Vuoropuhelun esteet asettuvat näin ollen laajempaan jopa historialliseen kontekstiin, jolloin hyödyllisiä näkemyksiä, hypoteeseja ja ymmärtämisen tapoja voi löytää hermeneuttisella otteella, mutta ei kuitenkaan pintapuolisesti valikoiden.

Sosiaalityön todellisuus vaikuttaa aina olevan jossain määrin sidottu kohdatun asiakkaan todellisuuskäsitykseen. Monitieteisen käytännön sosiaalityön näkökulmasta voisi ajatella, että väkivallan tekijän (tai uhrin) itseymmärryksen lisääminen ja oman käyttäytymisen kriittisen arvioinnin mahdollistaminen olisi hyvä tilaisuus vertailemieni traditioiden vuoropuhelulle. Yksilöiden välillä on oletettavasti merkittäviä eroja todellisuuskäsitysten ja arvojen suhteen. Toiselle evoluutiopsykologiset selitykset ovat luontevampi tapa hahmottaa ja analysoida omaan käyttäytymistään, kun taas toinen kokee yhteiskunnan rakenteisiin ja sosiaaliseen todellisuuteen liittyvät selitykset itselle ymmärrettävämpinä. Jos sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus lähestyä tiettyä ilmiötä (esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa) monitieteisesti, hän todennäköisesti omaa paremmat työkalut auttaa asiakasta reflektoimaan omaa käyttäytymistään. Tästäkin näkökulmasta olisi hyödyllistä kyetä lukemaan sosiaalityölle relevantteja ilmiöitä käsitteleviä tutkimuksia monitieteisellä otteella ja vuoropuhelun mahdollisuuksia etsien.

Tieteidenvälisen vuoropuhelun ja käytännön sosiaalityössä potentiaalisen monitieteisen auttamisstrategian esteinä voidaan mielestäni tässä yhteydessä nähdä ainakin psykologiset (Psychological Barriers) ja yleisön vastaanottoon liittyvät esteen (Reception Barriers). Konventioiden ylittämiseen liittyvät haasteet ja marginalisoitumisen pelko ovat varmasti tuttuja tunteita niin tutkijalle kuin käytännön sosiaalityötä tekeväälle, uusia menetelmiä soveltamaan pyrkivälle sosiaalityöntekijälle. Lisäksi nimenomaan tutkimuksellisessa mielessä evolutiivista ja feminististä näkökulmaa yhdistelevä sosiaalityön käytäntötutkimus jäänee ikään kuin välimaastoon ja sen voi olla vaikeaa tavoittaa yleisöä akateemisessa yhteisössä.

Tässä tutkielmassa tarkasteltu aineisto ei monipuolisuudeltaan ollut riittävä, jotta kovin kattavaa vastausta esittämiini tutkimuskysymyksiin olisi voinut antaa. Evoluutiopsykologiaa edustava kirjallisuus ei kovinkaan kriittisesti reflektoinut oman alan teorianmuodostusta, vaan esittämisen tapa oli kovin varma ja omaa analyysiäni mahdollisesti helpottanut pohtiva ote jäi vähälle. Feminististä traditiota edustava aineisto puolestaan oli kohtuullisen heterogeenista ja analyysin kannalta haasteeksi muodostui selkeiden teoreettisten rakenteiden löytäminen. Nähdäkseni tutkimuksen teoreettinen osa johdatti lopulta analyysää tarpeettoman vahvasti, mutta osittain tämä selittyy aineiston puutteilla. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että sinänsä merkityksellinen argumentti monitieteisen tutkimusotteen puolesta ei tässä tutkielmassa saanut erityisen konkreettista vahvistusta. Pidän kuitenkin tärkeänä, että myös käytännönläheisessä sosiaalityön oppiaineessa tehdään teoreettisesti orientoituneita opinnäytetöitä ja harjoitetaan ennakkoluulotonta teoreettista pohdintaa. Mahdollisia jatkotutkimusaiheita pohdittaessa koen, että parisuhdeväkivallan lisäksi muitakin sosiaalityön kohtaamia pirullisia ongelmia voisi lähestyä monitieteisesti ja nimenomaan niin, että näitä ilmiötä tarkasteltaisiin myös erilaisia selittämisen tapoja analysoivan tieteenfilosofisen ja teoreettisen tarkastelutavan kautta. Esimerkiksi yksinäisyyteen ja yhteisöllisyyteen sekä syrjäytymisproblematiikkaan ja osallisuuden kokemuksiin liittyvät teemat mahdollistaisivat nähdäkseni hedelmällisen areenan monitieteisen tutkimusotteen edellytysten tarkastelulle.

LÄHTEET

Arnkil, Tom & Heino Tarja (2014) Pirulliset ongelmat opettavat. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) *Suomalaisen sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*, Tampere: Vastapaino, 283–300.

de Beauvoir, Simone (2009) *Toinen sukupuoli*. Helsinki: Tammi.

Bhaskar, Roy (1986) *Scientific Realism & Human Emancipation*. Norfolk: The Thetford Press.

Bruun, Henrik., Hukkinen, Janne., Huutoniemi Katri & Klein Julie (2005) *Promoting interdisciplinary research: the case of the academy of Finland*. Helsinki: The Academy of Finland.

Buss, David M. (2006) *Halun evoluutio – Ihmisen pariutumisstrategiat*. Kerava: Sitruuna Kustannus.

Buss, David M. (2011) The evolution of intimate partner violence. *Aggression and violent behavior* 16/2011, 411-419.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli: Feminismin ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.

Campbell, Ann (1993) *Men, women and aggression*. New York: Basic Books/Harpercollins.

Condit, Celest (2008) Feminist biologies: Revising feminist strategies and biological science. *Sex Roles*, 59, 492–503.

Danielsson, Petri & Salmi Venla (2013) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 34/2013 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152609/34_parisuhdevakivalta.pdf 28.11.19

Damasio, Antonio (2003) *Spinozaa etsimässä – Ilo, suru ja tuntevat aivot*. Helsinki: Terra Cognita.

Dawkins, Richard (1979) *The Selfish Gene*. New York: Oxford University Press.

Dunbarr, Robin & Barret, Luise & Lycett, John (2007) *Evolutionary Psychology - Beginners guide*. Lontoo: One World Publication.

Goetz, A. T. & T. K. Shackelford (2009) Sexual conflict in humans: Evolutionary consequences of asymmetric parental investment and paternity uncertainty. *Animal Biology* 59: 449 – 456

Grosz, Elizabeth (2013) Sukupuoliero ja essentialismin ongelma. *Niin & Näin* 3/2013, 61-71.

Haaparanta, Leila (2004) *Fenomenologiasta feministiseen politiikkaan*. Teoksessa Ok-sala, Johanna & Werner, Laura toim. (2005) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Hartimo, Mirja (2012) Objektiivisten tieteiden kriisi. *Tiede & Edistys* 3/2012, 264-270.

Heinämaa, Sara., Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (1997) *Ruumiin kuvia – Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Heinämaa, Sara (1997) *Ero ja etäisyys: Lucy Irigaray ja filosofisen itsekritiikin perinne*. Teoksessa Heinämaa, Sara., Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (1997) *Ruumiin kuvia – Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskanen, Markku., Kääriäinen, Juha., Piispa, Minna & Sirén, Reino (2006) *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225*. Helsinki.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) *Usko, toivo, hakkaus: Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Helsinki: Tilastokeskus.

Himanka, Juha (2002) *Se ei sittenkään pyöri. Johdatus mannermaiseen filosofiaan*. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko. & Sajavaara, Paula. 2005. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi

Husserl, Edmund (2012) Eurooppalaisten tieteiden kriisi ja transsendentaalinen fenomenologia. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Tampere: Vastapaino.

Husso, Marita., Keskinen, Suvi & Ronkainen, Suvi (2012) Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus. Tieteessä tapahtuu 6/2012.

Huutoniemi, Katri (2003) Realismi ja konstruktivismi tieteidenvälisessä ympäristötutkimuksessa: yhteismitattomuus, yhteensovittaminen vai dialogi? Pro Gradu tutkielma. Helsingin yliopisto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos.

Huutoniemi, Katri (2014) Kestävyys, poikkitieteellisyys ja tietämisen monimutkaisuus: Heuristiikka avuksi? Tiedepolitiikka 1/2014, 27-36.

Hämäläinen, Juha (2008) Vertailevan tutkimuksen merkityksestä sosiaalityön tieteenala-kehitykselle. Teoksessa Puurunen, Piia; Suonio Mari & Väänänen-Fomin Marja (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityön tiede- ja teoriaperusta*. Helsinki: Talentia - Sosiaalityön tutkimuksen seura, 28-36.

Irigaray, Lucy (1996) Sukupuolieron etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Kaidetoja, Tuukka (2006) Onko yhteiskunta todellinen? Sosiologia 4/2006, 330-336.

Kaidetoja, Tuukka (2007) Sosiaalisen rakenteen käsite Roy Bhaskarin kriittisessä realismissa. Sosiologia 2/2007, 79-94.

Karvinen, Synnöve., Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) 2000. Sosiaalityön tutkimus: metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Keskinen, Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Tuija Saresma; Leena-Maija Rossi; Tuula Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat – Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere; Tampereen yliopistopaino.

Keskinen, Suvi (2006) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat – Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Naistutkimus 1/2006, 52-56.

Keskinen, Suvi (2008). Näkyvissä ja näkymättömissä. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004) Tiede tutkimuskohteena: filosofinen johdatus tietentutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Kivivuori, Janne (2008). Rikollisuuden syyt. Nemo, Helsinki.

Kivivuori, Janne (2012) Feministinen väkivaltatutkimus: akateeminen liike ja ongelmallinen teoria. Tieteessä tapahtuu 5/2012, 24-40.

Kokkonen, Tomi (2011) Mielen teoria, selittäminen ja ymmärtäminen. Tiede & Edistys. 2011/4, 277-290.

Kuusi, Pekka (1982) Tämä ihmisen maailma. Porvoo & Helsinki: WSOY.

Rautaparta, Malla (1997) Ruumis subjektina Merley-Pontyn filosofiassa. Teoksessa Heinämaa, Sara., Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (1997) *Ruumiin kuvia – Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Laasanen, Henry (2008) Naisten seksuaalinen valta. Jyväskylä: Multikustannus

Latour, Bruno (2006) Emme ole koskaan olleet moderneja. Tampere: Vastapaino.

McKibbin, William., Shackelford, Todd., Goetz, Aaron & Starratt, Valerie (2008). Why do men rape? An evolutionary psychological perspective. *Review of General Psychology*, 12(1), 86-97.

Mesoudi, Alex (2011) *Cultural Evolution – How darwinian theory can explain human culture and synthesize the social sciences*. Chicago: University press of Chicago.

Muller, Martin N. (2009) *Sexual Coercion in Primates and Humans: An Evolutionary Perspective on Male Aggression Against Females*. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press.

Mäntysaari, Mikko., Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja toim. (2009) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, Pauli. 2008. Sosiaalityö sosiaalitieteenä. Teoksessa P. Puurunen, M. Suonio & M. Väänänen-Fomin (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityön tiede- ja teoriaperusta*. Talentia-lehti / Sosiaalityön tutkimuksen seura, 17-27.

Niemi, Johanna., Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (2017) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino.

Niemi, Petteri (2014) Näyttöön perustuvan käytännön sosiaalialalle soveltamisen tieteenfilosofiset haasteet. Teoksessa Haverinen, Riikka., Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Niiniluoto, Ilkka (1980) *Johdatus tieteenfilosofiaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) (2008). *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Oksala, Johanna & Werner, Laura toim. (2005) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Paasio, Petteri (2014) *Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö – järjestelmällinen katse vuosina 2010-2012 julkaistuista tutkimuksista*. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Parker, Ian (2007) *Revolution in Psychology – Alienation to Emancipation*. London: Pluto Press.

Payne, Malcolm (2005) *Modern Social Work Theory*. 3. painos. London: Macmillan

Piispa, Minna (2000) Modernisaation paradoksi. Nuorten naisten kokema parisuhdeväkivalta Suomessa. *Naistutkimus*. 2000/4, 4-18.

Pinker, Steven (2011) *Better angels of our nature. The Decline of violence in history and its causes*. London: Penguin books.

Raatikainen, Panu (2004) *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Reuter, Martina (1997) Anorektisen ruumiin fenomenologia. Teoksessa Heinämaa, Sara & Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (1997) *Ruumiin kuvia – Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Richerdson, Peter J. & Boyd, Robert (2006) *Ei ainostaan geeneistä*. Helsinki: Terra Cognita.

Ridley, Matt (2004) *Geenit ja ihmisenä olemisen kokemus*. Helsinki: Terra Cognita.

Raunio, Kyösti (2008) *Positivismi – havaintoon perustuva teoria*. Teoksessa Mäntysaari, Mikko., Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) 2009. *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rolin, Kristina (2005) *Mitä feministinen tietoteoria ja tieteenfilosofia ovat?* Teoksessa Oksala, Johanna & Werner, Laura toim. (2005) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Ronkainen, Suvi. (1998). Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa – Tutkimuksen katveet valokeilassa. *Naistutkimusraportteja* 2/1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ronkainen, Suvi (2008) *Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus*. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 2008/4, 388-402.

Ronkainen, Suvi (2009) Miten näkökulma piilotetaan: esimerkkinä `Monimuotoinen väkivaltatutkimus`. Oikeus 2009/38, 454-464.

Saarikangas, Kirsi (1997) Äitiyden esittäminen ja Post-Partum Document. Teoksessa Heinämaa, Sara., Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (1997) *Ruumiin kuvia – Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Saarinen, Esa. 1994. Filosofia. Porvoo: WSOY

Salmi, Venla., Lehti, Martti., Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko (2009). *Perheväkivalta Suomessa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 12/2009

Salmi, Venla (2009) Kohti monimuotoista väkivaltatutkimusta. Oikeus 2009/38, 119-137

Sarmaja, Heikki (2003) Ihmislajin perheenmuodostuksen evoluutiopsykologinen perusta. Yhteiskuntapolitiikka 68 2003/3.

Seegerstråle, Ullica (2000) *Defenders of the Truth*. New York: Oxford University Press.

Tammisalo, Osmo (2005) *Rakkauden evoluutio*. Helsinki: Terra Cognita.

Trivers, Robert. (1972) . Parental investment and sexual selection. *Sexual Selection and the Descent of Man*. Aldine, Chicago .

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2007) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY.

Töttö, Pertti (2004) *Syvällistä ja pinnallista – teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Vandermassen, Griet (2005). *Who's afraid of Charles Darwin? Debating feminism and evolutionary theory*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Vandermassen, Griet (2011) *Evolution and Rape: a Feminist Darwinian Perspective*. *Sex Roles* 64.9: 732–747.

Wilson, Edvard O. (2001) *Konsilienssi*. Helsinki: Terra Cognita.

Ylikoski, Petri (1996) Tieteenfilosofian naturalistinen käänne. *Niin & Näin* 3/96, s. 20-26.

Ylikoski, Petri (2004) Kulttuuridarwinismi. *Tiede & Edistys* 1/2004.

Ylikoski, Petri & Kokkonen, Tomi (2009) *Evoluutio ja ihmisluonto*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.